КЊИГЕ ЗА ДЕЦУ.

К123.
12

СВЕСКА I.

М 11043

РОБИНСОН МЛАЂИ.

КЊИГА ЗА ДЕЦУ.

ПО ДАНИЛУ ДЕФОУ ИЗРАДИО ЈОАКИМ ХАЈН. КАМПЕ, А ПО ЊЕМУ ЈЕ ОВО ДЕЛО ПРЕВЕО И ПРЕРАДИО

Милорад П. Шапчанин.

Прегледала и одобрила школска комисија.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА БЕОГРАД

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

1874.

ПРЕДГОВОР.

Кад је Русô написао своје дело о васпитању под именом „Емила,“ рекао је о књизи *Робинсону* ово:

„Зар баш нема средства да се прикупе и у једно опште гледиште споје разне поуке које су раштркане по разним књигама, али тако да се то гледиште може лако прегледати и што даље иде да је занимљивије и по децу пуно дражи и примамљивости? Кад бисмо могли наћи станиште, на ком се показују све природне потребе човечије начином који је кадар да примети дух дечиј, и на ком се понајлак, а са истом лакоћом, развијају средства, којима се дају подмирити те потребе, онда бисмо морали то станиште опцртати живо и природно, па га дати деци као прво вежбање за њихова млада уображења.“

„Усијани филозофе, ја већ гледам твоју машту како се је разбуктала. Али лакше лакше, буди са свим спокојан. Ово је станиште већ нађено, обележено, а немој замерити ако кажем, да и ако није боље написано него

што би га ти представио, а оно је бар верније и простије. Ако се већ без књиге не може, онда, по мом суду, има већ једна, у којој се налази врло подешена расправа о са свим природном васпитању. Та ће књига бити прва коју ће Емило читати: дуго ће времена бити она једина цела његова књижница, па и доцније ће запремати у њој једно од првих места. Она ће бити текст, којем ће служити као објашњење све што будемо говорили из природних наука. И кад се већ будемо у неколико изобразили, њом ћемо опробати колико нам је суђење постало напредније, и све ће нам се дотле допадати, док год нам се укус не поремети. Шта мислите како се зове та књига? Није вам то ни Аристотело, ни Плиније, ни Бифон, већ онај многима познати *Робинсон Круз.*“

„Робинсон је врло занимљив предмет за младо и старо, који се може омилити деци разним средствима; помислите само како је сам самцит остао на острву, без помоћи људске, без вештачких справа и алата, а са големом бригом како да се исхрани и одржи, па опет није пропао него кућу скућио и стекао по готову свега што човеку треба.... Да се човек опрости празноверица и суди о стварима по правој њиховој вредности, најбоље је средство поставити се на место каква усамљена

човека, па пре свега онако судити као што он суди о стварима које су му потребне.“

Овај суд Русовљев о Робинсону прихватио је филантрописта Хајнрих Кампе (рођ. 1746. у Дéнсену у Брауншвајгу) па прво дело, које је израдио Данило Дефоје, преради са свим тако просто и живо да је било разумљиво и занимљиво за децу. Он је бављење Робинсоново на острву поделио на три доба. *Прво* је назвао оно кад је био на острву самохран без икакве алатљике и справице, те је својим рукама и својом памећу морао да створи све што му је требало. Ту је местимице извео и показао како самохран човек никуд није доспео и како размишљањем и журењем много можемо да олакшамо злопатњама својим. *Друго* је доба назвао оно, кад је Робинсон већ стекао једнога другара. Тим је хтео да покаже колика је олакшица човеку у сваком раду кад се *удружи* те не тегли само — сам. *Треће* је доба назвао оно кад је насела она лађа близу острва Робинсонова. Ту је лађу за то довео, да би Робинсон из ње могао набавити разна *оруђа* и већину других животних потреба, а тиме да би показао: *од колике су вредности толике ствари, које ми у обичном животу често не умемо довољно да оценимо.*

Још је Кампе целу причу свео у разговоре између оца и породице његове. Овим је хтео да покаже срдачност која ваља да постоји у понашању родитељском и дечијем, васпитачевом и васпитаниковом. Јер доиста, где је така тврда свеза између чланова породице, без разлике доба и пораста, ту морално васпитање неће никад насести на стену суровости и разврата.

Ова кампеова прерада Дефоевог оригиналног Робинсона тако је добро била примљена, да је од 1779. па до данас изашла у небројено верних и обрађених издања. Робинсонада је пуна немачка књижевност. Ја сам ово радио по 63. верном издању, које је на великом октаву, а са угледним сликама, изашло 1862. у Брауншвајгу, као стогодишњи спомен честитом трудбенику на пољу човечанскога васпитања. Дело је ово израђено и код свију знатнијих народа европских, и данас се исто тако чита као у прво време кад је света угледало. Има много ваљаних и угледних школа у средњој Европи, где овом причом уводе децу у „познавање света“. Само је местимице дотерују према својим циљима. И ја сам Кампеове опширне беседе о моралу, побожности и скромности или у неколико речи сузио или са свим изоставио, па их заменио другим пречим ства-

рима и питањима из нашега времена. Има читавих страна које сам морао са свим самостално обрадити са новим материјалом.

Па шта ми беше намера кад се латих да израдим ово дело? И ако је читав век између мене и Кампеа, опет нам је намера по готову иста. Он је хтео, а и ја желим овим делом да постигнем ово троје:

Рад сам *прво* да забавим моје младе читаче занимљивошћу приповетке, те да их тако пажљиве што већма заинтересујем корисним стварима, којих је у приповетци пуно.

Друго хтедох да поучим децу многим *основним знањима*, но не знањима научничким, већ онима што дају деци прве појмове о стварима из домаћега живота, из богате и разновидне природе, из широкога круга општег човечијег рада. Без овога је свака настава зграда без темеља.

Треће сам се трудио, што више могох, да при сваком догађају, (који је за то згодан био) изведем моралну поуку, те да тим разбудим у деци осећања врлине и страха божијега. Због овога је стара прича о Робинсону често предругојачавана и попуњавана материјалом који за ову цељ пристајаше.

Ова књига није дакле за оне: који истом *почињу читати;* јер где тешкоће читања још

нису савладане, тамо би прошло и неопажено једро семе, које је просуто по њој.

Желим да ова књига баци своје родно семе у младу душу деце наше, те да у њима роде плодови врлине и истине.

„Ко прима наставу, на путу је животу. Сиромаштво и срамота доћиће на онога, који је одбацује.“ (Солом. гл. 10. и 13).

У Београду,
последњих дана месеца Јула,
1873. год.

Милорад П. Шапчанин.

Била тако негда једна велика породица. У њој беше доста и велике и мале чељади. Међу собом пазили су се, и што су били род, и што су и онако од срца једно друго волели. Старешина и његова домаћица љубљаху све као своју рођену децу, ма да је само мала Драгиња била њихова рођена кћерчица. Тако су исто сву чељад пазила и два кутња пријатеља, Ранко и Богдан. Ова породица живљаше на једном пољском добру, не далеко од вароши Мостара.

Домаћин обично говораше *радимо*, децо, и *молимо се!* И цела кућа чињаше то радо и весело. Али сва чељад имађаше радо да јој се приповеда што за време посла, или кад поседају после рада, да се одморе. И старешина им обично ириповедаше тако што, што би их начинило бољим и мудријима. Негда је причао ово, негда оно, а малићи би га слушалп тако пажљиво, да их је милина било погледати.

Тако им је једне вечери приповедао о *млађем Робинсону;* а како има још доста друге деце, која би желела да чују или читају што о овом Робинсону, то је старешина целу причу написао на хартији и дао *Стеви* штампару, да је препечата у многе хиљаде комада.

И ова књига, лепо дете, један је препечатак од те приповетке.

Но да ти кажем шта се догодило пре ове приповетке.

„Хоћеш ли нам опет што лепо причати?“ Запита Богољуб старешину, кога оу они оцем звали, и кога ћемо и ми од сад тако звати.

„Радо и весело, драго дете“, одговори старина; „но штета да из собе гледамо на ово красно румено вече. Хајдмо на поље, где год на чисту траву, под дрво“.

„Хајдмо оче, хајдмо!“ Повичу сва деца у глас и радосно за њим одскакућу у двориште.

ПРВО ВЕЧЕ.

Богољуб. Ево овде да се посадимо, оче.

Отац. А, ту под том јабуком.

Никола. Како је красно под њом!

Сва деца. Ала је овде красно, ала је овде лепо (па скакућући пљескаху ручицама).

Отац. Али шта ћете ви радити, децо, док ја приповедам? Та тек беспослени не можете седети?

Јован. Па дајте нам што год да радимо.

Мати. Ево вам мехуна од грашка и пасуља, па требите зрна. Но, који хоће да пред њега метнем?

Сви. Ја мати, ја, и ја, и мени, мати.

Богољуб. Ја и моја Драгињица, па и ти, Мирче, ми ћемо да љуштимо грашак.

Драгиња. Али ја имам да довршим вез, што си ми га раније дала, мати.

Богољуб. Па нас ћемо двоје. Ходи, Мирче, седи поред мене.

Пријатељ Ранко. И ја ћу вам помагати (рече, па се посади до њих на траву).

Пријатељ Богдан. А ко ће мене примити у друштво?

Драшко. Ходите код нас. Овде је још доста места. Баш сте добро дошли. Сад ћемо да видимо ко ће више нарадити.

Отац. Поседајте у наоколо тако да можете лепо видети како сунце седа. Данас ће бити необично тихо и лепо вече. (Сви поседају и почну да раде).

Дакле, децо, данас ћу вам да приповедам једну приповетку, која је доста чудновата. Све ће вам се коса дизати на глави, али ћете се после тога зарадовати у срцима својим.

У Боци Которској живљаше негда један странац, који се зваше *Робинсон*. Беше од народа *енглескога*. Имао је три сина. Најстарији жељаше да буде војник. Упише се у једну чету, и Французи га убију у некој битци. Други хтеде да буде учен човек, дâ се на школе; али једном попије многу хладну воду, баш кад

беше веома угрејан, од тога му напрасно позли и после краткога времена умре.

Најмлађи син звао му се *Круз*. За што се звао баш тако, а не како друкче, то вам не умем рећи. Стари Робинсон са својом женом Робинсоновицом гледали су ово дете као мало воде на длану. Та није ни чудо, било им је још једно једино. Волели су га као своје очи у глави. Но опет је то њихово вољење било претерано, будаласто.

Богољуб. Како то, оче?

Отац. Сад ћеш чути. И ми вас волимо, као што већ знате; али ми вас упућујемо да радите, и учимо вас свему што је добро и корисно; јер знамо да ће вам то бити на добро и вајду вашу. Но Крузови родитељи не чињаху тако. Пустили су своме синчићу све и сва на вољу, а синчић је опет волео само да се игра, а ништа да не ради и учи. Тако је вас цели дан трчао тамо амо, играше се, а учаше или мало или ни мало. Луди, као што смо ја и ваша мати, зову таку родитељску љубав *будаластом*.

Богољуб. Ха, ха! Доиста тако и јест.

Отац. Тако је млади Робинсон растао, а није се знало шта ће још од њега бити. Отац је желео да учи трговину, али он на то не имађаше вољу. Рече да би волео да иде у далеки бели свет, па да сваки дан слуша и гледа све нешто ново и ново.

Али непаметније што није могао рећи. Хтео је у свет, а ништа још није знао и умео! Шта би могао по свету чинити така незналица, као што је био овај Круз! Ко хоће да путује по страним земљама среће своје ради, тај ваља много да зна и да се уме свачему брзо и вешто довити. А на ово Круз никад није ни помишљао.

Већ је био навршио седамнаесту годину, а никаква посла да се латио. Сваким даном наваљиваше на оца да му дозволи путовати. Отац му је на то одговорио: да је још неумешан и да му о томе више ништа не помиње. А мати му говораше; *синчићу, синчићу, остани ти у овој лепој земљи, ради у њој својски и поштено, па ћеш имати свега изобиља*“! Једног дана —

Драгиња. Ха, ха! Сад ће тек да дође.

Никола. Та ћути, бога ти, сестрице, да чујемо!

Отац. Једнога дана, кад је по свом обичају тумарао око залива, опази неког свога друга, који је био лађарев син. Овај његов друг баш хтеде с оцем својим да се одвезе у *Цариград*.

Мирко. Је ли на коњу?

Драшко. Не, Мирче. У Цариград се путује лађом преко једне велике, велике воде, која се зове *Јадранско море*.

Отац. Лађарев син упита Круза, би ли и он желео путовати с њима. „Врло радо“, одговори Круз „али ми неће дати моји родитељи“. На то му рече друг: „чуда божја, хајде с нама онако шале ради. Кроз три четири недеље ево нас опет ту, и онда ћеш већ казати својим родитељима где си био.“

„Али ја немам новаца“, рече Круз.

„Ништа зато“, одговори му друг; „хајде на мој рачун“.

Робинсон се још мало предомишљао, па онда пружи руку своме другу и рече: „Ево сам готов да идем с тобом, брајане мој! Ама ме само одмах одведи у лађу“! — За тим нађе некога и замоли да, по што се лађа отисне, оде и рече његову оцу, да је отишао мало до Цариграда, алида ће се скорим повратити. После овога оде с другаром својим на лађу.

Јован. Е, ја не бих могао трпити тога Робинсона.

Никола. Бога ми ни ја!

Пријатељ Богдан. А што не?

Јован. Та помислите само како је то, отићи на тако далек пут, а не питати оца.

Пријатељ Богдан. Имаш право, Јоване. За цело је била лудост од њега. Чисто га сажаљевам што је тако будаласт. Богу хвала што нема много таких младих људи, који не умеју да слушају и поштују своје старије.

Никола. Зар их има и више осим Круза?

Пријатељ Богдан. Та ја још нисам ни на једнога наишао; али то знам поуздано, да таким самовољницима није најбоље на овоме свету.

Јован. Али дела да чујемо шта се даље збило с Робинсоном.

Отац. Слуге што су на лађи, а тамо се зову морнари, извуку котву и разапну платна. Ветар духну и поче терати брод. Бродар даде избацити шест топова за срећна пута. Робинсон је био на крову са својим другаром и чисто не знађаше шта да ради од радости, што је већ једном дочекао да може путовати.

Дан бејаше пријатан, а ветар повољан подухиваше. Не прође дуго, а они изгубише из вида Котор, изађоше из залива и навезоше се на широко море. Трећег дана стигоше на острово Крф, а одатле се отискоше на *јонско море*.

Робинсон се не могаше довољно нагледати широкога мора. Само се виђаше горе ваздух, а доле вода.

Богољуб. То мора да лепо изгледа.

Пријатељ Ранко. Лако можеш и ти то на скоро видети.

Богољуб. Ох, ала бих ја то желео.

Пријатељ Ранко. Ако добро будете успазили кад вас поучавамо земљопису, те научите како треба путовати, па да се дође из једнога места у друго.

БЕОГРАД

Отац. Ако будете пазили, и ако умереним јелом и пићем толико се потпоучите да можете учинити дужи пут, онда ћемо се једнога дана сићи у приморје, тамо где је ушће реке Неретве.

Сви. Ох, отац, пазићемо, слушаћемо све што нам узговориш.

Отац. Па ћемо тамо сести на какав омањи брод и провозати се мало по мору. —

(Сви поскачу са својих места, обесе се оцу о врат, о раме, и грљаху га од радости. Други су скакутали, и пљескали ручицама.)

Мати. А хоћете ли и мене собом повести, слатки моји путници?

Драгиња. Само ако узможеш тако далеко ходити! — Али то је далеко, далеко — је ли, оче? Даље је него *Мостар*, где живи онај добри попа, што има онако лепу башту. Је ли, оче, ја сам већ с тобом тамо била? Знаш ли онда кад сам тражила поред реке шарених шљунака.

Отац. — Кад смо гледали како сељаци ору долином.

Драгиња. Да, кад смо свратили у ону бачију на брду, где смо пили варена млека.

Отац. — И отуда после сишли у поточару (воденицу).

Драгиња. Где сам испустила била у јазу мој шарени рубац.

Отац. А воденичаров ти је син извадио и дао.

Драгиња. Је ли, оче, оно је било честито момче?

Отац. Не може бити ваљаније. Учинио нам је журно услугу, а није знао ни ко смо ни од куд смо!

Драгиња. Чини ми се да си му нешто и дао, бабо!

Отац. Да бог ме да сам му нешто дао. Добрим људма, који нам радо помажу, и ми се журимо да какву радост учиимо. — Али ми сасвим заборављамо на нашега Робинсона. Хајдмо брзо за њим, да га не би из вида изгубили, јер он врло журно путује.

Два дана једно за другим имали су врло лепо време и удесан ветар. Кад се трећи дан у вече кренуше из *Крфа,* и далеко отискоше на море, наоблачи се небо. Спусти се тама са свију страна и мрак биваше све гушћи и гушћи. Ветар поче дувати, што но наши веле, у све мехове.

Час тако севаше да би сте рекли цело небо гори, час је опет био онакав мрак као у поноћи, а грмљавина непрестано рикаше и разлегаше се од једнога краја неба до другога. Киша лијаше као из големих бачава, а морем беснијаше така бура, да су се дизали валови, големи као куће и хумови.

Да сте само могли видети како се брод дизао и спуштао с једнога вала на други. Један га је талас докопао и понео собом у висину, а други га хитне доле, мислите у пропаст. Час се повијао на једну страну, час на другу.

Стаде треска и лупа ужета и катарака. Морнари су се морали добро држати да се не отисну у море. На све ово Робинсон није био навикнут, спопадне га несвестица, стаде га превијати, и на скоро је тако ослабио, да је мислио душу ће испустити.

Јован. Ето му сад!

Отац. „Хај, моји родитељи! сироти моји родитељи!“ викао је једно за другим. „Они ме више неће никад видети. О, мене неразумна човека, да сам их могао тако лакоумно увредити и ожалостити!“.

Кр! кр! чу се од једанпут на лађи. „Боже будп нам милостив“! повикаше морнари и сви који беху на броду. Побледеше као смрт и сташе склапати руке од страха и очајања. „Шта је то?“ викну Робинсон, који од стра беше полу мртав.

„Хај, драги момче, ми смо изгубљени! Силан олуј прекрхао је предњу катарку; сад је средња велика катарка без заклона, те ће се и она скоро морати преломити“.

„Изгубљени смо!“ викну у тај мах неко отуда са лађе. „Лађа је пробијена, вода је најурила већ четири стопе дубоко у лађу!“.

Робинсон, који сеђаше на тлу у доњој собици *(кајути)*, кад чу за ту несрећу, клоне и падне у несвест. Остали докопаше црпце да избаце воду из лађе, да би се могла одржати горе на води. На то ето ти једнога морнара, докопа онесвеслог Робинсона, дрмну га и викну: „Хе гле ти лењивца како се извалио, док други у лађи хоће на нос да попадају од тешкога рада“.

Робинсон се на то предигне, и ма да је био јако слаб, дохвати један црпац, да и он помаже. Бродар заповеди да се пуца из топова, те да се даде хабер другим лађама да притекну у помоћ, јер је овамо мука и невоља. Робинсон, који не знађаше шта та пуцњава значи, поплаши се и на ново падне у несвест. Морнар, који на то дође, гурне га да му не смета, јер је држао да је мртав.

У лађи су црпели што се брже могло; али је вода толико куљала у брод, да су већ ишчекивали кобни тренутак кад ће да потоне. Да би га облакшали, побацаше у море све без чега се само могло бити: и топове и зденькове и т. д. Али све то не би од помоћи.

Међу тим је друга нека лађа чула *невољничке пуцње*, и послала *чамац* да спасу људе, ако се може. Али чамац не могаше се прибли-

жити лађи, тако су се успињали високи таласи. Ови су га тако снажно трзали тамо амо, да је био у очевидној опасности да и сам пропадне. Али људи који сеђаху у њему, волеше и утопити се, него оставити своје ближње без помоћи. Толико су имали у себи оне љубави, коју треба да има сваки човек према осталима људма, а која се зове *човекољубље*.

Никола. Та су за цело били Грци.

Отац. По чему ти мислиш?

Никола. Та Турци се за цело не би тако својски журили да спасу живот другима са опасношћу свога сопственога живота.

Отац. А зар ми треба да спасавамо живот само нашим земљацима? За цело нисси ти то тако мислио, драги Никола. Или зар ти не би потрчао кад би се доле на нашој бари давио, рецимо какав Талијанац! Зар не бисмо сви листом скочили да га избавимо? Па исто су тако мислили и људи што беху на чамцу, ма да нису били ни Грци, ни Хришћани, нега прави правцати *Арнаути*, који пловљаху из Цариграда.

Јован. Све све, ал' то не бих сам никада могао замислити, да и Арнаути могу бити тако честити људи.

Отац. Ти ћеш се, драги Јоване, све више и више уверавати, да у свима земљама, и код свију народа, има добрих људи, као што има

у свима земљама, и код свију народа, и невалалаца.

Добри људи дуго се бораху с таласима, који хтеше свакога тренутка да потопе чамац. Једва се мало приближише одостраг лађи и бацише на њу уже. Морнари ухватише уже и превукоше чамац на домак лађи. Сви који ноге имађаху ускочише у чамац, а њих неколико милостивих морнара убацише и сиромака Робинсона, који се не могаше држати на својим ногама.

Тек што се мало поодмакоше од лађе, опазише како поче тонути. Но на срећу се бура поче мало стишавати, иначе би таласи потопили и чамац, у ком толико људи сеђаху. После многих опасности, срећно се приближи лађи, којој је припадао, и сви се искрцају на тај велики брод.

Богољуб. О то је баш добро да се ти сироти људи нису подавили.

Мирко. А ја сам се све бојао да ће се потопити.

Драгиња. Знам да се Робинсону неће више скоро наспети да опет путује.

Мати. И ја тако мислим: та ваљда ће га ова несрећа довољно опаметити.

Драшко. Па шта би после с њима?

Отац. Лађа која их је примила, бродила је право Цариграду. По што је прошла архипелаг

и Дарданеле, дошла је, после неколико дана, у сам Цариград. Ту баци котву код обале.

Мирко. А шта су то, оче, архипелаг и Дарданели.

Пријатељ Радован. Па то су два мора једно до другога. У архипелагу је пуно острова, а дарданелско је море сасма узано, с једне обале види се на другу.

Отац. И тако се у Цариграду искрцају сви на суво, и радоваху се да су опет живи и здрави стали на земљу.

Робинсону је требало доста времена, па да разгледа ову велику варош, као што је Цариград. Мотрећи на све лева и десна, заборавио је све што је прошло, нити имађаше времена да мисли на оно што ће истом настати. На послетку га стане желудац опоминьати, да ваља што и да једе, ако жели да остане жив у великој вароши Цариграду. Оде дакле бродару, који га је собом довезао, и мољаше га да му даде што год да једе.

Бродар га прими врло гостољубиво, и беше готов да с њиме подели што имађаше за јело. За време јела упита га бродар: за што је он управо амо дошао и каквог је посла рад да се лати.

Робинсон му приповеди искрено, да је пошао на пут само проходње ради, да се није јавио ни родитељима својим и да сада ни сам не зна шта да ради.

„Шта — зар твоји родитељи не знају да си се кренуо на пут?“ викну бродар и од чуда испусти нож из руку. „Благи боже! што ја то пређе не знадох“, настави даље; „та да сам то знао, не бих сам те био повео из Котора ни за које благо овога света“!

Робинсон сеђаше посрамљен и ни смеде му у очи погледати.

Честити бродар поче му за тим говорити, како је погрешио што је увредио родитеље своје. Увераваше га да неће бити срећан све док се не поправи и док му родитељи не опросте. Робинсон плакаше горко.

„Па кажи ми шта сада да радим“? Запита бродара пошто се сит најецао.

„Шта да радиш?“ одговори бродар. — „Иди натраг својим родитељима, падни пред њих на колена и са срдачним кајањем моли да ти опросте несмислену погрешку твоју“.

Драгиња. Тај бродар, оче, био је баш честит човек.

Отац. Он је чинио оно што сваки од нас ваља да чини кад види да је згрешио ближњи његов; он опомињаше младога Робисона на дужност његову.

„А хоћете ли ме опет собом повести у Котор?“ питаше га Робинсон.

„Зар ја?“ одгвори бродар. Та зар ниси видео да је мој брод потонуо? Ја се нећу пре вратити, догод не улучим прилику, да купим другу лађу. Ово ће дуго трајати, а толико дуго не смеш се задржавати у Цариграду. Укрцај се на прву лађу за Котор; ако можош још данас, што пре то боље!“.

„Али ја немам новаца!“ рече Робинсон.

„Ево ти нај неколико дуката“ одговори бродар; „ја ти их дајем у зајам, ма да ми је сада потребна и најмања пара. Иди таки у пристаниште и узми себи место на лађи. Ако се од срца кајеш, онда ће ти бог помоћи, да се сретније дома вратиш, него што си амо дошао.“ За тим му пружи руку и жељаше му сретан пут.

Робинсон оде.

Никола. Дакле да се већ врати својим родитељима. А ја сам мислио, да ће тек сада настати . . . .

Мати. Шта — зар теби није по вољи, да се он врати својим родитељима, који су зацело туговали за њим?

Пријатељ Ранко. Зар ти није мило што се покајао, што је признао своју погрешку и што је готов да се поправи?

Никола. Та то ми је све мило и драго; ама ја сам онако као мислио, да ће истом сада настати што год чудновато.

Отац. Па он још није ни стигао кући. Чекај да видимо што се даље с њиме догодило.

Идући пристаништу, Робинсон је много којешта премишљао у својој глави. „Шта ли ће рећи моји родитељи, кад се дома вратим?“ помисли у себи. „За цело ће ме казнити што сам овако урадио. Па моји другови, па суседи, сви ће ми се у очи ругати и смејати како сам се брзо повратио с пута, а нисам ништа видео, до две улице цариградске.“

Није знао шта ће од силних мисли, па се устави.

Сад му дође у памет да још даље путује, а сад опет оно што му је рекао бродар, а то је да неће добро проћи, ако се одмах не врати родитељима својима. Дуго није знао шта ће и како ће; на послетку упути се опет пристаништу.

На обали му казаше, да нема у пристаништу никакве лађе, која би хтела бродити у Котор. Човек, који му ово рече, хтео је баш да путује у Гвинеју.

Мирко. Где је та Гвинеја?

Отац. То ти може и Драшко казати, јер он то одавна зна.

Драшко. Знаш да има једна земља, која се зове Африка? Један део њезиног *приморја* —

Мирко. Приморја? Шта је то приморје?

Драшко. Приморје зовемо ону земљу, која је поред мора. Ево овде имам преда мном мапу! Видиш овај део земље што се доле повија — то је гвинејско приморје.

Отац. Човек, дакле, који говораше с Робинсоном, беше гвинеопловац; то ће рећи заповедник или капетан лађе, која ће да плови у Гвинеју.

Овом капетану некако омиле говор Робинсонов. Позове га, дакле, да оде с њим у кајиту, те да попију по један чај. Робинсон пристаде и оде с њим у лађу.

Јован. А зар је капетан знао српски говорити?

Отац. Капетан је говорио енглески, а ја сам вам још напред рекао, да је Робинсонов отац дошао у Котор из Енглеске. Он је у кући обично говорио енглески са својим родитељима, и тако му је тај језик таман добро дошао на овоме путу.

Кад капетан чу како он жели да путује у далеке крајеве, и како му је тешко што се тако одмах мора да врати у Котор, понуди га да иде с њиме у Гвинеју. Робинсон се у први мах бојаше да то и помисли. Капетан му

рече, да ће пут бити врло пријатан, да ће га радо примити у друштво да му путовање буде пријатније, да му неће наплатити ништа у име подвоза, да ће с њим заједно ручати и вечеравати, и да још лако у путу може наићи на нешто што ће му користити. На ове речи Робинсону задрхта срце и запламте новом жељом да путује. Брзо заборави шта му је говорио честити бродар Которанин и што пре тога чинити хтедијаше.

„Али“, рече капетану, по што се мало промислио, „ја имам само три четири дуката. Шта се може купити за тако мало новаца, те да бих могао што то трговати тамо куда сте ме радо повести?“

„Ја ћу ти дати још десетак дуката“, рече капетан; „и то ти је довољно да накупујеш толико робе, колико је потребно у први мах. Ако нам испадне за руком, да је тамо сретно продамо, ја ти кажем да ћеш постати богат човек„.

„Па шта велите да накупујем?“ запита га Робинсон.

Капетан му рече: купите којекаквих ситнарија, — свакојаких играчака, ђинђува, ножева, маказа, турпија, трака и подвеза и. т. д. Све се то јако допада оним црнцима у Африци. Они ће вам дати за њих сто пута више злата, слоновпх костију и других скупоцених ствари.“

Робинсон се не могаше више уздржати. Заборави и родитеље и пријатеље и домовину и радосно кликну: „Готов сам да путујем с вама, капетане!“ Пљеснуше руком о руку, и тако би одлучено да путују заједнички.

Јован. Е, та тај Робинсон не заслужује да га човек жали, па ма га још и горе несреће снашле.

Отац. А што, Јоване?

Јован. Кад је тако будаласт, оче, те брзо заборавља шта је дужан својим родитељима? За цело ће га тога ради казнити праведни Бог!

Отац. Па зар се теби чини да не требамо сажаљевати таква несретна човека, који је заборавио на своје старије, те га драги Бог казнама својима ваља да изведе на прави пут? Истина сâм је крив за све што га је у путу стигло, и што ће га можда стићи, али зар није за то још несретнији? Бог те сачувао синко од оног ужаснога бола, који нас спопадне кад осетимо: *да смо сами себе у несрећу бацили!* Кад год чујемо да је ко овако постао несрећан, одмах ваља да помислимо да је наш брат, наш кукаван заблудели брат, па да му не само опростимо кривицу његову, и сажаљевамо га, него да му својски помогнемо, да се опет поврати на прави пут.

Сви ућуташе, а отац поче даље приповедати овако:

Робинсон оде брзо у варош, и купи све што му је рекао капетан, па даде унети у лађу.

После неколико дана дуне поспешан ветар и бродар заповеди да се извуче котва и разапну једра.

Драшко. Куд управо морају путовати па да дођу у Гвинеју?

Отац. Имаш уза се своју малу мапу, ходи показаћу ти! Ево поврате се опета кроз *Дарданеле* у *Архипелаг.* Из архипелашког мора ућу у *средиземно.* Броде њиме до *мореуза Гибралтарског.* Кроз овај мореуз ућу у *атлантијски Океан,* њиме окрену даље пут Југа, прођу поред *канарских острва* и *острва добренаде,* док се на послетку не примакну доле к приморју, које се зове гвинејско.

Драшко. А где ли ће се баш искрцати?

Отац. Може бити код *Капо Корсо,* који припада Енглезима.

Мати. Али време је да и ми идемо под кров, па да видимо како стојимо с вечером. Сунце се већ одавна смирило.

Богољуб. Да видите, ја још не осећам глад.

Драгиња. И ја бих радије слушала.

Отац. Сутра. децо: сутра ћемо чути шта се даље догодило с Робинсоном. Сад да пођемо к столу.

Сви. Да вечерамо! да вечерамо!

ДРУГО ВЕЧЕ.

Другога вечера, пошто се сви искупише на истоме месту, настави отац своју приповетку даље:

Робинсон је у почетку врло сретно путовао. Без и најмањих незгода и препона преброде средоземно море и мореуз гибралтарски. Извезоше се на широко море атлантијско.

Ево сам, децо, донео једну велику мапу, на којој се даје лакше видети него на малој куда је лађа морала пробродити. Ја ћу мапу припети овде за дрво, да је можемо поглѐдати кад нам устреба.

Сретно дођу наши путници и до острва *Мадере,* или, како га Шпанци зову, *Мадеира.* Ево, видите, то острво је овде код Африке, иза *канарских острва.*

Драшко. Знам ја то острво. Оно припада Португалцима.

Јован. На њему роди оно красно *Мадеирско вино.* —

Богољуб. — И шећерна трска!

Драгиња. И где има сила божија тица *канарица*!

Отац. Тако је, децо. Ту код тога острва спусте котву, и лађа се устави. Робинсон изађе на обалу.

Није се могао довољно да нагледа красне околине, која је на овом плодном острву. Докле год је могао оком догледати, свуда је видео брда засађена лозом. Чисто му је вода текла на уста од жеље за оним крупним гроздовима што их виде на лозама! И како је навалио пи́пати их, кад је капетан говорио где треба, те су му дозволили да једе грожђа колико му срце иште.

У винограду му приповеде људи, да и они цеде вино исто као ми, а не којекаквими машинеријама, као у неким земљама.

Знаш ли ти, Богољубе, како се код нас цеди вино?

Богољуб. Знам. Побрано грожђе саспе се у чабар. У чабру се измуља. Отуда се успе у једну поретку кесу, ту га један гази у кади, док сва *шира* не изађе и оточи се из газионице у *че́твртак*, од куда се после на *леваk* сипа у *бачву*.

Отац. А како га граде наши прости сељаци, реци ми ти, Мирко.

Мирко. Побрано грожђе, по што се измуља, саспе се у бачве *возионице*, па се однесе кући и саспе у *каце*. Ту превре, па се после удари при дну славина и вино отаче.

Отац. То је добро кад знате.

Лађа је морала по дуже да се бави код Мадеире, јер ју је ваљало местимице оправити.

Робинсону је после неколико дана већ почело бивати дуго време. Његов немиран дух жељаше промене, и он би радо пролетео целим светом, само да је крила имао. Међу тим стигне друга португалска лађа, која пловљаше из *Лисабона* у *Бразилију,* која је у Америци.

Драшко, (показајући на мапи). Та је земља овде. То је сада за се држава, а пре су њоме управљали Португалци. У Бразалији, ако се не варам, има доста злата и драгога камења.

Отац. Тако је, имаш право. — Робинсон се упозна с капетаном португалске лађе. Кад му је овај испричао каква злата и драга камења има у Бразилији, зажеле да тамо оде, па да тога блага натовари пуне џепове.

Никола. Ала је био лаком.

Отац. Португалски капетан каже му, да ће га с драге воље повести собом. Лађа, на којој је дотле путовао, није се могла кренути још ни за четрнаест дана. То га учини још већма нестрпељивим. Оде и рекне своме пријатељу, енглеском капетану, да га мора оставити, јер хоће да иде у Бразилију. Овај је међу тим већ знао, (јер му је сâм Робинсон у путу казао), да је тумарнуо у бео свет, без знања својих родитеља, па је једва чекао да га се опрости, поклони му оно новаца што му је позајмио у Цариграду, и још му даде на пут много искрених и ваљаних савета.

Робинсон се, дакле, укрца у португалску лађу, и кренуше се одмах у Бразилију. Прођоше близу поред острова *Тенарифе*, на ком су видели планински врх, који се зове *Пико*. Како је сунце давно било село, и морем се наднела ноћ, то је дивно било погледати ово брдо, које је једно од највиших у свету, како се на врху преливаше, као да је горело.

Неколико дана после тога имали су опет нешто врло лепо да виде на мору. Читаво јато крилатих риба диже се из воде горе и полете ваздухом. Сјајаху се као чисто сребро, а око њих се распростирала сјајност исто као зраци од светлости.

Мирко. А зар има риба и што лете?

Отац. Има дабогме. Имају дуга пераја, па се њима, као тице крилима, могу да дигну изнад воде. Али не могу се дуго држати у зраку.

Тако су, дакле, срећно и весело путовали још много дана. Но од једанпут дуну страшан олуј с југоисточне стране. Таласи се морски гомилаху и дизаху горе као куле, а преко њих дизаше се и трзаше лађа тамо амо. Шест путних дана трајаше ова страховита бура, и лађа се од тога тако помете у својему путу, да и сам крманош не знадијеше више где су и како су. Међу тим мишљаху да су негде око *Караибијских острва*.

Седми дан, баш кад је зора освитала, викну радосно један од морнара осталој својој дружини: „земља!“

Сви потрчаше горе да виде која је то земља, којој их је ветар однео. Али у истом тренутку обрне се њихова дадост у ужасан страх.

Пуф! чу се од један пут, и сви, који бише на крову, попадаше доле.

Јован. Шта ли се то догоди?

Отац. Лађа беше набасала не накаку стену и на њу тако насела, да се не могаше даље маћи, као прикована. Одмах за тим таласи бациште толику воду на кров, да су се сви морали склонити у кајите, да их вода не однесе.

Народ, што беше на лађи, поче да запева и запомаже тако жалостиво, да би се и само камење ражалило. Једни се мољаху Богу, други викаху. Једни ломљаху прсте од страховитога очајања, други стајаху као окамењени, хладни и побледели као смрт. Међу овима беше и Робинсон, који беше више мртав него жив.

На једанпут повикаше: „лађа је пробијена!“ Овај ужасан глас поврати опет све у живот. Устрчаше горе на кров, с крова, што брже могоше, поскакаше сви доле у чамац.

Али је толико било људи, да кад су сви доле поскакали, чамац једва да је био још једну шаку над водом. Земља је међу тим била још доста далеко, а олуј непрестано дуваше. Сви

видеше да је врло мучно докопати се обале. Но они чињаху све што су могли, веслаху живо и сложно, а ветар их на срећу потериваше право к обали.

На једанпут спазише један грдан талас, који се беше упутио право к чамцу. Сви се укочише од страха кад то опазише, и испустише из руку весла. Сад наступи најужаснији тренутак. Грдна таласина удари у чамац, преврне га, и — сви се потопише у бурним таласима.

Овде се отац устави; цела дружиница ућута, а неколико њих, из сажаљења, и уздахнуше. Но мало доцније дође мати и донесе чим тим да се прихвате до вечере. Ово мало поразблажи њихова тужна осећања.

ТРЕЋЕ ВЕЧЕ.

Богољуб. Да ли се Робинсон доиста удавио, оче?

Отац. Ми смо га јуче оставили кад је био у очевидној опасности живота. Кад се чамац изврнуо и он је потонуо са свима осталима. — Али тај исти грдни талас, који их је потопио, докопао је Робинсона и хитнуо према обали. С таквом га је жестином бацио на неку стену, да га бол од тога ударца опет поврати у

живот из премрлости, у којој се већ налазаше. Отвори очи, и кад опази да је на суху, прикупи своју изнурену снагу, дигне се и успужа на једну вишу стену, где га таласи не могаху дохватити.

Кад је био горе, спусти се уморен на земљу, и ту је дуго лежао онесвешћен.

Кад је у неко доба опет отворио очи, уздигне се и погледа у наоколо око себе. Али шта је видео. Нигде лађе с чамцем ни од њих гласа. Све што је опазио беше неколико изломљених дасака, које су таласи изнели на обалу. Он, један једини, остао је жив, а сви други лежаху мртви укочени на дну мора.

Које од радости, које од страха, задрхта у срцу, падне на колена, подигне к небу руке, па, лијући сузе из очију, захвали се Господу неба и земље, што га је таким чудноватим начином спасао од смрти.

Јован. Али за што је Бог спасао само Робинсона, а не и остале друге.

Отац. А јеси ли ти, Јоване, у стању, да свагда знаш за што вам ми одрасли, који вас, као што знаш, од срца љубимо, сад чинимо ово сад оно?

Јован. Нисам.

Отац. На прилику: реци ми шта сам ја ту недавно радио кад је оно био прекрасан дан, те хтедосмо, шетње ради, да одемо у Забрдицу.

Јован. Никола је морао да остане код куће, а ми други морали смо ићи у Поточац.

Отац. А за што сам био тако строг према Николи, те га не хтех собом повести?

Никола. А, знам за што. Тек што си ти отишао, а амо дође наш слуга, те ме одведе кући мојим родитељима, који ме давно нису видели.

Отац. И зар се ниси томе већма радовао, него да си с нама пошао у Забрдицу.

Никола. О јесам, јесам, и то те како.

Отац. А ја сам, видиш, знао да ће слуга доћи, па с тота ти и рекох да останеш дома. — А ти, Јоване, кога си застао у Поточцу?

Никола. Оца и матер, који тамо на ме ишчекиваху.

Отац. И то сам ја тада знао, и с тога сам хтео да идеш у Поточац, а не у Забрдицу. Моје наредбе нису вам се тада допадале, јер нисте знали за што ја тако наређујем. А шта мислите, за што вам нисам и то казао?

Јован. Да се већма радујемо, кад опазимо наше родитеље, којима се не надасмо.

Отац. Сасвим си погодио. — Но, децо, шта мислите, љуби ли Бог све људе тако као што ми вас милујемо?

Богољуб. Зацело, и то још већма.

Отац. А чули сте већ одавно, да Бог познаје све ствари боље од нас кратковидих

људи, који често не знамо шта ли се клони на наше добро шта ли не.

Јован. Бог је „свезнајућ“, он зна и оно што ће тек да буде, што ми не можемо да знамо.

Отац. Па кад Бог све људе воли отачки, а у исто је време тако мудар, да само он једино зна што нам је на добро, зар не ће гледати да нам и чини оно што је најбоље за нас?

Богољуб. Ко би још о томе сумњао?

Отац. А можемо ли ми да знамо узрок: за што Бог чини то или оно тако или онако, а не како друкчије.

Јован. Кад би то знали, онда би смо морали бити премудри и све знати као Бог.

Отац. Но, драги Јоване, како ти се чини; би ли сада опет хтео поновити оно што си мало час упитао?

Јован. А шта сам питао?

Отац. За што је Бог избавио само Робинсона, а све друге остале пустио да се потопе?

Јован. Сад не ћу више вас питати за то.

Отац. А за што не?

Јован. Јер сад видим, да нисам путно учинио што сам вас упитао.

Отац. А што није било путно?

Јован. Јер Бог зна најбоље за што што чини, и што ми то никад знати не можемо.

Отац. Робинсон, кад је видео да је отцепљен до света, осетио је у души својој да није

добро радио. Мољаше се усрдно Богу, да му ту погрешку опрости, а тврдо се зарече да ће се поправити, и да неће ништа више чинити, што знао буде да не ваља.

По што је мало починуо и радовао се што се срећно спасао, почне разматрати где је и шта му ваља започети. Разгледао је на све стране; али ништа не могаше видети до дивље џбунове и неплодна дрва. Ништа није могао да спази, по чему би познао, да у овој земљи људи живе.

Јако се ужаоснуо, кад је помислио, да у тако удаљеној и туђој земљи, па можда још *сам самцит*, мора од сада живети. Али му се још већма стаде кожа јежити кад помисли *како* ту да живи, кад лако може бити да има дивљих људи и животиња, који га ни за тренутак неће оставити здрава и читава.

Драшко. А по чему је Робинсон мислио да ту има дивљих људи?

Отац. Он управо није знао има ли их или нема. Али је он слушао да има дивљâка у овој околини, па је помислио да их лако може бити и у овој земљи, где га је вода избацила. То га плашаше, те је сав дрхтао.

Од страха не усуди се у почетку ни с места кренути. Најмањи га је шушањ плашио.

На послетку страшно ожедни. Ту жеђ не могаше издржати. То га примора да потражи

где у околини извор или поток На срећу нађе врло леп и бистар извор, те се из њега могао напити воде колико је хтео. А нема вам ништа слађе до напити се воде, кад је човек јако жедан!

Робинсон за тим осети глад, и поче се освртати тамо амо, да нађе што за јело. Онај, који храни тице небеске, ваљда неће ни мене оставити!

Но како глад није била жесток, а у први мах ништа не опази чим би је заложио, то стаде мислити о томе, где би најзгодније било да се поодмори. Толико беше изнурен од свега што је препатио, да се још једва држаше на ногама.

Али где да преноћи? Да л' да легне на земљу под ведрим небом? Али ту би га могли лако спопасти дивљи људи и животиње. А какву кућицу, колибицу, или пећиницу, није могао нигде опазити. Дуго је стајао очајано и не знађаше куда да се дене.

На послетку помисли у себи, дај да се, као оно тице, посадим горе на какво дрво. Брзо нађе једно које имађаше врло густо грање, да је згодно могао на њему седити и леђима се ослонити. Успужа се дакле на то дрво, помоли се Богу, посади се како је згодније могао, и заспи.

У сну сневаше о свему што му се на дану било догодило. Представише му се његови родитељи. Тако му се чињаше, као да их очима гледа, тужне и оболеле од чежње за њим, па како жале за њим, уздишу, плачу, склапају руке и никако да се утеше. Хладан га зној пробијаше скроз. Повиче иза гласа: „Ево ме, ја сам овде, драги моји родитељи!“ И док је тако викао, пружи руке да загрли своје родитеље, покрене се с места онако спавајућив, те јадан и жалостан стропошта се с дрвета доле на земљу.

Драгиња. Сиромах Робинсон.

Богољуб. Само да се није јако убио, или пребио кост.

Отац. На срећу није тако високо седео, а доле је била висока и густа трава, те му се није догодило никакво зло. Само је осећао да га тишти на оној страни на коју беше пао; али како му је у сну још теже било, то му овај бол и не падаше на ум. За тим се опет успужа на дрво, и дотле је на њему седео; док се и сунце није родило.

Но сад поче премишљати како да дође до јела. Не имађаше ни хлеба, ни меса, ни варива, ни млека; а да је и имао што да куха и пече, није имао ватре, ражња ни судова. Сва дрва која је дотле видео била су шумска, а ни једне међу њима воћке.

Не знајући шта да ради, куд да се окрене, сиђе се Робинсон доле с дрвета. Како прошлога дана ништа кусну није, то га је сада ужасан глад морио. Прође једно хиљадак корака лево и десно, али не опази ништа друго до неродна дрва и траву под собом.

Сад је тек почео стрепити како дотле ни слутити није могао. „Та ја ћу још овде од глади скапати“! викну и бризну плакати. Нужда човека убрзи, те и он прикупи сву своју снагу, и почне брзати обалом горе доле, не би ли туде нашао што, што би могао појести.

Али узалуд! Ништа до дрва, траве и песка! Уморен стропошта се на песак, покрије рукама главу и очајано викну: „о што се нисам и ја удавио са осталом својом дружином, бар не бих морао сада умирати од глади.“

Већ се спремио да у таком жалосном положају чека лагану а ужасну смрт; јер нема страховитије смрти од опе кад се мре од глади; али у један пут опази некаква сокола, који је докопао рибу међу канџе, па с њоме лети горе по ваздуху. У мах дођоше му у главу ове речи које је негда читао:

„Кад Бог црну врану храни, што ништа не ради, —

„Не ће дати ни човеку да умре од глади.“

Ово га толико охрабри, да је устао с места и одлучи се да дотле тумара по обали, докле

год га снага не изда. Почне, дакле, опет ићи горе доле и гледати на све стране, не би ли ма гдегод опазио што за јело.

На послетку опази неколико школјака што се зову *аустери*. Брзо отрчи к њима и пажљиво разгледа да ли је која пуна. И нађе што је тражио, па се стаде смејати и радовати.

Јован. А живели аустери на земљи?

Отац. Они не живе управо на земљи, него у мору, где се на каквој стени наслажу једно на друго толико да начине читаво мало брдо. Такво брдо зову *труд од аустерна*. По гдекоју аустерну докопају таласи и пребаце на обалу. А највише их понесе *слека*, те остану на суху кад настане *одслека*.

Мирко. А шта ли је то слека и одслека?

Отац. Морска вода, децо, диже се и спуша свака двадесет и четири сахата по два пута. Шест сахата и нешто више успиње се, те је све мање воде на обали, а шест сахата и нешто јаче спушта се те полије и оне крајеве обалине где је пре било сухо. Растење воде зовемо *слека* или прилив, а разливање зовемо *одслека* или одлив.

Никола. А за што море тако расте и опада?

Отац. Веле, да то долази од силе месечеве, која привлачи воду к себи.

Робинсон се, дакле, јако обрадовао аустернима, које је нашао. И ако се не могаше њима довољно наситити, опет га је то колико толико опоравило.

Сад се поче бринути где одјако да нађе себи згодан стан, да га не би могли напасти дивљаци и дивљач. Прву је ноћ тако незгодно проборавио на дрвету, да није смео ни да помисли, да и у напредак ноћива по дрвима.

Богољуб. А што није себи скрпио мало кућице?

Отац. А како ће је скрпити кад око грађења куће има доста посла. Ето нека вам каже пријатељ Ранко како се кућа гради.

Пријатељ Ранко. Кућа се гради овако: зидар угаси креч водом, и у њ саспе песка, и начини *малтер*. После слаже камен на камен, или цигљу на цигњу, а између њих залива овај малтер да их јаче споји једно за друго. Онда дођу дунђери и сикирицама отешу греде и рогове, па их на чекрк дигну ужетима горе и насаде на зидове, па их добро укују једно за друго. Онда ударе летве, а по летвама вешају *цреп*, или ударе *клис*, или *кровину*. Од *брвана* се данас врло ретко куће граде, а негда су махом биле брвнаре и куће и цркве.

Отац. Ето чусте како се кућа зида. За зидове треба креча и камена, па доста и руку, а за грађу треба сикира, турпија, длета, тесте-

ра, угломерâ, чекићâ и клинаца; а свега тога не имаћаше сиромах Робинсон, па за то на зидање куће не могаше ни мислити. „Да начиним колибу?“ рече у себи, „али од чега да је начиним. Ако је подигнем од витих облица и покријем грањем, ко ми стоји добар да ме не изеду вуци, пантери, тигрови и лавови. Па могу се и змије отровнице увући и једним уједцом учинити крај мом бедном животу. Пушке немам, праха и олова немам, да бих се у нужди бранити могао. Ништа на свету немам до ове две моје ослабеле руке!

Мислећи овако о својој очајаној беди, спопадне га опет она иста прећашња туга. „Која ми је вајда, рече, што сам утишао глад, кад ће ме можда још ове ноћи растрћи и појести дивљи зверови.“

Већ му се чињаше као да гледа пред собом љутога тигра, како је рашчевиљио своју опасну чељуст и кези своје велике и оштре зубе. У једанпут му се учини да га стегну шапом за грло, па ужасно цикну: „о моји драги родитељи“ и онда му се, што но веле, одузеше ноге, те падне слаб и изнемогао на земљу.

По што је тако лежао пун страха и очајања, сети се једне песмице, коју је чуо да пева његова добра мати, кад год би јој се што стужило, или би је бриге обрвале. Ово је та песмица:

Ко се Бога држи,
Нек' се добру нада —
Спас' ће га у часу
Кад највише страда.

Од милости божје
Нигде веће нема,
Тек што смо у тузи
А већ срећу спрема.

Ко се верно Бога држи
Био стар ил' млад,
Око себе опас'о је
Непобедљив град.

Ову лепу песму изговори Робинсон више пута у себи, па је после и на глас отпева. Онда се усили те устане са земље, и почне на све стране разгледати, не би ли где какву пећину нашао да се у њој склони.

Робинсон не знађаше управо где је и како је, да ли је на *копну* американском, или где на острву. Но опази где се у далини плави једно брдо, па пође право к њему.

Успут се, на своју голему тугу, увери, да је цео предео обрастао шумским дрвима и травом. Можете себи замислити како му је било, кад је и то дознао.

Попне се како тако на брдо, које је прилично било високо, и одатле могао је далеко на све стране проматрати. Чисто се ужасне, кад виде, да је за цело на острву и да се нигде

земља не види колико му очи допиру. Само је спазио још два три мала острва, што се помолила на неколико сахата далеко у мору.

„Баш сам ја несрећан човек"! викне ужаснут, и, склопив руке, погледа на небо: „Дакле сам ја доиста отцепљен од целога света, остављен од свију, и нема наде да ћу се икада спасти из ове жалосне самоће! А моји сироти родитељи? Ја их за цело нећу нигда више видети, не ћу нигда дочекати да пред њих паднем на колена и за опроштење их замолим! Остаћу до век жељан разговора пријатељског и говора људског! — Али ја сам све то сам заслужио. Ти си Боже праведан у суду твојему! Ја се не смем ни на кога и ни на шта тужити. Ја сам сâм навалио у свет ко мува без главе, свему овоме ја сам једини узрок."

После овога издадоше га мисли, занесе се, и на истом месту оста као укопан, а укоченим очима гледаше у земљу под собом. Све што је још могао мислити, биле су ове речи:„ остављен и од Бога и од људи!" На срећу падне му на ум ова лепа песма, коју је често код куће певао с матером својом:

Немој мислит' у невољи
Да Бог Господ не зна за те,
Ил' уз оне да је само
Што с' у срећи својој клате.

Видиш оно небо мутно,
Разведри се за час тили —
Исто тако наши ваји,
Па ма кол' ко тужни били.

По што је у себи изговорио, заверн се пред Богом, да ће стрпељиво и вољно сносити своје болове и ово што га је снашло, и мољаше га да му помогне све то лакше сносити.

После овога осети да му се снага поновила и поче даље по брду ходати и пузати се. Дуго је узалуд тражио какво место где би поуздано могао преноћити. На послетку дође код неког малог брдашца, које је од предње стране било стрмо тако као какав зид. Разгледајући ту страну брда, наиђе на једну поприличну пукотину, с доста уским уласком.

Да је којом срећом имао уза се се ћускију, или длете, он би ту пукотину још већма издубио, јер је већином била од станца камена, па би ту за невољу могао се красно настанити. Али он не имађаше уза се никакве халатљике. „Како да се помогнем?“ помисли у себи.

По што је дуго тако мислио и мислио, падне му ова мисао у главу: „Ова дрва овде изгледају ми иста као врбе у мојој домовини, које се врло лако подижу. Дај да неколико младих дрва шакама ископам из корена и да их у често једно до друго пресадим око ове пећине. Ако се којом срећом приме и поте-

рају гране, то ћу у њиховој огради спавати тако мирно и спокојно, као у кући. Одостраг ме заклања стена стрмена као зид, а спреда, и са стране, чуваће ће ме жива ограда од дрва.

Зарадова се што се тако вешто досетио и с места скочи да се посла лати. На његову радост спази близу тога места и врло красну и бистру воду, која из брда извираше. Пожури се тамо да се пре свега напије воде, јер је пре тога много ходао по највећој врућини те јако ожеднео.

Богољуб. А је ли тамо већа врућина него овде код нас?

Отац. Можеш мислити (покаже му мапу). Ево овде леже на мапи караибиска острва. Робинсои је био на једном од отих отока. Ова острва не леже далеко од оног краја, где сунце бије људма право у теме. Зацело је дакле тамо ужасна врућина.

Робинсон ископа, дакле, шакама неколико младих дрва. Доста га је муке стало док је то урадио. Онда их однесе на место које је изабрао себи за становање. Ту је опет морао много чепркати шакама док је ископао јамице, у које му је ваљало дрва усадити. Како му цео рад иђаше веома лагано, то се поче смркавати, тек што је пет до шест младица усадио у земљу.

Глад га опет поче морити. Брзо одјезди на обалу, не би ли наишао на још коју од оних укусних шкољака. На несрећу баш тада је била одслека, те поплавила целу обалу. Не нађе дакле ништа. Хтео нехтео мораде тога вечера гладан отићи да легне.

Али где да легне? . Није имао куда, него му је ваљало почивати по дрвима, док не утврди место, које је изабрао за становање. Оде и попе се на дрво.

Али да не би као прошасте ноћи отиснуо се доле у највећем сну, узме једну од својих подвеза, па код груди привеже себе за дрво. Помоли се Богу и мирно заспи.

Јован. То је богме паметно урадио.

Отац. У невољи се, децо, човек свачему довије. С тога је овај свет тако и удесен, да много којешта, што нам треба, можемо прибавити тек многим размишљањем и сваковрсним изналажењем. Али баш те потребе помажу нам да будемо паметни и разумни. Кад би нам саме летеле у уста печене шеве, и кад би све готово и читаво расло из земље: и куће, и постеље, и хаљине, и јело, и пиће, и све што нам треба за угодан живот, онда ми за цело не бисмо ништа друго радили до јели, пили и спавали, и онда бисмо, за цело, све до смрти наше, остали тупи и глупи, као драги скотови.

Мирко. Међер је то добро промучити се.

Драшко. Без муке нема науке.

Отац. Тако је, ко све у суву седи, онај у суво и дроби. Ко неће да иде за послом, ономе су празни и сувп чанци. Али ено већ сија на небу вечерњача. Време је да идемо у кућу. Ако се не варам, ево и матере да нас зове на вечеру.

ЧЕТВРТО ВЕЧЕ.

Отац. Прошле вечери остасмо онде где се Робинсон попео на дрво да преноћи. Ове друге ноћи прошао је на миру. Није падао доле, него је мирно спавао све до зоре.

Кад је дан освануо, спусти се опет на обалу да потражи коју шкољку, па да се онда опет даде на посао. Идући обали, ударио је са свим другим путем, и, на велику своју радост, опази уз пут једну родну воћку. Истина, не знађаше какво је то воће, али се надаше да ће бити укусно, те отресе неколико.

Беше вам то дугуљаст трошкаст орах, голем ко детиња глава. Горњу љуску једва могаше разбити оштрим каменом, била је сасма кончаста, као да је од саме улепљене кудеље. Доња љуска беше опет тако тврда као корњачина кора, и Робинсон виде да се

њоме може служити у место водена суда. Језгро је било за чудо сочно и укусно као лешњици, али не толико уљасто, а у средини језгриној беше сладак сок, доста укусан и свеж.

Овај сок даје се извадити из ора потећу три рупице које су на коштици, у коју је сливен, те није нужде разбијати саму коштицу. Ово је врло згодно, јер иначе би се при лупању коштице просуо сав сок, који тако годи здрављу.

Можете мислити како је ово слатко пало нашем Робинсону! *Један* орах није довољан за његов празан желудац. Разбије још два три и у сласт их поједе. За тим се захвали Богу на тако лепој части.

Дрво је било прилично високо, и, као оно палмовина, не имађаше огранака, него само бокор (круну)лишћа, које је големо и од тежине се доле повија.

Богољуб. Какво ли беше то дрво? Код нас таких нема?

Отац. То је била *кокосовина*, које највише има ево овде у источној Индији (покаже им на мапи) и по острвима у јужном океану. Обично је има свуда око земље у најтоплијима њезинм крајевима.

И ако се Робинсон орасима доста поткрепио, опет се спусти обали, да види има

ли школьака. Нађе их неколико. Но то не беше доста да се гладан човек може најести. Захвали се Богу што га је на орасе намерио, иначе би још морао гладовати.

Поједе и нађене шкољке, па весео врне се јучерашњем послу.

Поред воде нашао је и половину од неке големе шкољке. Понесе је собом, да му послужи за ашов. То му јако посао олакша. На скоро наиђе и на неку биљку, којој је штрљика била кончаста, као куделља и лан. То му добро дође. После је разгледао и испитивао све што му је до ока дошло, и непрестано размишљао шта би се од овог или оног дало начинити.

У нади да ће се и ово биље дати учинити као куделља и ћетен, начупа га читав здењак, и потопи у воду. Код је спазио да је после неког времена горња храпава кора омекла у води, извади сноп из воде, раздреши га и све штрљике распростре на сунцу. По што су се мало просушиле, покуша да ли би се могле, као оно куделља, млатити и редити. И није се преварио. Уредио их је као лан.

Сад покуша да начини уже од куделье коју је средио од овога биља. Истина није било тако јако и чврсто као кад га ужари начине. Ама ужари га граде на чекрке, и имају помагача. Но за њега је било таман као што треба, јер њиме згодно привеза пљоснасту

шкољчину половицу за држаље, и тако је имао справу једну као што је ашов.

Сад настави журно свој посао даље, усађиваше дрво до дрвета, догод није оградио нешто авлијце пред станом, који је изабрао. Како се није могао поуздати само у један ред ограде, то се упне из петиних жила, те засади још један. Затим преплете оба реда спровим гранама, па онда се срећно досети, те између обе ограде набаца травуљине и саспе земље. Тиме постане ограда као неки зид, да би требало доста јаке снаге, да га обори.

Сваког јутра и вечери залеваше своју малу засаду. Воду је доносио из извора. Суд му је био кокосова љуска. На скоро је опазио да младице почињу листати. Не прође дуго, па се начини такав зелен густиш, да је милина било погледати.

По што се тако оградио, седео је цео дан те плео многа и јака ужета. Од њих начини лествице, (мердевине) какве је видео да се граде од ужета, особито на лађама.

Мирко. А на што му то?

Отац. Хтео је да нема никакву деру на својој огради, па намери да засади ограду и на оном месту које је оставио за пролаз. А да би могао излазити и улазити у нутра, требале су му лествице. За то их је и начинио. Стена над његовим станом беше два боја висока. Око

ње обмота једно уже и за њ добро утврди лествицу. И покуша да се по њима попне. И доиста се врло згодно дало по њима пењати и горе и доле.

Кад је с овим био готов стане мислити: како да се мала пећиница у брду још већма издуби, да се у њој згодно може становати. Видео је да се с голим шакама не да то измајсторисати. Шта дакле да ради? Морао је гледати да измисли справу једну, којом би се помогао.

Мислећи о томе, оде на једно место, где је пре тога видео неко зеленкасто, а тврдо камење. Било је тврће од нашега кремена, и на крајевима утањено и подоста оштро. Почне тражити међу њима камен дугуљаст и оштар, и нађе га на велику радост своју. Изгледаше с једне стране шиљаст као онај чекић што је с једне стране шиљаст а с друге затубаст, а у среди имађаше дуботину. Робинсон га одмах подигне, дуботину пробије, и у ту рупу углави јаку држаљицу. А да не би климала, увеже је чврсто узицама.

Сад узме ову справу и њоме стане сећи једно младо дрво. И како се је радовао, кад га је доиста пресекао. Да му је ко дао хиљаду талира за ово сечиво, не би му га дао. Знао је он врло добро, да ће му требати, као јело и пиће.

После нађе међу камењем још два, који му се чињаху згодни за справе какве. Од једног начини *кесер*, а од другога *кијак*. С обема справама отрча Робинсон у свој стан, да се одмах рада лати.

За чудо му је посао добро испадао. Узме чекић с тупом и оштром страном, шиљасту страну упре у земљу или камените одломке, а кијаком бије по затубастој страни. Разбијајући тако камење и отврдлу земљу, доста је проширио пећину. А за неколико дана, толико ју је издубио, да је у њој било довољно места за спавање и становање.

Пре тога је био начупао доста траве и разастро на сунцу,да се осуши и начини сено. Сад је било сасвим суво. Оде и донесе га у пећину, и начини себи меку постељу.

И тако је могао спавати лежећки као и други људи, а не седећки међу ракљама. Можете мислити, како му је слатко пало, кад је опет могао да опружи своје уморене удове по мекоме сену. Одмарајући се тако, помисли у себи: „о кад би моја браћа у Европи знала каква је то мука и невоља проспавати неколико ноћи као тица на дрвима! Онда би тек знала колико то вреди имати сигурну постељу, на којој се дају ноге опружити и свака кошчица одморити, па не би заборављала свагда захвалити се Богу на тако великом доброчинству!

Други дан била је недеља. Тога дана одмараше се, али непрестано размишљаше о себи, о својим родитељима код куће, и мољаше се Богу да му опрости, а његове родитеље да утеши. Не заборави захвалити Богу што му је ових дана толико много помагао, и заверн му се од јако бити свакога дана све честитији и вреднији.

Да не би Робинсон изгубио рачуна о недељама, стаде премишљати како да начини какав календар.

Јован. Како ли ће га начинити?

Отац. Дабогме да није био тачан као овај на хартији штампани, али је тек могао по њему дане бројати.

Јован. Па како га, молим вас, начини?

Отац. Пера и хартије није имао. С тога избира четири права дрвета која су расла један до другога. На првом је запарао по једну црту чим се сунце смири. То је био знак да је један дан прошао. Кад је тако седам црта напарао, онда је на другом дрвету начинио једну црту. Ова је црта значила недељу. Кад је на овом дрвету напарао четири или пет црта, већ како је који месец краћи или дужи, онда је на трећем дрвету запарао једну црту, која је значила месец. Кад је на овом трећем дрвету наређао тако дванаест црта, 12 месеца, онда је на четвртом дрвету ударио једну повећу белегу. Ова је белега значила годину.

Јован. Бога ми се Робинсон добро досетио.

Отац. Нужда научи човека свачему. Робинсон је дакле знао сада и радене и недељне дане.

Међу тим је био потрошио по готову све кокосове орасе, на оном једном дрвету, које је био нашао. И школьака је већ све ређе и ређе налазио. Опет га, дакле, стане брига морити, чим да се у напредак храни.

Из страха, да се не сукоби с дивљим зверовима и дивљацима, није дотле далеко одлазио од својега стана. Сад га нужда натера да буде храбрији, те да даље где год по острву потражи што год, чим би се захранити могао. Науми дакле сутра дан, у име Бога, пропутовати мало по острву.

Да га сунце не би бйло у главу, седне те тога вечера начини сунцобран.

Никола. А од куд му платна и друго градиво?

Отац. Он не имађаше ни платна ни вишпанова, ни ножа ни маказа ни игле ни конца, и опет, шта мислите, започне да гради сунцобран. Узме танко врбово пруће и оплете широк а плитак кош, као што је кров на штиту, у средини усади палицу коју је добро увезао узицом, онда је накидао сирова лишћа од кокосовине и поставио озго кош. Лишће је преденуо — шта мислите чиме?

Драгиња. Трном.

Отац. Не, јер на острву није било ни глождња ни трњака; него их је предео рибљим костима. Море избаци по који пут какву мртву рибу, и кад отрухне на обали, или јој месо тице прождеру, остану кости на обали. Од отих је Робинсон накупио најоштрије и најјаче, те се њима служаше кад му ваљаше што шта преденути. Њима је испредевао и кокосова лишћа тако чврсто једно у друго, да не могаше продрети ни једна зрака сунчана. Кад год би Робинсону какав овакав посао испао за руком, помислио би у себи: међер сам ја био будаласт у мојој младости, најлепше своје дане проведох не радећи ништа. Та сад да се нешто пренесем у Европу, где је пуно тако красних и згодних справа и халата, како бих умео свашта лепо зготовити и измајсторисати. Нема лепше радости под небом, него кад *сам* себи израдиш оно што ти је потребно!

Како не беше још јако превалио дан, то му паде на ум: не би ли се како дала начинити кеса кака, у којој би се могла понети храна, ако би је срећом где год нашао. Мислио је и мислио, и најзад се досети.

Рекао сам вам да је имао у приправности доста преће. Од преће смисли да начини мрежу, а од мреже онако нешто као ловачку торбу. До његове куће у Кстору живео је један мрежар. Више пута кад није знао шта ће од нес-

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА БЕОГРАД

носне дангубице, отишао би своме кони мрежару, па би гледао како мреже плете. Често му је што шта предржавао, а кад кад из радозналости и помагао. И сад, кад је отпочео да плете торбу — мрежицу, чисто се је чудио како му посао иде и вешто и лако. Кад је торба била готова, погледа је одозго до доле, и виде да јој замерке нема. „Хај боже боже,“ помисли у себи, „камо срећа да сам моје младе дане провео у мајсторским радионицама. Шта би и шта данас знао? Чега год бих се латио, све би изашло за руком и смишљено и на око као ове мрежице. Да ми је сада овде какав чопорић деце, ја бих им рекао: децо, учите сваки посао који вам згода донесе. Док сте млади, примићете да ни осетити не ћете. Не зна човек шта се иза брда ваља, шта ли ће од њега бити до смрти његове. Ко зна заната, не боји се глади. Ко би мислио да ћу и ја свога века мреже плести. Па ето сам данас био мајстор мрежар, као мој старина кона у Котору!“

Пун радости што је стекао торбу једва је заспао те ноћи.

Богољуб. Чисто сам и ја добио вољу да градим мрежицу.

Никола. Па чекај на јесен кад средимо куделју.

Драгиња. Ја ћу вам опрести прећу.

Отац. Робинсона ћемо оставити да се до сутра одмара на постељи својој, а ти, прељо моја, ходи с оцем у врт да обиђемо леје и да видимо има ли која зрела воћка. Ви остали идите журите матер да нам вечеру дâ.

ПЕТО ВЕЧЕ.

Чим је почело залазити сунце на западним хумцима, искупи се сва дружина као обично.

Отац настави приповетку даље:

Робинсон је устао пре него је почело освитати. Сунце се још није било указало кад је он био готов и пошао да пропутује островом. Торбу је обесио о раме, тело је опасао једним ужетом, а за тај силав задене оно прво сечиво од камена. То му је био мач. Узме у руке сунцобран и забаци га на раме.

Прво и прво оде кокосу те неколико ораја омлати и мете у торбу, онда сиђе на обалу те потражи и неколико тазих шкољака. После се спусти к извору и напије хладне воде. Овај напитак био му је и доручак. Кад је све то учинио, крене се у име Бога.

Јутро је било прекрасно. Сунце у потпуној својој лепоти помаљаше се отуда с мора и својим зрацима позлаћиваше врхове од рос-

натих дрва. Хиљадама малих и великих тица шаровитих боја певаху јутарње песмице и радоваху се дану новоме. Ваздух је био тако благ и чист, као да га је тога јутра Господ створио, а трава и цвеће просипаху из себе најслађе мирисе.

Робинсону заигра срце у прсима. У њему је било пуно радости и благодарности према Богу. „И овде си, у овој самоћи, велики и диван, Боже!“, узвикну раздраганим гласом, па онда поче певати, а тице му отпевати, ову јутарњу песму:

Нека ти је пос'о први
Хвалит' Бога, душо моја,
Кад' се дигнеш подмлађена
Иза снова и покоја.

Док сам овде без обране
А уморан тихо спав'о,
Ко је за ме будан био?
Ко л' ми крепак санак дав'о?

Нико други до ти, Боже,
Који живот дајеш свему,
Послао си снагу нову
Мени, самцу уморену.

Гле како је мирно јутро!
Како с' чисто небо плави!
Ал' је дивио после мрака
Кад' твој, Боже, дан ослави!

Буди вођа мом животу
Док ј' у њему срца жива,
Од твоје га срдње чувај!
Уклони га с пута крива.

Моја душа уз тебе је.
Од тебе се свему нада.
Буд' јој отац, када греши,
Избавилац, када страда.

Научи ме љубит' друге
Као што сам себио мио,
И да вазда добро чиним,
Ма што поч'о, ма где био;

Да се чувам од нерада,
Беспослице празне, лаке,
Свију греха што их има,
Неваљале *страсти* сваке.

Научи ме помоћ' сваком,
Радоват' се туђој срећи,
Од лажи се мрске гнушат',
А у очи правду рећи.

Те праведан гњев твој, Боже,
С греха мога да не рикне,
Кад ме опет глас твој благи
С прле земље горе викне.

Богољуб. О, оче, та ми се песма јако допада.

Отац. А ти је препиши и научи, па је свакога јутра певај у себи.

Богољуб. Хоћу врло радо.

Отац. Робинсон је још јако зазирао од дивљака и дивљих зверова. С тога је што више могао избегавао густе шуме и честе и бирао она места од куда се лепо могло видети на све стране. Али су та места опет била најнеплоднија и најмршавија. Тако је и ишао дуго дуго, а ни на шта не наишао што би му могло користити.

Од један пут спази неко растење које му се свиде питомије. Оде да га разгледа. Лишће му беше као оно у купуса и једно уз друго начичкано. На некима је опазио црвенкаст, на некима плав, а на многима бео цвет. На некима није било цвета, него неке зеленкасте јабучице, малко повеће од трешње.

Радознао загризе једну јабучицу, али се није дала јести, тако је била неукусна. То га тако расрди, да је цео бокор ишчупао из земље и хтео га вурити, али, на велико своје чудо, опази на корењу неке као репе, роткве ли. Одмах је помислио у себи: „Бог зна; можда су ове репе род овог растиња“ па их стаде разглѣдати.

Узме једну те загризе. Аја, не да се јести, и тврда је и неукусна, Већ је хтео да све к врагу баци, кад му паде на ум: „дај да који собом понесем, шат и од њих која вајда буде.“

Јован. Ја знам какав је то род био; то су били *кромпири*.

Отац. Какви кромпири?

Јован. Та оваки као ово наши. Они расту тако као то растиње које поменусте.

Драшко. А из Америке су и донесени.

Богољуб. Донео их је *Фрања Драк!* Него се чудим Робинсону, како је могао бити тако глуп, да их није познао.

Отац. А од куд их ти знаш?

Богољуб. Та шта сам их пута јео.

Отац. Али их, децо моја, Робинсон дотле није ни видео ни јео.

Богољуб. Ех, чисто то не бих веровао.

Отац. Доиста није. Робинсон је живео пре 200 година, а тада се у нашим крајевима није знало за кромпир. Кромпир смо почели ми Срби и Хрвати садити пре 150. година.

Богољуб. Е то је друго. —

Отац. За то се не треба затрчавати, па правити друге људе будалама и незналицама. Ваља прво замислити себе на њиховом месту, па онда се запитати: би л' ми боље урадили него они? Да ти никад ниси видео кромпире као Робинсон, и да и ти ниси видео како се готове исто као он, зар би ти боље с њима урадио. За то у напредак нека те ово опомиње како не ваља држати себе за најпаметнијега.

Робинсон се, дакле, дигне одавде даље. Ишао је панајлак, а све мотрећи натраг и преда

се, и лева и десна. Чим би поветарац шушнуо у грању и шибљу, таки би се уплашио и докопао своје сечиво иза паса, да се брани, ако би га ко напао. Но одмах би се уверио да се узалуд плашио.

На послетку дође на један поточић, где смисли да се одмори и руча. Посади се, дакле, под једно лиснато дрво, и тек што се разрахатио да на тенане куса, кад тек наједанпут нешто по даље шушну. Прене и погледа. Кад има шта и видети, пред њим је пасло читаво стадо дивљих животиња, налик на срне и јелене, само су имали много виши врат од срна, а глава им, рекао би, као у малена ждребета.

Јован. А какве ли беху те животиње?

Отац. Зову се *ламе*, а неки их зову и камиласта јагњад, јер доста личе и на камиле. Има их (показујући им на мапи) овде у *Пери*, у јужној Америци. За то их кад и кад зову *перуански овци*. Но ламе толико личе овцама, што имају врло фину вуну. Пре него су Европљани дошли у Америку, Перуанци су их били припитомили, те су на њих товарили терете, као на магариће. Од њихове вуне градили су себи хаљине.

Кад је Робинсон опазио ламе, одмах се разбуди у њему жеља, да дође до ког залогаја меса, јер га одавно није окусио. Намисли дакле да једну убије. Заседне полако за једно

подебље дрво. Надао се да ће можда ламе близу њега проћи, па ће једну сечивом моћи оборити.

Тако и би. Безбрижне животиње шврљале су без икаквог страха, јер су знале да обично никога нема на острву. Прођоше поред Робинсона да се налипају воде у потоку. Једна млада лама прође тако близу Робинсона да ју је руком могао дохватити. Он потегне тако живо и лупи је по врату, да је одмах на земљу пала. Кад јој се приближио, већ је била мртва.

Драгиња. Безбожник један! Како је могао дићи руку на тако безазлену животињу?

Отац. Требало му је меса, да се захрани, да не умре од глади. Грех би био без нужде бити и мучити животиње. Честит човек то не ће ни чинити. Но употребити за што пристају, клати их и јести, то је дозвољено.

Чим је Робинсон оборио ламу, одмах му дође у главу то питање: како да разуди њено месо и како да га зготови.

Драгиња. Зар није могао кухати и пећи?

Отац. Та то би већ лако урадио, али не имађаше ничега што треба: ни посуђа, ни ражња, па што је најгоре, ни — ватре.

Драгиња. Па зар је није умео наложити?

Отац. Та умео би, како не; али није имао уза се ни палидрвцад, ни кремен, ни оцило.

Јован. Ја да сам био на његовом месту, ја бих узео два сува дрвета, па трьо једно о друго, док не би планули.

Отац. И Робинсон се тога досетио. Баци дакле ламу на раме, па се крене натраг својему становишту.

Враћајући се опази, не далеко од пута, шест до осам лимунових дрвета. Испод њих је било већ и зрелих лимунова, које је ветар отресао. Оде те их покупи, а добро утуби место где се дрвета налазе. За тим се радостан пожури натраг својој кућици.

Прво и прво одере ламу једним оштрим каменом, који му је у место ножа служио. Кожу разапне како је могао, па стави на сунце да се просуши. Знао је он да ће му она требати.

Никола. А шта би као могао од ње начинити?

Отац. Много којешта. Прво и прво требале су му ципеле и чарапе, јер оне што их имађаше на себи почеше се дерати. Мишљаше у себи; „ја ћу начинити нове ђонове од коже, па ћу их привезати за стопалу. Тако бар не ћу ићи босоног.“ После се је стао и зиме прибојавати, па је помишљао да од коже начини згодан огртач, те да не промрзне. Но овога ради могао се слободно и не бринути, јер у

оним крајевима, где је било острво, не бива никад зима.

Богољуб. Како то?!

Отац. Лежало је острво у оном појасу наше земље, који се зове *топал*. А тамо зиме нема, него месец два дана пада киша непрестанце. — Но то Робинсон није знао, јер у својој младости није се учио као што је требало.

По што је из одеране ламе извадио дроб, одсече позамашан комад од стражњега черега. Али на што да га натакне, кад ражња имао није. Оде дакле те одсече једно танко дрво, ољушти с њега кору, а на једном крају заоштрљи га. После нађе две згодне ракље на које ће ражањ насадити, заденље их и побије у земљу, једно према другоме. Кад је на њих насадио печеницу и видео да се згодно даје окретати, е није да се радовао, као мало дете.

Још му је не достајало оно што је најпотребније. Још није имао ватре. Узме дакле два суха дрвета, па удри тари три. Од силна напора тако се био загрејао, да су му све грашке поскакале од зноја. Али бадава! Од искре ни помена. Таман би се дрво загрејало да се већ почне пушити, а њега снага изда. Па како се час по морао одмарати, то се дрва толико расхлађивала, да му постаде узалуд сва мука.

Сад је тек осетио шта ће то рећи друг. Сад је тек видео како је мучно живети самохран за се, без ичије туђе помоћи, а како је велико добро живети и радити у друштву са осталим људма. Да је имао само једног јединог помагача, који би наставио трти кад се он замори, зацело би дрва планула. Овако беше узалуд сва мука.

Јован. А како дивљак сам без ичије помоћи може трењем да запали дрва?

Отац. Дивљи људи, децо, нису тако разњежени као ми Европци. Они слободно расту у здравој природи, док нас мекушаво гаје често у затвореним собама. Па онда су се они у томе и извештили, а нама та вештина није сада потребна, јер имамо палидрвцад. Дивљаци кад тару дрва ватре ради, узму једно тврдо, а друго мекано дрво. Тару по меку дрвету док се не упали, а пали се лакше него тврдо. Па још имају и тај обичај: пробуше у дрвету рупу, кроз ту рупу промоле тање какво дрво, па га на њему журно окрећу док се не запали.

Ово Робинсон није знао, па за то му се дрва и не упалише. На послетку му се дотужало трти, па вући оба дрвета. Седне на своју постељу и подлакти се. Колико год је пута погледао печеницу, толико је пута уздахнуо. „Гле како је красна, и већ на ражњу, па је не могу појести. Па још наопако кад зима

духне, шта ли ћу онда радити без ватре. Како ли ћу се загрејати од студи и мраза?“ Ова га је помисао тако уплашила, да је скочио са постеље, и морао се мало проходати, да га терет не угуши.

Крв му се у жилама тако јако узбуни, да је морао отићи на извор, да се водом расхлади. Заити бистре, хладне воде пуну кокосову љуску, у ту воду нацеди сока лимунова, па том лимунадом крепљаше се и расхлађиваше у овој полугрозници.

Али му непрестано ишаше вода на уста кад год би помислио на печење, тако је био жељан меса. На један пут, чујте, шта му паде на памет.

У Котору је слушао од неких морнара, да *Татари,* који су исто тако људи као и ми, мећу месо под седло коњу својему. Од јахања толико се загреје и упрти, да се после јести може, па га и једу. „Можда ће се тако нешто и друкчије дати урадити“ рече Робинсон. Што рекао то и учинио. Имао је два поширока а заравњена камена. Између њих мете комад крта меса, па без престанка стаде бити својим кијаком по горњем камену. Од тих удараца загреја се горњи камен. Он удараше још живље једно за другим, и не мину много а месо се од удараца и врела камена то-

лико зажарило и омекло, да се красно могло покусати.

Истина, није било баш тако пријатно, као кад се на ватри испече, али је Робинсону било да не може слађе бити, јер одавна меса јео није. А да би му још укусније било нацедио је на месо сока лимунова. И тако је вечерао као нигда од како је на острву.

По вечери захвали се Богу, па онда стане премишљати: шта му ваља сада пре свега започети. Највише га плашаше зима. С тога смисли, да неколико дана бије само ламе, па да њихове коже осуши, те да их има у приправности кад студена зима заушти. Знао је да су врло мирне, па се надаше да ће их од по муке потући колико му устреба.

С овом надом спусти се у постељу, и тихо заспа. А сан му врло слатко пријаше после трудова, што их је тога дана поднео.

ШЕСТО ВЕЧЕ.

(Отац настави своје причање даље.)

Кад се је Робинсон пробудио, беше у велико дан. Брзо скочи са постеље да иде у лов на ламе, али, чим је промолио главу из пећине, одмах ју је брзо натраг повукао.

Драгиња. А што ли, Боже?

Отац. Јер је на пољу падала така бујна киша, да о идењу није могло бити ни говора. Намести се дакле да чека док пљусак не стане.

Али киша никако не престајаше. Лијаше све јаче и јаче. Међу тим поче и севати тако страшно, да се у пећини светљаше као да је у пламену. Па и грмити поче тако ужасно, и један гром пуче, и фијукну тако страховито, како Робинсон дотле никад чуо није. Од пуцња се земља тресаше, а отуда с брда тако одлежаше, да жестокој тутњавини краја не бејаше.

Рекох вам да Робинсон у младости својој није учио, бојаше се дакле грома и колико не треба.

Драшко. А ја волим кад грми, сева и киша пада, јер после тога расхлади се врео ваздух, а поља и шуме лепше зелене се.

Драгиња. Па кад после кише загазимо у леје и садимо купус, паприке, патлиџане и цвеће по ред стаза, ох онда је прекрасно.

Отац. Али Робинсон није ништа радио, кад је био у постојбини својој. С тога није ни знао колика је то благодет божија, кад бујном кишом ороси земљу. Није знао да онда боље напредује храна у пољу и зелен у вртовима, да су здравији и људи и животиње.

Седео је у углу своје пећине, с крштеним рукама, и беше у самртном страху. Час га је плашио пљусак кише, час мућа, час громовита грмљавина. Већ се приближи и подне, а време се не разгали.

Није никако осећао глад, толико га беше обузео страх. Али су га тим већма мучиле свакојаке страховите мисли. „Ово је ваљда настало време,“ рече у себи, „да ме Бог казни за погрешке моје; пропашћу, а не видети своје старе родитеље“!

Док он тако сећаше пун плашње и бриге, учини му се као да се небо поче ведрити. Чим грмљавина попусти, а киша поче престајати, поче се у њему наново будити нада и поуздање. Држао је да се сад може кренути у лов, али баш кад хтеде да дохвати торбу и сечиво, одједанпут стропошта се на земљу онесвешћен.

Јован. Шта ли му се догоди?

Отац. Гррр-р-р-ру! заори се над његовом главом; земља се затресе и Робинсон се спомитља као но проштац! Гром беше ударио у дрво које се зеленаше над његовом пећином, и таком га је праском разорио, да сиромаху Робинсону очи засенуше и уши заглухнуше, и он мишљаше да је за цело и он сам убијен.

Дуго је лежао не знајући ништа за се. Доцније осети да је још жив, па се опет ус-

прави горе. Прво је што опазио беше половина од дрвета, што га је гром размрскао. Лежала је баш пред вратима његове пећине. То је била нова несрећа за њ. Где сад да привеже своје лествице, кад је цело дрво смрвљено, као што мишљаше он!

Не потраја дуго и киша сасвим престаде, а грмљавина умину, и нестаде је. Сад се мало охрабри и изађе на поље. Али имађаше шта и видети!

Дрво, које је гром погодио, горело је у живом пламену. Сад је дакле могао набавити себи и ватре, која му је толико требала. „Гле мене безјака“, рече у себи; „та Бог ми је громом ватру послао, а ја у плашњи својој очајавах и мишљах да је то најужаснија казна његова. Опрости, боже, мојој малодушици! Та ти ме обасипаш милостима својима колико ја, грешник, и не заслужујем!“

Мати. Чудновато!

Отац. Сад је имао ватре колико је хтео, а без икаква труда. Лако му је било причувавати је да се не угаси. И тако сада могаше безбрижније живети у своме усамљеном острву. — Не хтеде ићи у лов, још од јуче му је стајала на ражњу готова печеница, па се сад даде на посао, да наложи ватру, те да је испече.

Доњи део дрвета који гореше још није био дохваћен ватром. Уже му је дакле било

здраво и читаво, које је држало лествицу. Попне се по њима горе, узме са згаришта голем угарак који пламтијаше, спусти се с њим у своју ограђену авлијцу пред пећином, ту наложи живу и светлу ватру, и насади печеницу. Онда се успуза горе те ватру погаси. Доње дебло дрветово остало је здраво здравцато, и могаше и од сад, као и до сад, држати лествице Робинсонове.

Сад вам се сазда у правог кувара. Ватру је час по чаркао и подстицао, а печење непрестано окретао. Ала му је било мило и драго кад год би погледао, у живу ватрицу како пуцкара. Кад год би је погледао помислио је у себи: „Бог ми је послао на дар из облака.“

Прошлог вечера, кад Робинсон јећаше месо, мислио је у себи, како до соли да дође. „Ваљда ће се“, рече „наћи временом овде на острву?“ Но сад се лепо досети; узе кокосову љуску, отрча на обалу и заити слане морске воде. Њом је два три пут полио печење и постаде слано таман кол'ко треба.

Сад си можете представити како му је било, кад је пун радости одсекао први залогај и мет'о у уста.

Једући мислио је како да сачува ватру, да је свагда може потпалити, кад год му треба.

Богољуб. Па то је бар било лако. Требао је само додавати дрва, па се ватра не би гасила.

Отац. Али шта ће кад заспи, па још кад изненада ноћу удари пљусак?

Драгиња. Ја бих, оче, на његову месту радила овако: пренела бих ватру у пећину, где киша не може да допре.

Отац. Лепо, лепо, кћери моја; ама по несрећи пећина му беше тако уска и тесна, да се у њој једва могаше пружити. Где ту ватру да наложи? Па онда где му је димњак? А без димњака морао би ослепити од дима.

Јован. Богме ја не знам како бих му ту помогао.

Отац. За то је и Робинсон почео премишљати шта му ваља чинити, па да очува ватру да се не угаси. Трьо је руком чело, као да је силом хтео да изгони из главе какву досетку, за тим је спустио обе руке и журно корачао по авлијци тамо амо, и дуго не знађаше шта да чини. На послетку му падну очи, онако случајно, на каменити брежуљак, и одмах се досети шта да ради!

Драшко. Шта ли науми?

Отац. Из стрмене стене, рецимо аршин више од земље, испупчио се био један грдан а дебео камен. Могаше бити већи од рифа у дуж и ширину.

И ако је пре тога била јака киша, опет је под каменом било тако сухо, као у пећини. „Ето ту ћу успремити ватру“ помисли Робинсон; „би ће јој као у кући на огњишту. Па како је место згодно, начинићу од њега праву кухињицу. Оградићу га, начинићу огњиштанце и димњачић“.

Што мислио то и учинио. Оним својим каменитим ашовом ископа под каменом земљу за један педаљ, па онда се лати да и с лева и десна подигне прави зид горе до камена.

Богољуб. А где ли научи и зидати?

Отац. Он је сада на све пазио што му је пред очи долазило. О свему је по дуже размишљао и питао се *шта би се од овог или оног дало начинити, на што би се то или оно дало употребити?* Тако је једном наишао на неку земљу смољницу, која је била влажна, па му се као смола лепљаше за ноге. Сад се сети ње. Узме дакле ашов и свој каменити нож и оде на оно место где је била смољница.

Од многе кише била је земља тако мека, да се дала врло лако копати. Стане дакле од ње правити на четири ћошка ћерпиче и ножем их подсецати и гладити. За кратко време начини их подоста, па их онда поређа на припеци, где је по цео дан сунце грејало. За тим оде опет кући, да докусури што му је још остало од печенице, јер после оваког рада јако

га је спопала глад. А да би му ручак слађи био, појео је тога дана и један кокосов орах, од оно мало што му их је још остало.

Ручак је био прекрасан. Али сад поче морити Робинсона нешто друго. То је, децо, била самоћа. Уздахну па рече: „Ох, Боже мој, како бих срећан пресрећан био кад бих имао уза се једног једитог пријатеља, само једног једитог човека, па ма црни просијак био, који би могао рећи да сам му драг, и који опет мени не би био мрзак! Та да ми је за невољу кака питома животиња, како куче ил' мače, које бих миловао и које би се око мене савијало и умиљавало. Али овако сâм самцит живети, отцепљен од целога света, то је тешко претешко.“ Кад је ово изговорио, потекоше му вреле сузе из очију.

Он се сети онога времена, кад је имао много и много другова, с којима се непрестано инатио и кавжио, па се од срца кајаше. И рече у себи: „Како сам онда мало знао шта је то друг и пријатељ! Да ми се је сада повратити у детинство, како бих волео, како бих попуштао, како бих се слагао са својим друговима и осталом децом! Не бих се дао расрдити најмањом увредицом, био бих тако благ и добар свима и свакоме, да би ме сви волели! Боже, Боже! За што ја не умедох ценити своје пријатеље пре него сам допао ове неме самоће

пре него сам их изгубио, да, за навеки — изгубио?“

Међу тим спази на уласку своје пећинице паука, који у једном углу испредаше мрежу своју. То га мало обрадује. Та нека има бар још штогод живо под овим каменитим кровом, помисли у себи, па ма каква била животињица. Науми сваки дан нахватати по неколико муха, па донети своме другу пауку, да га увери да је у пријатељској кућици и да га колико толико припитоми.

Још је било дуго до ноћи. Ваздух је чисто резио са чистоте своје. Робинсон хтеде још што то да уради до ноћи. Узме дакле свој камени ашов, те поче откопавати земљу у кухињици својој. На једанпут звекну ашов о нешто тврдо у земљи, да се у мало не преби.

Мишљаше: Камен је; али како се запрепастио, кад га диже и виде да је чисто чистацко злато.

Богољуб. Гледај ти њега, како је тај брат добре среће!

Отац. Комад је био толики, да би се из њега дало наковати неколико стотина хиљада талира. Од пут поста богат човек. Шта и шта може сада набавити, само нек му се срцу прохте. Могао је сазидати велику кућу, купити коње и хинтов, узети слуге, мајмуне, свака чуда и сијасета.

Богољуб. Јест кад би свега тога било на његову острву. Та тамо није било ни једног клетог продавца.

Отац. И Робинсону је одмах то пало на ум, па место да се зарадовао, а он се још већма ражалио. Гурне га с презирањем од себе и рече: „Лези ту, мртво благо, за којим људи тако жељно грамзе¡ Која ми вајда од тебе? Та да сам бар место тебе нашао комад гвожђа, од кога би се дао начинити нож или секира! Дао бих те радо и весело за шаку гвоздених ексера, или за ма какву такву халатљику, којом бих се служити могао!“ — И тако остави ту да лежи то грдио благо, презирао га је, нити га икад хтеде погледати кад онуда пролазаше.

У тим се стаде смркавати. Сунце се давно било смирило, или као што тамо веле: утонуло у море.

Богољуб. У море? Како то?

Отац. Тако се говори на острвима и у оним земљама које са западне стране границе морем. Њима тако изгледа, као да сунце с вечера у море потоне, па с тога и веле, место село је сунце: „утонуло је сунце“.

На другој страни неба сијну месец и осветли пећиницу. Робинсону би то мило, а од милоте не могаше дуго заспати.

Драгиња. Ено видите, оче, баш се сада помаља и наш месец онде иза брда.

Јован. Баш је сада у првој младини.

Отац. Робинсон је дакле легао, а ватра му међу тим тињаше полако у кухињици. И мени је, децо, похладно. Хајд'мо у кућу — ено видите како је мати лепу ватру наложила. Док она спрема вечеру, ми ћемо отпевати једну лепу песмицу. — Хајдмо!

Сви. Хајдмо!

И усташе сви, и одоше у кућу.

СЕДМО ВЕЧЕ.

(Сутра дан пред вече искупише се сви под јабуком, где их је отац већ чекао.)

Отац. Но, децо, где сте се тако дуго задржали?

Драшко. Копасмо у башти и плевесмо.

Драгиња. Ја залевах расаду.

Никола. Ја сам косио траву поред плота и спремио за краву.

Јован. Ја сам претресао баштенску ограду и проплео је прућем где је олабавила.

Богољуб. Ја сам сејао јесењу салату.

Пријатељ Ранко. А ја сам баш сад довршио овај цртеж. Ево видите га.

(Сви се радознало искупе око цртежа. На њему је био нацртан Робинсон са великим сун-

цобраном, како носи к пећини ламу, коју је уловио).

Отац. И ви, децо, ваља то да прецртате. Јуче смо оставили Робинсона кад је легао и заспао. Он се је сутра дан врло рано пробудио и устао на ноге. Преко дан је бивала песносна врућина, с тога је рано ранио да би за хладовине израдио што то. Јутро је било свеже и похладно. Оде те баци дрва на ватру, која се у часу разбукташе. Седећи поред ње, узе један кокосов орах што му од јуче остаде. Онда оде да од ламљега меса одсече печенку, па да је натакне на ражањ и за доручак испече. Али јест, месо од јаке врућине већ се беше укварило. Окане се дакле и мислити на месно јело тога дана.

Спреми се да иде у смољнице и да гради ћерпиче, као што је раније започео. Кад је бацао торбу на леђа, сети се кромпирâ што их је у њу побацао. „Како би било,“ рече у себи, „да ја ову репу запретам у ватру; ко зна, можда ће онда од ње још што и бити“. Што рече то и учини, па оде на посао.

Радио је живо. Не беше још подне, а он је толико ћерпича начинио, колико мишљаше да ће му бити довољно за зидање кухиње. За тим се сиђе на обалу да потражи коју шкољку. Али како се је зарадовао, кад је у место шко-

лака наишао на нешто друго, што је слађе од школачке хране.

Јован. Шта ли је то могло бити?

Отац. Животиња једна, о којој је слушао да се једе, али он њезинога меса никад јео није.

Богољуб. Баш сам радознао да чујем каква је животиња.

Отац. Била је корњача, али тако голема, каквих нема овде у нашој земљи. Могла је бити тешка до четрест, педесет ока.

Богољуб. Ох да ужасне корњаче!

Отац. Има их, децо, и већих. — Робинсон упрти корњачу на леђа и однесе је кућици. Секиром ју је тукао по доњој кори док је није размрскао, па је онда закоље. Одсече од ње позамашан комад меса и натакне на ражањ да га испече. Једва се је држао од глади док је пекао, јер га јако беше изнурио рад на ћерпичани.

Пекућ' месо мишљаше у себи: шта да чини са осталом корњачевином. Ако је онако остави, уквариће се. У саламуру је није могао метути, јер не имађаше соли. А жао му беше да пропадне толико месо, које би му могло две недеље трајати. Од једанпут му паде нешто на памет! Горња кора корњачина таман је да у њу сложи месо; али чим да га насоли?

„Ала сам ја недовицјаран!“, рече за тим у себи, па се бијаше прстом по челу. „Зар ја

не могу залити месо морском водом, па ето ти соли. Прекрасно! прекрасно!“, кликну весело, па ста живље окретати ражањ с печеницом.

Кад би печење готово, Робинсон одсече позамашан залогај да опроба какво је. „Хај месо је прекрасно“! уздахну у себи, „ама да ми је само ма најмањи комадић хлеба. Шта сам се пута у детињству срдио и брецао кад ми дадоше за ужину комад хлеба. Не ћу сува хлеба, не могу сама хлеба! А сад? Сад да ми је од некуда ма оно комаће које бацају нашему шарову, како би ми слатко пристало“.

Тек што му те мисли пролетеше кроз главу, а очи му нешто опазише. Погодите шта?

Драгиња. Да није кромпире?

Отац. Погодила си. Два три кромпира одкотрљала се из врелога пепела, где их је јутрос бно запретао. „Баш да видим какво је ово чудо“, рече, па узе један печен кромпир.

Па како се обрадовао кад виде да су омекли. Разломи један, који се просипаше у рукама као печен кестен. Омирише га. Мирис му се допаде. „Дај да га, у име Бога, и окусим“, рече, па узе у уста, а за тим одмах весео узвикну: „Ха, ево мени прекрасног хлеба!“

Ручак му паде слатко, да не могаше боље бити. Онда се пружи мало на постељу, не да спава, него да размишља о себи и својим по-

требама; а на рад није могао ићи, јер је на пољу палила јака омара.

„Шта да чиним пре свега?“ запита себе. „Ћерпичи треба добро да стврдну на сунцу пре него почнем да зидам. Најбоље ће бити да одем у лов, да убијем коју ламу. — Али, на што ће ми толико месо? — Како би било да удесим своју кухињицу тако да у њој могу и сушити месо! — Бога ми је то лепа мисао!“ — За тим скочи с постеље и оде кухињици да види како би се то дало удесити.

И виде да ће се то моћи учинити. Требало му је само на левом и десном зиду да остави рупе, кроз које ће се дати провући једна дуга облица горе над ватром. На њу ће се већ дати красно привешати шунке и остала пастрма.

Е сад да су му нешто већ били готови ћерпичи. Но њима се требало још дуго да пеку на сунцу. Не оста му ништа друго до да се притрпи.

Али шта да чини по подне? Премишљајући о томе паде му опет згодна мисао у главу. Чуђаше се у себи, како је могао бити тако глуп, да се тога није и раније сетио.

Никола. А чега се досетио?

Отац. Да припитоми какву животињу, те да има мало стоке своје. То би мало оживело

и самоћу његову, која му је већ постала страшно досадна.

Видео је да су ламе мирне животиње, па се надаше да ће коју живу уловити. Али како да је улови? О томе је дуго и дуго мислио. И разум и труд човечији свашта постигне, само кад мисли озбиљно и не попусти у *вољи*. То ваља, децо, да запамтите. Никад се не дајте застрашити тешкоћама посла, радите с вољом и мислите, па ћете се јако радовати кад га довршите после толика труда и напора.

И Робинсон се досети како да улови живу ламу. Узме један конопац и од њега начини згодну замку. „Тако“! рече онда у себи, „отићи ћу па се сакрити за какво згодно дрво, па првој лами, која наиђе набацићу замку на врат“.

Место, где ламе долазаху на воду, беше врло далеко, а како није знао да ли оне и с вечера долазе на поток где их је пред подне видео, то одгоди лов до сутра, па почне спремати што му је потребно за пут.

Оде тамо где су расли кромпири и накопа пуну торбу. Пола запрета их у врео пепео да се испеку, а другу половину остави у пећину за сутрашњи дан. За тим одсече од корњачевине колико му треба за вечеру и за сутра дан, а остало полије сланом морском водом коју је тога ради донео.

Сад ископа дубоку рупу у земљи, да му то буде подрум. Ту спусти корњачину горњу кору, у њу сложи месо и полије опет сланом водом. Озго метне и оно парче, које ће вечерас да пече. За тим рупу покрије добро гранама.

Још је до ноћи било доста дана, али не хтеде никакав рад да започиње, него оде на обалу да се мало прође и разведри своју мутну душу. Свеж ветрић подухиваше с мора и разблажаваше ваздух. Како је дивно било погледати на бескрајно море, које је било покривено малим таласићима, који се један у другоме губљаху. Гледао је на ону страну света где бејаше његова драга постојбина, и суза му ороси трепавице, јер се сетио својих драгих родитеља.

„Шта ли сад раде моји брижни родитељи?“ помисли и склопи своје руке. „Да ли још тугују за мном, или их је, можда, туга и уморила?. Ако су још у животу, како им мора бити тежак и несносан сваки дан и свака ноћ! Како ли морају уздисати и нарицати за својим јединцем, који их је тако крадом изневерио и одбегао! О љубазни и драги мој оче, о моја мила и предобра мати! — опростите вашем бедном сину, који вас је тако несмислено у жалост бацио. О Боже драги! пошљи мојим родитељима благослов и утеху! а ја сам готов да трпим све што ти будеш наредио на поправку моју!“

После овога оде те зареже на једном дрвету име очино и материно. Над именом њиховим изреже ове речи: *„нека вас прати божји благослов“*, а испод имена: *„опростите вашем несретном сину!“*. Од јако је ово место сматрао за светињу и недељом би ту дошао те се помолио Богу.

Стојећи Робинсон украј обале помисли у себи: „а како би било да се окупам у мору?“ Одмах се свуче да иде у воду; али како се јако уплашио, кад виде како му је прљава његова једина кошуља. Једва се је на њој могло познати да је негда била бела. Пре него се стао брчкати по води, узе те опере кошуљу како је знао и могао. Обеси је на грану, па онда загази у воду да се купа.

Још за ране младости учио је пливати. Отплови дакле на један *пруд*, који се налазаше подаље у мору, а на ком још дотле био није.

Мирко. А шта ли је то пруд?

Отац. Пруд је узак комад земље, који се далеко од земље пружа у воду. Робинсону ова пловидба не би узалуд. Увери се да море плâви пруд кад је слека, а кад је одслека онда оставља на њему многе корњаче, аустерне и друге разне шкољке. Сад их није могао собом понети, а нису му ни требале, јер је имао довољно хране. Но опет му је било мило што је на то наишао.

У оном крају мора где он пливаше, толико је било риба, да их је по готову рукама могао хватати. Да је имао какву мрежицу, сијасет би их могао нахватати. Намисли, дакле, кад се кући врати, да оплете мрежу за риболов.

Задовољан отплови опет на обалу, по што је читав сахат провео у води. Међу тим је топал ваздух исушио његову кошуљу, и тако је имао чисту преобуку. То му је било мило, али му је у исто време и горко било, кад је помислио: ово му је једна једина кошуља; шта ће радити кад се и она подере? А подераће се врло скоро, јер је носи сваки дан!

После овога Робинсон се дигне те оде пећини. Уздавши се у Бога, у своје здраве руке и бистру памет, развесели се на ново. Од купања је постао чисто лакши и ведрији, а богме и гладнији. Седе те слатко повечера што је још раније био спремио, па, помолив се Богу, леже да отпочине.

Но зар не видите, децо, да се давно смркло. Хајд'мо и ми да потражимо постељу!

ОСМО ВЕЧЕ.

Отац. Где остасмо јуче, децо?

Драшко. Онде, како је заспао.

Отац. Добро! — Робинсон се сутра дан пробуди врло рано и поче спремати за лов. У своју ловачку торбу спреми печених кромпира и позамашан комад печења, које је добро увио, у лишће. Наоружа се, веже око себе конопац који је јуче спремио за хватање лама, узме у руке сунцобран и крене се у име Бога.

Како је било још сасма рано, то не пође правим путем, него узме странпутицом, да би још боље промотрио све крајеве свога острва.

Међу тицама којих је било сијасет божји по гранама, опази доста папагаја врло лепе боје. Ех сад да му је да ухвати ма једнога, да га припитоми, па да му буде друг. Али јест, маторци папагаји не дају се ухватити, а на гњизда им нигде не могаше натрапати. Окане се дакле те жеље за овај пут.

Али друго нешто нађе овога пута, што му је било много корисније него папагаји. Кад се попео био на један брежуљак украј обале морске и отуда погледао доле међу приморске камените пукотине, опазио је тамо нешто што је јако желео да дозна шта је. Спусти се дакле полако доле и на велику своју радост нађе, погодите шта!

Мирко. Бисерне шкољке.

Јован. Па тога ради не би се радовао кад је отурио и злато које о копњи нашао. Морао да је било гвожђе.

Отац. Нисте ни један погодили. Ово што је сад нашао, била је — *со*.

Он се до тада служио сланом морском водом, али тек то није било свеједно што и со. Морска вода има у себи и неку горчину, која је врло непријатна. А што је мислио да ће морска вода одржати месо у саламури да се не поквари, то се јако варао. Морска вода, исто као речна и бунарска, уквари се чим се устоји. Би му дакле јако мило што је нашао правцату со. Узе да је понесе собом колико ће му требати подуже времена. А знате ли од куд та со између камења? Деси се по који пут те је јака слека, па морска вода поплави земљу даље него обично. После ове поплаве остане пуно морске воде у оваким вртачицама. Што је у њој праве воде, то испари на ваздуху од топлине, а оно што је у њој сланога, сталожи се на дну као бели песак, и то је после права чиста со.

Сад се Робинсон пун радости крене право оном месту где долазе ламе. Кад је тамо стигао, не могаше опазити ни једне; али до душе још није било ни по дне. Заклони се дакле у хлад под једно дрво, да међу тим поруча печење и кромпире. Сад му је тек то обоје пријало онако као што ваља, јер је могао сваки залогајић помало солити.

Тек што је поручао, кад чу где нешто шушти близу њега. То су биле ламе, које поскакиваху кроз зелено шибље.

Робинсон брзо скочи на ноге, стане за дрво, уздигне замку, и чекаше да му се прва приближи, па да јој намакне на врат. Али поред њега прођоше више њих и он ни једну не могаше дохватити. На један пут једна прође тако близу њега, да је требао само да спусти руке, па да јој замку натакне на врат. Он то и учини и у једном тренутку улови је.

Лама хтеде да блеји, али се Робинсон бојаше да се тиме друге не поплаше, па јој замком тако стегну грло да не могаше пустити гласа од себе. Сад је брзо повуче к себи за џбун, да је не би друге ламе спазиле.

Ухваћена лама имађаше још два ламчета. Како се Робинсон зарадова кад и ови ламићи пођоше за матером, не зазирући од њега баш ни најмање. Он их стаде миловати, а они њему руку лизућати, као да би хтели рећи: молимо те, драги незнанко, пусти нам нашу драгу матер.

Радостан Робинсон поведе ламу кући најкраћим путем. И ако се бёчила и нећкала, опет ју је како тако гонио да даље иде. За њом су ишли и ламићи. Ударио је кући најкраћим пут, те тако је наскоро приспео к пећини.

Кад је дошао до авлијске ограде, онда тек наста мука, како да ламу уведе у ограду. Онда, кад је ограђивао, није нигде оставио пролаз. Да је попне на стену, па озго доле спути, ни то није ишло. Науми дакле да начини какав такав оборић, па ту да је притвори, док што боље не удеси.

Веже дакле ламу за дрво, па се одмах посла лати. Обори својом каменитом сикиром довољно младих облица, па их усади у земљу једно до друго тако често да изгледаху као какав зид. Међу тим уморна лама спусти се на земљу, а ламићи, који не знађаху да су сада ропчићи, сисали су је безбрижно.

Али како се само томе радовао Робинсон. Час по би оставио посао те гледао драге животињице, па би им и тепао, тако му је мило било што је стекао живо друштво. Сад му већ живот поста много слађи, а то га и охрабри толико, да је за кратко време довршио оборић. Уведе ламу с ламићима унутра, па деру испреплеће гранама. Онда се наже на ограду, па их гледаше и осмехиваше се. Певукао је од милине. За тим је помислио у себи: „свега ће бити, само кад сам стекао стаданце своје. Кад буде време стрижи, имаћу вуне колико ми треба да се оденем. Мушћу је, па ћу имати и млека и сира и масла.“ Али још не

знађаше како све то да уради, но надао се да ће му све то испасти за руком, кад му је и до сада све лепо ишло, само кад се је својски посла лаћао.

Једно је још желео на да буде потпуно срећан. Жељаше да са својим стадашцем живи у једној истој огради, те да га увек има пред очима чим кући дође, и да га на се навикне, те да се око њега умиљава.

Дуго је мислио и мислио како то да уради. Напослетку смисли овако: да с једне стране обори своју авлијску ограду, па да је попусти још даље толико, да му авлија после буде много пространија. А да за време тога ограђивања сигурнији буде у својој кућици, одлучи да стари плот не обара, докле иза њега нови не подигне.

Тако је вољно радио на овоме послу, да је нова ограда била готова за неколико недеља. Онда обори с те стране стари плот. Кад је увео ламу и ламиће на деру, коју је оставио на новој догради, затвори је опет прошћем и испреплета добро сировим прућем. Али не заборави ни на паука, који му је толико времена био један једини друг: често је хватао муве и мушице, те их метао у мрежу његову да се прихрањује. Паук му се већ био толико припитомио, да је сам долазио онде где Ро-

бинсон дотакне мрежицу, те из његове руке узме мувицу.

И лама и ламићи брзо се навикну на њ. Чим би се од куда кући повратио, таки би трчали преда њ, умиљавали се и њушали, е да ли им је што донео. А он им је доносио зелену травȳ и младо зелено грање.

Доцније љокне младе и одучи их да више не сисају, па је стару ламу свако јутро и вече редовно музао. Ораховом љуском служио се у место музлице, а млеко је разлевао у корњачину љуску. Чисто му живот постаде лакши и милији, кад је овда онда могао да пије слатко или да куса кисело млеко.

Као што смо видели, кокосовина му је била од големе користи. Сад стане размишљати како да одгаји један млад кокосовник. Али како то да започне. Чуо је да се дрва или пресађују али каламе. Али како се то ради, и у које време, то није хтео да научи у своје младо доба. „Ej, Боже мој,“ помисли у себи, „растао сам у своје младо доба као гљива на буњишту. Много сам што шта видео и чуо, па нимало нисам презао да све то што боље познам и научим. Да ми се још једном повратити у детинство, како бих сам све добро мотрио на оно што људи раде просто рукама а не као ја с толиком тешком муком. Чини ми се

не би било вештине, коју не бих опробао и научио.“

Да је нешто баш и знао каламити, слабо би се тиме сада ваљдио. Кокосовина нема пупољака и огранака, него само бокор великих листова. А кад се калами, онда се узме млада гранчица једнога дрвета, мете се у процеп другог малог зарубљеног дрвета, па се ту на том месту добро облепи смолом или балегом и увије платном и личином. Цело дрво постане онда онако какав је каламак.

Робинсон не знађаше друкчије да гаји кокосовину, него узе са њих најздравије и најзрелије ораје, па их мете у земљу. А тешко му се било растати од тих ораја, јер их је врло мало имао. Али како се само обрадовао, кад је после неког времена опазио, где су потерали млади кокосићи.

Ламићи се с њиховом матером мало по мало тако припитомпше, као ово код нас пси и мачке. Робинсон их после навикаваше да му помогну носити терете, који су зањ га врло тешки били.

Јован. А како их је изводио из ограде, кад вратница̂ није било.

Отац. Казао сам вам како је у новој огради оставио отвор куда је увео ламе, па је после заградио и испреплетао огранцима. Ту је обично вадио по два прошца, па их изводио

и уводио, али би одмах за њима опет утврдио их и испреплетао јако огранцима. Ово је место било споља заклоњено једним големим и густим џбуном.

Задовољство је било погледати, кад се Робинсон враћаше од некуда к пећини, па пред њим полако иђаше натоварена лама. Знала је она пута исто као он, и чим би дошла на скривени улазак, одмах би мирно стала и чекала, да је он опрости терета, и пропусти унутра. Па како се онда радоваху мали ламићи, који дотле кућу чуваху. Час би скакали и блејали око матере, а час би дотрчале Робинсону, па га лизале у руку и чешале се о њега. Робинсон их је свагда нежно миловао, и тако им се радовао, као отац који је негде далеко био од куће, па опет дошао међу своју децу.

Међу тим му се ћерпичи стврдли на припеци. Оде с ламом те их снесе у ограду. За тим потражи земљу, од које би се дао начинити добар леп. Креча није имао да прави малтер.

Никола. А како ли је могао на ламу товарити ћерпич?

Отац. Казао сам вам како је оплео од прућа онај плитак кош, од кога је начинио сунцобран. Робинсон је и после тога чешће почињао да плете што од прућа, само да би се што боље извежбао у плетарији. Тако је

тим вежбањем дотле дотерао, да је за кратко време умео красну котарицу оплести. Па тако оплете и два подубља кошића за ламу, свезао их један за други, те су на њезиним раменима висили као оно бисази. У ове је кошиће товарио и ћерпич, кад га је преносио с ћерпичане.

Робинсон отпочне у име Бога грађевину и посао му добро иђаше за руком. Већ је био једну страну кујне озидао и ударио темељ зиду с друге стране, кад му се од једанпут нешто догоди, што пре тога није могао предвидети а што му покварп цео посао.

Јован. Но шта би то опет сада било?

Драгиња. Да нису од куд јурнули дивљаци?

Отац. Дивљаци нису били, децо, али нешто што га је тако уплашило, као да су га дивљаци жива хтели пећи.

Јован. Баш сам радознао да чујем шта је.

Отац. Беше ноћ. Робинсон се после рада спусти уморан на постељу, а верне ламе поред његових ногу. Месец сијаше на небу у дивној свечаности, ваздух је био миран и свеж, а свуда у наоколо била је нема тишина. Робинсона ухвати сан, већ је почео, као обично, да снева о својим родитељима, кад на једанпут — Али не, овога вечера не ћу да вам кажем шта се Робинсону догодило, да не бисте ноћас што страшно сневали.

Драшко. Али ми вас молимо, оче.

Отац. Не не; ваља бити стрпељив. Хајдмо мало да се проходамо по врту, да видимо како напредује цвеће и зелен.

ДЕВЕТО ВЕЧЕ.

(Сутра дан пред вече били су опет сви на оном месту под јабуком. Отац настави приповетку даље).

Отац. Рекао сам вам да је Робинсон већ заспао био и да је свуда око њега била тишина, кад на једанпут — земља се страшно затресе, и под земљом тако страховито затутњи, као да сипљу громови. Робинсон скочи на ноге и од страха дрхташе. Није знао ни шта се то збива: ни шта му ваља чинити. Али у исти мах опет се осети силан земљотрес, тутњавина под земљом не престајаше никако. За тим се подиже страховит олуј, који поче дрва и стене рушити. Усколебано море таласаше се и вријаше у дубинама својим, и фијук и хујање његово разлегаше се по разјареној ветрини. Изгледаше као да се цела природа узбунила и да јој је скоро настануо крај.

У правом самртном страху истрчи Робинсон из пећине у авлију, а за њим потрче и поплашене ламе. Тек што су били на пољу, а

оно камење над њиховом пећином стропошта се право на постељу. Робинсон од стра полети напоље из авлије, а за њим су трчале усплахирене ламе.

Прво и прво хтеде да устрчи на неко оближе брдо од оне стране, где је била гола пољана и не би се имао бојати да погине међу камењем, које се рушаше и отискаваше. Кад је к брду потрчао, погледа на њ, и одмах стаде као укопан, пун чуда и страха. Онде, где врх брда беше, отворило се дугачко и широко гротло, а из њега се дизаху димови и пламенови, песак и пепео, и усијано ливо, које се *лава* зове. Једва се могао на врат на нос спасти, јер усијана лава слеваше се с брда као бујица, а големо комаће камења падаше као киша на све стране око брда.

Робинсон окрене се и појури к обали. Али и ту наиђе на ужас и страхоту. Ветар, који са свију страна бесно дуваше, стерао облаке у гомилу, а из облака се наједанпут спусти такав *потоп,* који за неколико тренутака поплави целу земљу, те изгледаше као језеро. Кад се овако напрасно, а силество божије кише слије на земљу, кажемо: *провалио се облак.*

У највећој муци и невољи успуза се Робинсон на дрво једно, да га вода не би докопала; али његове сироте ламе подузе бујица и однесе. Ох, не знате како му је тешко било

кад је чуо како блеје од страха. И скочио би доле да им спасе живот из опасности у којој се налазаху, али их је бујица већ била однела далеко, далеко.

Земљотрес се још за неколико минута осећао, а за тим се опет све столегну и умири. Ветрови се развејаше, и само још поветарци пријатно попириваху, гротло брдово све ређе избациваше лаву, пепео и камење, а подземаљска тутњавина мало по мало умукну; небо се поче ведрити већма и већма, а вода се за четврт часа сточи у потоке и море.

Богољуб. Хвала богу да је се све умирило. Сиромах Робинсон! Сироте ламе!

Драгиња. И ја сам вам била страховала.

Мирко. А од куд долазе, оче, ти земљотреси.

Отац. У земљи нашој има, децо, пуно тамо амо великих и дугачких шупљина, који изгледају као какви подрумови, само су хиљадама пута већи. У њима је пуно ваздуха и испарења. Па после има у земљи свакојаких запаљивих ствари, као: сумпора и смоле. Ове се усијају па почну и горети, кад дођу у додир с влагом.

Богољуб. Зар и влага и мокрота могу што загрејати?

Отац. Да како да могу. Јесте ли видели кад зидари саспу воду у негашен креч, како на мах почне шумити и врити као да сте га

на ватру ставили, а ватре ниете донели ни пламичка. — Ето тако се запале и ове ствари у земљи када до њих вода допре, и кад оне горе, онда се загрејан ваздух у шупљини толико шири, да за кратко време постане му тесна та шупљина. Тада ваздух стане рпти да силом продре на поље, тресе земљу дотле док не начини ма где рупу. Из овога гротла полети онда на поље као олуј какав, избацује собом у вис сијасет усијаних и истопљених камења, метала, смоле и т. д.

Ово смешано топиво зове се управо: лава.

Робинсон се сиђе с дрвета, на које беше побегао. Страхоте земљотреса толико су га биле смутиле, да чисто није знао шта да почне, куда да се окрене. Али је доиста и био у незгодном положају. Пећиина мора за цело да му се срушила, ламе му је бујица однела, све је, можда, потрвено што је поградио и с тешком муком набавио.

Како сад да живи без крова и нигде ничега. Брдо није више бацало ватру, али из отвореног му гротла још се дизаше густ и гарав дим, а можда је још и данас *огњевито брдо* (вулкан). А Робинсона то јако узнемириваше. Бојао се да се опет не појаве нови земљотреси и лаве.

Ова га ужасна помисао доведе до очајања. Заборави да потражи утехе у Бога. Само је

мислио на своју беду, која му се чињаше страшно велика и вечита.

Изнурен страхом и бригом, наслони се на дрво с кога се сишао, а из стешњених прсију непрестано му се отискиваху уздисаји. Ту је стајао и очајавао док се и зора не указа на источном небу.

Ограну и сунце светло и весело, али није могло развеселити Робинсона, који непрестано стајаше под дрветом без наде и утехе. И ако се те ноћи није испавао, опет на очи његове не долазаше дремеж, но непрестано је мислио и мислио: Боже, шта ли ће бити од мене јадника?

Напослетку крене се доле к својој опустошеној пећини. Тако је био замишљен, да ништа не виђаше ни лево ни десно. Али како се чисто ужаснуо од радости, кад се био приближио својој оградици! Његове драге ламе истрчаше пред њега здраве и читаве. У први мах чисто не вероваше својим очима, али се после разби та његова сумња, кад му ламе притрчаше па га сташе лизати по руци, умиљавати се и радосно скакутати и блејати.

Ово Робинсона опет поврати к себи. Разгреја се у њему живот, који се беше притајао као да је изумрьо. Погледа на небо, и из очију му потекоше сузе. То је била, децо, радост захвалност Богу и кајање што је био тако ма-

лодушан. За тим стане миловати ламе и с њима заједно пође да види шта је од његове куће и кућишта.

Драшко. А како ли се ламе спасоше?

Отац. Сигурно их је вода однела до каквог брдашца, где су опет могле ногама земљу дохватити. И како је вода исто тако брзо опала, као што је напрасно и надошла, то су лепо могле доћи до пећине, а да се нигде не задаве у води.

Робинсон се приближи пећини, и гле! — у њој није било тако жалосно као што је себи замислио. Оштећена није била тако јако. Таваница, која је била од камена и земље, истина се срушила, али се опет могла сва та сурвина изнети из пећине.

Још нешто падне на ум Робинсону, што га увери, да је земљотрес био на добро његово.

Кад је разгледао она места где је стајало камење које се сурвало, виде да је била око њих сама ровита земља, и чуђаше се како се држало и до земљотреса. Ништа лакше није се могло десити, него да је једног дана само од себе попадало. „Ово је баш било провиђење божје,“ рече Робинсон, „те су каменови попадали кад сам био изван пећине. Да није било тутњавине и олује, земљотрес би у тишини потресао пећину, и ја не бих ништа ни осетио. А како сам спавао, камење би попада-

ло на ме, умлатило би ме да не бих ни бекнуо. Бог је хтео да ја умрем, за то је послао руку да ме пробуди и страх да ме изведе из пећине на поље. Сад видим да моја несрећа није била тако страшна као што сам ја мислио и да сам био плашљивица и колико није требало.“

За овим изађе у авлију и седе на једно дрво да се одмори. Ламе легоше поред његових ногу. На гранама чу где опет тице певају. Радост се обли његовим лицем и поче тихо шаптати ову песмицу, коју је од матере научио:

Господ Бог је с тобом у дану и ноћи —
Био међу људма, био у самоћи.
Нека ти се срце ничега не боји —
Куд год се окренеш он уз тебе стоји:
У грому, у тутњу, у веселом зраку,
У суморној магли, у влажном облаку.

Кад се брда тресу, кад се ломе горе, —
Укрштене буре међу собом боре;
Кад залази сунце, мислиш гаси с', тиња,
Провале с' облаци, ил' киша роминља,
Ил' кад земљу пржи та врућина сува —
Вазда је уза те, к'о отац те чува.

Спопадну л' те боли, он их лечи, гони;
Утире ти сузу што с' из ока рони.
Држиш га се верно, имаш сваштa дости,
Издашно ти шиље хиљаду радости.
Презире плашљивца, ком се дух колеба,
А смелом јунаку даје што год треба.

ДЕСЕТО ВЕЧЕ.

(Отац је наставио приповетку даље, по што се сва дружиница искупила.)

Робинсон поче сад радити око тога да из пећине изнесе рушевину која се сурвала. Но ту је било и тако големог камења, које и ако је препукло у две поле, опет је било тако тешко, да га један човек не би могао ни с места кренути.

Покуша да један омањи камен покрене и извађа напоље; али узалуд! Па како сад да изврши посао, помисли у себи, кад превазилази његову снагу. Мишљаше шта ће и како ће.

Јован. Ја бих се на његову месту умео довити.

Драшко. Како?

Јован. Начинио бих *палију* па подувро испод камена и уздигнуо бих га.

Отац. И Робинсону паде на ум палија. Сети се да је у детинству гледао, како се њоме служе раденици, кад што тешко и гломазно ваља да подигну. Пожури се дакле те начини палију.

И кад њоме подувреде каменове, извађа их за по сахата оба из пећине. А били су тако тешки, да их голим шакама не би изгурала ни четири човека. По овом разгледа Робинсон пећину и виде да је сада два пут пространија него што је била и да више нема прећашње

опасности. Јер и дуварови, и свод озго, све је сада било од станца камена, нити се игде могаше опазити кака пукотиница.

Никола. А шта би с његовим пауком?

Отац. Њега је сиромаха засуло камење и тамо је зацело и пропао. Робинсон га више нигде није опазио, а лако га је могао прегорети, кад је само опет нашао своје драге ламе.

Сад се спреми да иде огњевитој гори, из које непрестано куљаше црни дим. Зачудио се, кад је опазио тамо амо разливе истопљених материја, која се још није била стврдла. Тек је из далека могао разматрати страшно и величанствено гротло које се димљаше; јер ближе не смеде прићи, које од страха, а које од усијане лаве.

Кад је опазио да се је лава сливала тамо где је кромпириште, побоја се да није засула све кромпире. Отрчи брзо да види како је тамо, и гле, кромпириште се зеленаше исто као и пре. Но да не би му овакав какав случај поплавио једног дана све кромпире, науми да их у напред сеје на више разних места по острву. Истина ће настанути зимње време, помисли у себи, али ко зна, можда ова репа може и презимити у земљи.

Пошто је дакле на више места засадио кромпир, оде да опет настави посао око кухињице своје. Огњевита гора, као оно земљотрес

у пећини, би му сада од помоћи. Између осталих ствари гротло је избацило и врло много креча. По реду би ваљало креч прво палити у кречани, па да би се гасити могао. Али овај избачени креч није требало горети, јер у гротлу, где је био, жешћа је ватра него у кречанама.

Робинсон дакле ископа само рупу, па кречни камен побаца унутра. После то полије водом и мешаше једним ширим дрветом. Тако је лепо угасио креч, и могао се њиме служити при зидању. Помеша га с песком те начини малтер. За кратко време сазидао је оба кухињска зида тако вешто и угледно, да би чешће даље поизмакао се, и гледао, како му је посао красно испао за руком.

Међу тим је брзо престало пушити се; Робинсон оде да разгледа гротло. Виде да је и са стране и доле у дну покривено расхлађеном лавом. А како се нигде не могаше намирисати никакав димичак, то се могаше поуздано надати, да се је ватра под земљом угасила, и да му се у напредак није бојати никаквог излива.

Окрепљен овом надом, стаде помишљати на то, како да спреми зимницу. У тој намери ишао је те хватао ламе. Уловио је седам осам лама. Све их је поклао, само је једнога мужјака пустио међу своје прешитомљене ламе. Месо је лепо изудио, насолио, па наместио у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА БЕОГРАД

кухињи горе над ватром, да га димљење просуши.

Ово месо било је таман за зимницу. Но он се бојаше да не наиђе каква љута и дуга зима, па с тога жељаше да убије још коју ламу. Оде на заседу. Али јест, плашљиве животиње већ су опазиле да их он вреба и конаби, па се добро чуваху да му се не приближу. Сад му је дакле ваљало смислити други начин како да их докопа.

И он се добро досети. Памет човечија за чудо је кадра измислити, само кад нисмо лењи, него сваки дан размишљамо како да си помогнемо. Он је опазио, да ламе, чим га опазе код извора, појуре одмах преко малена брдашца у неки шушњар. С друге стране било је ово брдашце обрасло шипрагом као каквом живом оградом, а за њим се надала стрмена стена као какав зид; спуштала се доле једно два аршина. Ламе кад протрче кроз шипраг, поскачу низа стену доле.

Робинсон дакле науми да ископа једну дубоку јаму испод стене где ламе доле скачу, па да из ње не могу искочити кад се већ једном увале. С великим трудом ископао је ову јаму за дан и по. За тим је покрије озго гранама. Сутра дан су две ламе ускочиле у јаму кад су од њега зазреле на извору и потегле обичном прибежишту.

Сад је већ мислио да има довољно меса за зиму. Али где да склони пастрму у зимње време. Но земљотрес му је и ту помагао. Кад се оно земља тресла, утолегнуо се један комад оближњега брда за једно два хвата, те се ту начинио као лагум, кога је улазак гледао баш у Робинсонову авлију. Тако је сад Робинсон имао и стан, и кухињу, и подрум све једно до другога.

Још му је за зиму требало ово троје: сено за ламе, дрва за огрев и да покопа кромпир и утрапи га у подруму.

Од сена, кога је довољно начупао, начини велики пласт, онако како га обично наши сељаци пласте. Али се при овом послу нечем научио.

Наш вам драги Робинсоновић није знао да сено треба да се добро исуши па истом у пласт садене. Кад се сирово упласти, загреје се мало по мало, задими се и на послетку почне горети. О томе он ништа није чуо у својој младости, јер није нигда излазио из Котора куда на село. Сад је да богме и сувише уверавао се, да је добро *сваки* посао научити, јер ко зна шта ће од њега бити до смрти његове.

Можете мислити како се Робинсон изненадио кад се његово сено стаде димити, а још се већма запрепастио, кад је турио руку у пласт и осетио да је сено изнутра вруће, усијано. Није никако могао веровати да унутри има ватре,

али кад је видео да се сено све јаче дими, помисли да ватре мора бити; али који ју је враг тамо унео.

Брзо узе те расквари пласт. Разбаца сено по земљи тамо амо. Зачуди се кад виде да нигде ватре нема, али да је све сено усијано и влажно. Сам од себе дође на ту помисао: да се сено морало од влаге зажарити; али како, то није никако могао да испаметује.

Јован. А како се управо то деси, да влага може упалити?

Отац. То и још сијасет којешта друго не може да докучи млада и обична памет. Но кад порастете, све ће вам то лепо, као два пут два четири, растумачити и доказати наука, која се грчком речју зове *физика*. Сад, и да хоћу да вам растумачим како влага сено пали, био би труд узалуд, јер не бисте ме разумели.

Робинсон дакле наново исуши сено и уплашти га тако чврсто, да му не може наудити ни ветар ни време. Онда покопа кромпире и однесе их у подрум. За тим оде те руком побере лимунове да их такође остави за зиму. И тако вам се он добро снабдео храном, и хладна зима могла је зауштити кад год јој је воља, а нашем Робинсону не би ни најмање наудила.

Али зима никако да стегне, и ако је листопад (октобар) давно прошао. Место хладноће настадоше кише из дана у дан, као да

се ваздух саздао у голу воду. Робинсон не знађаше већ шта да мисли. Пуних четрнаест мину, и он се не могаше никуда маћи изван својега стана. Само што је овда онда ишао до подрума, извора и пласта, да донесе себи хране и воде, и да положи и наспе воде ламама. Досади му се већ све удиљ седети у пећини, као да је осуђеник.

Непрестано седи па седи и ништа не ради, а никога да реч проговориш, то је, децо, тако незгодно, да чисто себи ни замислити не можете. Да је сад могао од кога узајмити књигу, хартије и перо — дао би за сваки лист, за сваки табак, по један дан својега живота. Уздахну и рече: „како сам будаласто радио у младости својој; имао сам књига колико сам хтео, па опет сам волео којекуда тумарати а не читати. Та да ми је сада каква најнезанимљивија књига, прочитао бих је од корица до корица! Краљевство бих дао за листак хартије, перо и мастило!“

Дуго време натера га да премишља о свему и свачему, и да покушава оно што до сад није чинио. Одавна је мислио како би се дала измајсторисати каква жижа, да не леже одмах чим се смркне, па онда и какав такав лонац да може воду узварити. Да су ми још и ове две ствари, рече, „дало би се много лакше животарити“.

Брзо отрчи онако по пљусу, те донесе велику гомилу блата, па се даде на лончарски посао.

Разуме се да му посао није ишао тако лако. Сад је почињао с једног, сада с другог краја, сад онако. Начини један суд, па и ако му се мало бољи свиди, опет поквари. Правио је и кварио непрестано. Тако је радио неколико дана, док на послетку не начини баш приличан и жижак и лонац, да му их жао беше да поквари. Однесе их у кухињу и примакне ватри да се мало по мало осуше. Затим стане градити и друго посуђе: шерпење и чанке од разне величине, и што је више радио, све је боље и боље испадало.

Међутим киша непрстано падаше. Робинсон би принуђен, да измисли још какав рад, који би се дао у кући вршити. Онако празних руку није могао седети, убила би га самоћа. Лати се дакле да начини мрежу за хватање рибе. Имао је од раније довољно преље, и то му је било таман као што треба. Десет је пута почињао и кварио, док напослетку није се извежбао плетењу. Својим каменитим ножем начинио је био од дрвета дугачку иглу, којом се обично мреже плету. Подмети, подави, лево, десно, стегни, увежи, — и мрежа би готова. Да ју је изнео на трг, не би је зацело нико купио, али је за њега била добра и предобра и једва је чекао да је баци у море.

Сад му дође на ум: „а како би било да начиним лу̑к и стрелу.“ Радост га подузе, кад помисли, шта се и шта стрелом даје прибавити. Може прострелити ламу, тице, а што је најглавније, може се бранити у својој кућици, ако би га изненада напали какви дивљаци. Стаде горети од жеље да што пре начини стрелу, па јурну напоље у ветар и кишу да потражи згодна дрвета.

Свако дрво видело му се да не ће бити таман као што треба за његов посао. Тражио је какво тврђе дрво, које ће се и савијати колико треба, и опет не искривити се, но остати онако како га он намести. Тражио је дрво *растегљиво* (еластично).

Кад је нашао овако дрво, одсече га и однесе у пећину. Одмах га поче дељати. Али тада осети како би му од велике ва̑јде био прави нож, или маклице. Дваестину пута морао је засецати, док би одсекао онолико, колико обичним челичним ножем од пут зарежемо. Дељао је осам пуних дана и осам вечери, и опет му се посао не досади. На његову велику радост довршио је лук тек девети дан. Још му је требала стрела и тетива. Да је на ово помишљао онда кад је клао ламе, могао је од њихових црева начинити тетиву; јер је знао да у Европи жице граде од јагњећих црева. Но како их сада

није имао, то начини тетиву од јакога конопца и добро га уврти и увеже.

Сад му је још требао комадић гвожђа да начини врх на стрели. Али где му је? Мислећи шта ће и како ће, изненада погледа на онај велики комад злата, што га је ту недавно ископао и с презирањем баџио на земљу. Опет га гурну ногом и рече: иди па буди гвожђе, да бих се што могао тобом користити. После га више не хте ни погледати.

По што је помишљао то на ово то на оно, сети се да је слушао како дивљаци усађују у врх својих стрела и копаља рибље кости, или оштре камичке, па оде да и он тако учини. — У исти мах науми да начини себи и копље једно.

Оде на обалу те накупи неколико рибљих костију и оштрих камичака. Беше све то онако како је он желео. За тим одсече једну дугачку мотку за копље и врати се у пећину. Беше од силне кише сав у голој води.

За неколико дана доврши и стрелу и копље. У врх копља усади за чудо оштар кремен, а у стрелу јаку и бодљиву рибљу кост. На другом крају стреле притврди неколико пера, да лакше лети кад је отпусти.

Сад покуша да види може ли се на лу̂к ослонити. И ако му је много којешта не достајало, опет је Робинсон видео, да се њиме дају прострелити тице и друге мање животиње. На-

дао се да ће њоме лако моћи рањити и дивљака, ако би га напао. И копље је било још боље и поузданије.

Држао је да су се лонци, жишци и остали судови довољно исушили и да их може употребити у своме газдалуку. Прво узе комад ламљега лоја, па метне у шерпењу једну да га растопи к'о маст, и да се њиме послужи у жишку, у место зетина и олаја. На жалост виде да се многа истопљена маст упија у шерпу и на другу страну пиљи. Само нешто мало остаде у суду. Ово га увери да и остали судови имају ту истуману и да ће се врло мало дати употребити.

Ово га је јако растужило! Та он се је јако радовао, што ће већ једном моћи у вече осветлити пећину и овда онда зготовити у лонцу мало топле чорбе. И ето то лепо надање прође га на празно.

Драшко. То је доиста било жалосно!

Отац. Други би људи на његовом месту махнули све до врага, али је Робинсон био стрпељив. Он је већ једном рекао у себи: „чега се једном латим, не ћу испуштати из руку, док га не начиним као што ваља.“ И овога се стално држао.

Беше један угао у његовој пећини, где је обично седео кад год би му се ваљало што размишљати. Прозвао га је *мишљаоница*. И сад

оде у ту мишљаоницу да промисли шта ће и како ће. „Да ми је само знати,“ рече, „како раде лончари и грнчари по Европи. Та и они све справљају од блата, али им је све чврсто и збијено; нити упија тако јако у се воду и маст, као ово моји судови. — Но то ће бити за цело отуда, што они своје судове нечим стакластим — *устаклашшу*. Али како они граде то, чим ли стаклашшу? — Ха, ха! Још ћу се ја досетити, бога ми ће то некако овако бити: то сам негде читао да се песак и разне друге материје, па и блато, претварају у стакло, само кад их метнемо на јаку ватру. Мора да тако раде и лончари. Они за цело поређају лонце у пећи, па је јако загреју, и кад лонци од силне јаре почну с поља топити се, онда их поваде на поље, да се не претворе у само стакло.“

„На посао!“ викну Робинсон, па наложи у својој кухињи голему ватру, и кад се је била згорела, онда у ону усијану жеравицу метне једну шерпу. Не потраја дуго, а шерпења прште на двоје на troје. „Но, томе се не бих никад надао!“ рече Робинсон.

Оде опет и шчучући се у мишљаоници? — „Да ли ми се још кад год тако што догодило?“ запита себе: „Јест кад год сам зими метнуо чашу с хладном водом и пивом на врелу пећ да се загреје, увек је пукла на поле. Али, шта се оно ради па да не прсне? — Да, да, сад се сећам:

кад се чаша с водом метне на још хладну пећ, или, ако је већ угрејана, кад се подметне хартија, онда не ће прснути па ма како пећ врела била. — И ја своје судове не треба одмах да метнем на усијану жеравицу, него ваља да их понајлакше загревам. Но ваља да их згревам тако, да не буде једна страна топла, а друга хладна. — „Ехе, домишљан сам ја!“ повиче весело, па скочи да одмах тако и уради.

И доиста на тај начин шерпења издржа најјачу ватру, а не пуче, али се и не устаклаиса.

„Али зашто ли се не углача!“ Робинсон запиткиваше себе. „Та, чини ми се, да је ватра била довољно јака. Шта ли је, боже, још то не достајало?“ По што се тако дуже размислио, нађе, да би ватру ваљало наложити где у затвореном простору, а не на слободном ваздуху. Из затворене пећи не разилази се топлина тако брзо, него испуни целу пећ и са свију страна загрева оно што је у њој. У пећи би се и судови тако загрејали, да би се озго почео хватати стаклени калај.

Робинсон није марио ништа *остављати недовршено*, чега би се год подухватио. С тога науми да сазида згодну јаку пећ. Да би је могао начинити, требао је да ишчекива на лепо време.

Јер на пољу је непрестано падала киша из дана у дан. Тек после два месеца поче се небо разгаљивати и овде онде по мало ведрити. „Сад

ће ваљда зима настати?“ мишљаше Робинсон, али јест, драги мој Робинсоновићу, зима је прошла у тој силној киши. Друкчију зиму на острву дочекати нећеш!

Чисто Робинсон није могао веровати својим очима, кад виде како почиње да избија нова трава, ново лишће, ново цвеће, исто као ово код нас кад ослави пролеће. Никако не могаше то да растумачи, а опет мораде да верује својим очима. То ће ми одсада бити за науку: *да таки не поричем оно, што не могу да схватим.*

После овога Робинсон леже у постељу, јер је већ давно била настала ноћ.

Мати. И ми смо се овде доста заседели. Време је да потражимо вечеру, па онда да легнемо. (Сви устану и оду у кућу).

ЈЕДАНАЕСТО ВЕЧЕ.

Богољуб. Чисто бих желео да сам на месту Робинсонову.

Отац. А што?

Богољуб. Та има све што треба, а живи у лепој земљи где зиме нема.

Отац. А ја не бих рекао да има *све.*

Богољуб. Па има кромпира, меса, соли, лимунова, рибâ, корњачâ, школјака.

Отац. То је све истина. Још је имао сира и масла од ламљега млека.

Богољуб. Па је начинио себи и оружје, па је имао и своју кућицу, авлијцу и сточицу. Ја не знам шта би му ко не достајало.

Отац. Не достајало му је, мој синко, много и много, а да не речем *све*. Није имао оно што је најдражије човеку, није имао *ни с ким речи да проговори*, ни *друга* ни *пријатеља* ни *познаника*, никога од *свога рода*, кога би волео и који би њега поштовао и љубио. Удаљен од својих родитеља, које је тако уцвелио; удаљен од пријатеља, које можда више никад видети неће; удаљен од свију људи на свету. Зар то није било ужасно? Нашто му је све што има и нашто би му било све благо овога света у такој вечитој самоћи. Не д'о вам Бог да сами *самцати* морате проводити живот ваш; видели бисте онда да ништа није тако несносно као усамљен живот.

Па онда Робинсон још није имао све што му је требало. Све његове хаљине исцепаше се и поспадаше. Ишао је поготову у ритама, а никако да смисли од чега и како да скроји и сашије ново рухо.

Јован. Па могао је ићи без хаљина, и онако је био сам на острву где хладноће нема.

Драгиња. А како би могао ићи го гоцит?

Отац. Зиме ради нису му биле потребне хаљине, али је ваљало да покрије голотињу своју

да се не стиди од самога себе, и да га буве и комарци не једу. Особито је на острву било доста неких мува, које се зову тамо *мускити*. Ове су уједале да је болило. Оне су права мука и невоља за становнике у топлим крајевима земље. Робинсон је свагда имао од њих пуно пликова и по лицу и по рукама. А како ће још бити кад ҳаљине спадну? А то је већ било ту.

Ово и тежња за родитељима и друштвом јако га почне сневеселављати. Шта је пута изашао на обалу морску и сузним очима гледао тамо далеко на бескрајно море, где ништа не могаше видети, до воду и небо. Шта му је пута залупало срце од надања, кад је тамо далеко, где се небо додирује с водом, опазио како се диже какав облачуљак, па помислио да је то лађа са катарком и једрима! Па како су му тек после грунуле сузе кад је видео да га је преварила нада! С тешким и скрушеним срцем вратио би се после у своју усамљеничку ћелијицу.

Али опет није губио наду у Бога. Све је веровао да ће ма кад тад морати онуд пробродити каква така лађа. Но бојећи се да лађа не прође, или пристане код острва баш у оно време кад је он далеко од обале, смисли да подигне какав знак, који би морнари још из далека видели те знали да овамо живи један невољник, ком помоћи треба. Узме дакле

те усади једну високу мотку на брежуљку поред воде и горе привеже заставу.

Никола. А од куд му наједанпут та застава.

Отац. Кошуља његова већ се беше на толико места исцепала, да је не могаше више на себи носити. Одере дакле од ње највећи и најчитавији комад, па обеси горе на дрво. Желео је да што год и напише на платну, да би путници боље видели у каквој је невољи. Али јест — боје и мастила имао није. Једино што је могао чинити, било је то: да узме свој камени нож па да уреже писмена у дрво. Но било је питање на ком језику да напише тај запис. Ако забележи српски, ко зна хоће ли туда проћи Срби и Хрвати на далматинским бродовима; ако напише енглески, могу проћи Французи или Шпанци, па ће тешко разумети његову писанију. Дај, вели, да опробам били се дао латински скрпити какав такав натпис.

У оно време, децо, јако се употребљаво латински језик по целој Европи. Свуда су га у школама учили. Богатији очеви још из ранија давали су децу своју да уче латински. И Робинсонов отац држао је у кући учитеља, који му је сина учио латински. „Дај да видим какав сам Латин?“ рече Робинсон, па зареза на дрво ове речи: Ferte opem misero Robinsonio! То је значило: помозите сиромаху Робинсону!

Сад је Робинсону ваљало мислити како да дође до ципела и чарапа, јер је већ остао по готову бос. Једна му је ципела толико била зинула, баш онде где је и чарапа била подерана, да су га мускити по голоме месу почели штипати онако крвнички. Ужасно га је тиштао тај бол. И лице му је од тих уједаца било у самим пликовима, јер се после кише страшно намножило гадије.

Дуго би седео у својој мишљаоници да смисли какво тако одело и преобуку. Али све бадава; нити је имао маказа, игле и конаца, нити је умео кројити и шити.

Свиде му се ламља кожа најзгоднија да од ње среже одело. Али су још биле круте и неучињене, а никад му код куће у Котору није ни на ум падало, да види како чине коже мајстори, који с кожама раде. А баш је преко пута од његове куће живео табак један. Па онда где да нађе шиватку и конца?

Невоља биваше с дана на дан већа. Буве и муве штипаху га и дању и ноћу. Или је морао смислити какво тако одело, или да умре у најгорим мукама од ових продржљивих штипаловића.

У овакој незгоди узе ламље коже, па својим каменитим ножем скроји из њих пар ципела и пар чарапа. Да га је грдне муке стало док је срезао, можете мислити, јер камени нож

једва резаше круту, суву и длакаву кожу. Шити их није могао, него је на крајевима проврtио рупице, па добро уврћеним конопцем притегао их уз ноге. Ова га обућа јако тишташе и жуљаше. Рутава страна коже била је споља окренута, али му је кожа јако изнутра загревала и пекла ногу, а уз то је била тако крута, да га је при најмањем ходу жуљила тако да једва могаше сносити. Но волеше и ово трпити, но да га пецају бубе — мускити.

Од другог врло крутог парчета коже начини образину. Прореже на њој две рупе кроз које ће гледати и једну рупу код уста за дисање.

Па како се већ дао на кројачки посао, то се не окану, док неначини и горњу хаљину и чакшире. И ово обоје срезао је од ламље коже. Истина га је стало доста муке и смишљања, али ништа се и не даје без труда постићи. Кад су биле готове хаљине, поче се јако радовати.

Горњу хаљину начинио је од три пеша, која је један за други привезао јаким конопцем, један је пеш био за леђа, а остала два за предњу страну; рукаве је насадио. Чакшире је скројио од две поле, па са стране једну за другу прилубио конопцем кроз провrћење рупице. Одмах се обуче у обе нове хаљине, а своје европско одело, које беше полу-подерано, остави да

га облачи само о великим годовима и кад је имен-дан његових родитеља.

Чудновато изгледаше ово ново одело. Све је споља било рутаво и маљаво од пете до главе. Можете мислити како је изгледао Робинсон кад га је обукао. Па још кад је метуо на главу шубару, коју је оплео од виткога прућа и озго кожом превукао, па кад је задео за појас свој камени нож, у руке узео копље, на леђа бацио ловачку торбу, лу̑к и читав здењак стрелица, а у руке узео онај његов гломазни сунцобран од кокосова лишћа! Сад да су га видели његови другови из Котора, би се и плашили и смејали, јер је доиста изгледао и страшан и смешан. Једва се могло познати да је човек а не звер. Сам се себи смејаше какав изгледаше, кад је први пут у том руху прелазио преко бистра потока и у њему се огледао.

Сад се опет лати грнчарскога рада. Начини красну пећ и зажари је најјачом ватром, да види, хоће ли се посуђе споља устаклаисати. Поређа унутра лонце и шерпење, па на одушци наложи опет јаку ватру, да се пећ готово усијала. Ова јака ватра држала је до пред вече, а кад се пећ довољно расхладила, оде да види шта је са посуђем. Извади један лонац — није се устаклаисао, извади други — није се ни тај, као ни сви остали други. Али кад је напослетку разгледао једну шерпењу,

спази, на велику своју радост, да се је доле на дну таман као што треба устаклаисала.

Но сад му чисто стаде памет. „Шта ли је то могло бити?“, помисли у себи; „што ли се то само једна устаклаиса, а све остале не, кад сам их правио од једног истог блата и пекао у једној истој пећи“? Дуго је мислио и мислио о томе, али не нађе узрока.

Али му наједанпут паде на памет, да је у шерпењи, која се устаклаисала, било мало соли, пре него ју је ставио у пећ. „Мора бити да ту со помаже!“, помисли у себи.

Јован. А да ли је доиста со помогла, те се шерпења устаклаисала?

Отац. Дакако. Со је, која помаже, да се многе ствари у ватри претопе у стакло. Требао је само сланом водом помазати посуђе, или нешто соли бацити у усијану пећ, па би му се црепови брзо превукли стаклом.

Сутра дан је хтео ово покушати. Зажари пећ. Већ беше неколико судова помазао сланом водом, а у друге метнуо грумичке соли, да опроба како ће се боље устаклаисати или овако или онако, кад у сред тога рада устави га нешто, од чега се највећма плашаше у својој самоћи. — То је била болест.

Осети нешто тешко у желудцу, глава га поче болети и штрецати, а у целом телу занеможе.

И доиста је био допао једне од најгорих болештина.

„Боже мој! шта ли ће бити од мене?“, уздахну Робинсон;“ ако се не узмогнем маћи с болне постеље, ко ли ће ме надгледати, ко ли ми што додати? Никаквог пријатеља немам уза се, који би ми убрисао зној са чела, или пружио мало хладне воде, кад ми засуши грло од ватруштине? — Боже, боже, шта ли ће од мене бити?“

Пун страха и очајања падне онесвесну на земљу.

Ако икад, сад му је требала помоћ божија. Остављен од света, лишен своје сопствене снаге, још једина му је нада била у Бога.

Предвиђајући да ће слабост бити и дуга и тешка, прикупи још последњу своју снагу, да, колико се може, спреми код своје постеље воде и хране, да би му било на домак, ако се од болести не узмогне придићи с постеље. Узме две корњачије коре, напуни их водом и спусти до постеље. После метне ту неколико печених кромпира и четири лимуна, што му беху заостала. За тим се занесе, падне на своју тужну постељу и не знађаше ништа за се.

После неколико тренутака поче га трести јака грозница. И ако је био сав у ламљој кожи, опет се не могаше згрејати. Цвокотао је више од два сахата. За тим га подузе така ватрушти-

на, да је горео као жива жеравица. Чињаше му се као да у жилама кипи кључала крв. Прса му се дизаху и спуштаху од јакога бола у жилама, исто као прса човека који се задувао од умора. Само још толико имађаше снаге у себи, те је могао узети кору с водом и мало оквасити своје засушело грло.

Напослетку појавише се на њему силне грашке од зноја и то му у неколико олакша бол. Пошто је тако лежао неколико сахата, повратила му се опет свест. Одмах му паде на памет, да ће се ватра угасити, ако не дода које дрво. Колико је био слаб, опет отпузи четвероношке и метне на ватру толико дрва, колико је доста за целу ноћ.

Ово му је била најтежа ноћ, коју је игда дочекао у своме животу. Час је горео као жеравица, а час се тресао од студени, глава севаше све већма и већма, а сана никако. Ово га тако ослаби, да је сутра дан једва могао одмилити до ватре и бацити које дрво.

Пред вече опет поче бивати горе! Хтеде опет да одмили к ватри, али осети да се не може с места маћи. Беху му ноге као одсечене. „Нека је, нека се гаси!“ помисли у себи, „та ето ће се и мој живот скоро угасити. Ко зна хоћу ли жив дочекати зору!“

Ноћ је имао тешку и немирну као и прошле ноћи. Ватра сасвим догорела и уга-

сила се, вода у корама покварила се од устајалости, а он не имађаше снаге да их налије чистом водом. Осети да је близу смрти, и радујући се што ће учинити крај његовом тешком болу, поче се у себи молити Богу за се и за своје родитеље. „Ја, Боже,“ рече полугласно, „и не долазим теби онако невољно као што бејах у младости својој; ја сам се у овој пустињи научио раду и покајао се за погрешку коју сам учинио.“ После овога беше му лакше и чекаше последњи час с потпуном преданошћу Богу.

И смрт као да није дала дуго чекати на се. Дисање поче бивати ређе и загушљивије, а бйла куцаху врло споро и изнемогло. Обневиди. „Ово је смрт“ прелети још последња мисао умом Робинсоновим и задрхта у срцу како још никад дотле. Наједанпут се дисање устави, појавише се грчеви, глава клону и — није више знао за се и за овај свет.

Отац преста даље приповедати. Сви ућуташе и жалише сиромаха Робинсона. Дигоше се и пуни туге и сажалења оставише јабуку, и ућоше у кућу.

ДВАНАЕСТО ВЕЧЕ.

„Шта ћеш нам вечерас приповедати, оче?“ запита мали Драшко пошто су сви поседали на своја места под јабуком и латили се да плету котарице.

„О *Робинсону!*“ рече отац, и цела дружина исколачи очи на ту реч очеву.

„Да, децо,“ настави отац; „Робинсон је имао ужасне грчеве, дуго није знао за се и лежао је као мртав. Али у неко доба опорави се његова душа, би му лакше и он — отвори очи.

Сви. Хвала Богу само кад није умрьо.

Отац. Поче дисати све храбрије и храбрије. Погледа около себе да види где је; јер у том тренутку не знађаше управо где је, да ли још у својој пећини или где на другом свету. Виде на жалост да је опет у својој пустој самоћи и терет му се сави око срца, јер је волео и смрт, него да опет отпочне досадањи осамљенички живот.

Осећаше да је јако уморан, али да су болови мало поуминули. Мешто суве ватруштине, која га је пре тога морила, знојаше се по целоме телу и од тога му биваше много лакше. Да би се што јаче изнојио, покрије се кожом по глави, и тако је лежао читаво по сахата, док већ не поче осећати да му је много лакше.

Али сад га стаде морити жеђ тако јако да мишљаше е ће побеснети. Што је било воде у корњачјој кори не могаше се пити; на срећу се сети лимунова. Загризе један и ста иза њ сисати кисели сок, који га јако расхлађиваше и крепљаше. За тим га поче хватати пријатан сан, и он спаваше и знојаше се све до сунчева рођаја. Кад се пробудио, осети да му је много лакше него прошлог дана. Болест је приметно била устукнула и све што је још осећао бејаше тежак — умор. Прохте му се и што јести; узе неколико кромпира, уцеди у њих лимунова сока и тако их по мало јеђаше.

Оба дана свога боловања није се ни сећао својих лама. Али како га је јако гануло, кад их је опазио где леже поред њега с једне и друге стране, а очи упрле у њ, као да би га хтеле питати: да ли ти је лакше, господару? Срећа да ламе могу као и камиле по неколико дана провести без воде, јер би иначе скапале од жеђи, како их Робинсон за ово два дана није могао поити и тимарити, а и сад још бејаше тако изнемогао да се не могаше с места предићи.

Стара лама приближи му се толико да ју је дохватити могао. Вимена јој беху пуна забрекла. Упне се из све своје изнемогле снаге те је помузе, да не би засушила од немуже.

Ово тазе млеко пијаше и осећаше да га хлади и да му добро чини.

По томе га опет ухвати пријатан сан. Пробудио се тек пошто је сунце у велико скочило. Осети да је јако гладан. Узе неколико печених кромпира с лимуновим соком и леже опет да проспава.

Ови учестани а пријатни санови, а и његова јака природа помогоше му те се брзо опорави.

Другог дана већ се могаше усправити и који пут коракнути, ма да су му ноге дрктале од изнемоглости.

Одмили полако из пећине на двориште. Погледа око себе и горе на небо. Топли сунчани зраци сијаху кроз зелено грање и осветлише лице његово. Чињаше му се као да се из нова родио. Од милине шапуташе у себи ову хвалу господу:

Боже болова, боже исцељења!
Боже радости, боже искушења!
Ти ми опет враћаш
Слабачак живот мој!

Боли минуше; излазим из таме,
Небом плаветним осмеваш се на ме
У сјају зраковном
У слави сунчаној!

Снага се враћа у месо и кости
Дух опоравља у новој крепости —

Опет ме дижеш ти,
Господе светлости!

Хвала о хвала на отачкој бризи
Теби, окићена у сунчаној ризи
И неисцрпљива
Вечитости!....

После овога гледаше Робинсон како се дивно зеленаху огранци на дрвима и како се роса преливаше на трави као просути бисер и драго камење. Његове верне ламе умиљаваху му се и он их миловаше. Тако му је било, као да се опет својима повратио с далеког, врло далеког пута. Срце му живље лупаше од радости, а слатке сузе оросише му трепавице.

Свеж ваздух, бистра и хлађана вода, тазе млеко и његово спокојство душевно помогоше му да се брзо опорави. После неколико дана био је толико снажан, да је опет могао наставити своје пређашње послове.

Прво и прво оде да види шта је с његовим лонцима. Кад је отворио пећ — зачудио се. Све посуђе тако се лепо устаклаисало, као да их је грнчар градио. Од радости дуго се није ни сећао да ће му посуђе бити од слабе вајде, по што му се ватра угасила док је лежао у несвестици. А кад већ једном спази да му се пухор на огњишту давно охладио, уздахну и све му теже биваше што је дуже разгледао посуђе.

Но за овај мах умерио се у жалости. Мишљаше у себи: Бог, који ми је и пре помогао да до ватре дођем, ваљада ме неће ни сада оставити дуго без ње. После га и то тешаше што знађаше да на острву нема зиме и снега. Па и ако је научио у детинству да једе доста меса, опет се уздаше да ће моћи живети од воћа и ламљега млека.

Но не кајаше се што је начинио лонце. Могаше у њима држати млеко, сир и масло. Жао му беше што не могаше више пећи кромпире, које је тако радо јео. Од сад је опет морао да једе шкољке, млеко, кокосове орахе и непечено месо. Па ко зна да л ће и тога свагда имати довољно. А што је још најгоре, никако не могаше да смисли како да се у овој оскудици помогне.

„Шта ли ћу, Боже, већ да почнем; помисли у себи, „чинио сам све што се даје урадити голим шакама. А наопако би било, ако би одјако морао проводити време у спавању и нерадећи ништа. Та то би било што најужасније.“

И доиста се Робинсон сада тако био навикао на рад, да не могаше ни по часа седети а да што не ради. Често је сам себи говорио, што сам се опростио оног младалачког беспосличарења имам једино да захвалим послу, кога сам се латио, чим сам дошао на острво, јер се нисам имао ни на кога ослањати. *Рад је, вели,*

мати свакој честитости, а од нерада и лењости долазе сва зла и неваљалства.

Сиромах Робинсон мишљаше шта ће и како ће. Шта да почне, само да не презијава беспослен. И шта мислите чега се латио?

Јован. Ја да сам био на његову месту чинио би ламље коже.

Отац. Јест требале су гвоздене сечице да скине длаку с њих, а он то имао није. — Друго је нешто смислио — намисли да начини какву такву лађицу.

Јован. А на што ће му лађица?

Отац. Како на што? — Смерао је да оде на острва, јер му је сада без ватре постало самовање два пут несносније. А надао се да америчка земља не ће бити далеко, и да ће лако добродити до њезине обале, само ако начини какву такву лађицу.

Једно јутро порани да потражи какво подебље а право и здраво дрво, од кога би се дао издубити згодан чун. Тумарајући тога ради по острву тамо амо наиђе на неко биље, које дотле није видео, а које би му по свој прилици могло користити.

После наиђе на неку врсту јечма. Класје му је било дугачко и пуно пунцато рујнога зрневља. Виде да се од ове хране даје млети брашно, али где да меље, где да пече хлеб, где да кува и остала теста. Није имао ни жрвња

ни ватре. Опет зато откине неколико класова и собом понесе, да их код куће омлати и зрна посеје. „Ко га зна, мож'да ће ми временом требати?“, помисли у себи и пође даље.

Идући опази још неко родно дрво, које дотле није виђао. На њему је висило хиљадама мехуна. Откиде једну и ољушти је. Било је у њој око 60 зрна. Загризе зрно два, али му се укус не допаде јако. Опет за то набере неколико мехуна и баци у торбу.

Јован. А шта ли то беше?

Отац. То је био *какао*, од кога се прави чоколада.

Никола. Бар је од тада могао се сит напити чоколаде.

Отац. Још не тако одмах. Прво и прво није ни знао да је то какао, друго требало је зрна испржити на ватри, истуцати и са шећером помешати, а он, као што знамо, нити је имао ватре ни шећера. После треба додати ваниле и друге зачинке, а он свега тога имао није. Но он би то све радо и весело прегорео, само да је могао до ватре доћи.

Напослетку наиђе још на једно доста велико дрво, које беше родно, а које му је такође било непознато. Плод му беше тако голем као кокосови ораси, али без љуске и сасвим пријетнога укуса. И само дрво беше друкчије него кокосовина. Није имало само де-

бло па горе бокор големога лишћа, него је имало гране и лишће као обичне воћке наше. То је било *хлебово дрво*. Воћке се могле одмах пресне јести, а могле се и изтрињити у ситно као брашно и од њих месити хлеб. У многим крајевима месе дивљаци хлеб од ових плодова.

Ово је дрво било с једне стране случајно шупље. Робинсон помисли: да би било згодно за чун кад би га оборио и издубио; али оборити тако родно дрво било би грехота; ко зна да ли би се дало издубити и од њега удесити чун?

Не хте га у овај мах дирати, но утуби место где је, и пође кући, и ако му се није ишло. Идући тако наиђе на папагајско гнездо. А то је одавна тражио и тражио. У њему је било доста папагајића — полетараца. Срце му залупа од радости. Прискочи да их похвата, али јест, сви прнуше куд који, осим једнога кога је докопао. Био је задовољан и са овим једним тичетом, па оде весео пећини.

Драшко. А на што ће му папагајче?

Отац. Хтео је да га научи мало брбљати, па да овда онда с њиме коју проговори. Нама који сваки дан имамо људскога друштва, и који се сити можемо с људма наговорити, изгледа врло детињаста радост Робинсонова што ће научити папагаја да по коју речцу изговори.

Али кад бисте ви били на његову месту, онда бисте истом знали шта то значи: не имати ни с ким речи проговорити.

Пожури се те начини крлетак и у њега метне папагаја. Крлетак намести баш код своје постеље и леже да спава.

ТРИНАЕСТО ВЕЧЕ.

Робинсон дуго не могаше заспати. Све мишљаше да ли да обори хлебово дрво или не. Кад ко дуго размишља да ли да што учини или не, то се каже: *размишљати се.* Робинсон се слепо затрчао у далек бели свет те невоље и самоће допао. С тога је сада у себи свагда говорио: *не ћу ништа од јако да чиним, док се пре тога добро не размислим.* И тога се правила верно држаше. Размишљајући сада питаше себе: *да ли је паметно напустити мању али сигурну корист, да се дође до веће, али много несигурније користи?*

„Ја ћу, рече, дугим радом и трудом издубити из дрвета чун. Па ако ми доиста испадне добро за руком, онда ћу бар имати више наде, да ћу се опростити ове жалосне самоће!“

Помисао да остави острво тако га одушеви, да с места скочи, узме своје камено сечиво и пожури се горе дрвету, да га обори.

Али ако је кад што тешко започињао, ово му је за цело било понајтеже. Хиљадама других људи, док би само једном ударили сечивом, изгубили би вољу и махнули би се посла као узалудног. Али је Робинсон увек имао то правило: што већ једном почне, оно и да изради, па ма колико га труда и муке стало. И сад је дакле дурашно радио на овоме делу, не марећи колико га стаје времена и посла.

Радио је непрестано од рана јутра до позне вечери, но и ако је ударио сечивом више од хиљаде пута, опет није засекао у дрво дубље од једне шаке. Из овога можете видети, колико ће му времена требати још да дрво обори, да га издуби и ода њ удеси позгодан чун.

Виде да се латио посла који ће дуже трајати од године дана. С тога смисли да подели дневно време тако, да свагда зна шта ће кога часа радити. Он знађаше да при већем послу највише потпомаже вољу и олакшава труд: *ред и правилна подела часова.* Ево како је он расположио своје дневне часе:

Изјутра је ишао на извор те прао главу, руке и ноге. Како није имао пешкира, то је морао сушити лице на ваздуху, па тога је ради свагда живо трчао кући од извора. Онда би се обукао. По том би се попео на брдашце над пећином и помолио Богу за се и за своје родитеље. За тим је музао своје ламе, којих је

имао већ читаво стаданце. Нешто би млека одвојио себи за доручак, а остало би успремио у подрум. У овом би прошао већ један час. Тада би се наоружао и отишао или тамо где је дрво, или, ако је баш у то време била одслека, сишао доле на обалу да накупи шкољака за ручак. Његове би ламе обично скакутале за њим и после близу њега.

Око десет сахата бивала је јака врућина те је морао престајати од рада. Но тада би опет ишао к обали да потражи шкољака за сутрашњи дан, или да се у води окупа; а купао се обично два пута на дан. Око једанаест враћао би се са својим стадом доле к пећини.

Тад је по други пут музао ламе, правио сир од укисељеног млека и справљао свој обични ручак, који се састајао из младога сира, шкољке и половине ора кокосова. А јако му је и то помагало, што у топлим пределима човек нема толико воље за јело, као код нас у хладнијим крајевима. Но опет је чезнуо за месом и не могаше на ино, него поче опет јести месо које би пре тога добро истуцао.

За време ручка забављао би се с папагајем, ком је свашта брбљао, само да би га којој речи научио.

Мирко. А чим га храњаше?

Отац. Папагаји тамо где су једу обично кокосове орасе, жир и бундевље семење. Кад

се припитоме, једу по готову све што људи једу. Робинсон је свога хранио кокосовим орасима и сиром.

По ручку би се одмарао где год у хладу, или у својој пећини, а ламе би лежале поред њега. Брбљао би и тепао своме папагају и ламама исто као оно деца кад се разговарају с луткама, па уобразе себи да лутке све разумеју што им говоре. Толико је био жељан разговора, да је често заборављао, да говори неразумним животињама. И кад је папагао почео да тртља по реч две, радовао се као мало дете. Тада би заборавио да је на острву и да су око њега папагај и ламе, него је мислио да је у сред Европе, па слуша како људи говоре. А кад би се после тргао из заноса свога, уздахнуо би.

Око два сахата по подне —

Никола. А како је знао кад је подне.

Отац. Управљао се по сунцу као и наши сељаци. Гледао је где стоји на небу, па је онда знао које је доба дана.

Око два сâта по подне ишао је опет тамо да сече дрво. Секао га је по пуна два часа. За тим је опет слазио на обалу да се купа или да потражи шкољака. Остатак дана провео би на баштенском раду. Сејао је јечам и кромпир, јер се надао да ће му бити од користи чим до ватре дође. После је залевао огранке, које је одсекао од хлебова дрвета и пресадио, и који

су жиле потерали. За тим је садио трње и џбуње око своје баште да временом срасту у зелену живу ограду.

На жалост Робинсонову дан је трајао на острву највише 13 часова. Око 7 сахата по подне већ се смркавало. С тога се морао вазда журити да дневне послове сврши још за вида, јер после није имао свеће и ватре да му светле.

Ако не би имао што пређе, онда се свагда око шест сахата вежбао витешким пословима.

Богољуб. Који су то, оче, витешки послови?

Отац. Учио се да уме хитро погађати стрелом и вешто хитати копље, како би се у невољи могао лакше бранити, ако би га случајно дивљаци напали, од којих је још непрестано зазирао. За мало времена извештио се тако добро, да је и копљем и стрелом на даље могао погодити онде где уочи.

Чим настане сутон, одмах је по други пут музао ламе. За тим је спрам звезда и месечине вечерао своју умерену вечерицу. Последњи час вечерњи провео би мислећи о себи. Или би отишао горе на брдашце, где је на све стране имао над собом звездано небо, или би по вечерњој хладовини одшетао доле на обалу. Шетао би тамо или амо, промишљао о себи и о послу

који је данас свршио, и о оном који ће сутра започети.

Ако му је био по вољи посао, који је урадио, радовао се, а ако није, онда га је то кињило јако. *Било му је тешко ако је нешто мислио и радио, што је у вече и сам видео да не ваља.* Кад је на свом календарском дрвету бележио тај дан, закрстио би га да му већма пада у очи, те да се сећа како је напразно прошао у залудном послу.

Благо оној деци, која буду бележила и памтила оваке дане, који су им напразно прошли. А још ће срећнија бити она деца, која се пожуре да пропуштене дане надокнаде свесрдним радом; јер ће после с дана на дан бити задовољнија и срећнија.

ЧЕТРНАЕСТО ВЕЧЕ.

Робинсон је три године из дана у дан радио на дрвету од кога је спремао лађицу; и шта мислите да је за све то време учинио? Није дрво још ни у полу издубио, и поред свега тога што је радио као кртица, није било изгледа да ће га и за три четири године довршити.

Али опет не хте се оканути посла. А и као шта би друго радио? Та морао је чим тим

занимати се. — Но једног дана паде му то на ум: да је већ одавна на острву, а никако га још није свега ни разгледао. То није у своме реду, помисли у себи, да још до сад нисам пропутовао од једнога краја острва до другога. Ко зна шта би још овде онде опазио, што би ми било од користи.

Ова мисао тако оживи у њему, да је одлучио да обиђе цело острво, чим сутрашњи дан осване. Спреми се, да му је све за сутра готово. А сутра рано натовари на ламу хране за четири дана, наоружа се, и у име Бога крене се на пут. Но путујући науми да се што више држи обале, јер није смео улазити у шуму од звери ради, а можда и дивљака.

Овог првог дана не паде му ништа у очи што би му корисно било. Пропутовао је од прилике три миље, и све се већма уверавао, да је најнеплоднији крај острва онај где се он настанио. На многим местима опази многа родна дрва, која свога века није видео, а која рађају здравим и укусним воћем. Између осталих био је ту и дуд који има особиту кору, од које *Јапанци* граде хартију, а оточани на Отахајти летње хаљине.

Ноћ је преспавао Робинсон на дрвету, бијећи се дивљих животиња. Чим је свануло, наставио је свој пут даље.

Није много ходио, па дође на најужнији крај острва. Ту је земља била овде онде песковита. Хтевши да иде на крај крајичак обале, стаде наједанпут као укопан, побледе као крпа и поче дрхтати.

Јован. А шта ли је спазио?

Отац. Оно што се никад не надаше видети. Видео је по песку тамо амо стопе човечије.

Никола. Па што га је то тако уплашило, та требао је још да се радује.

Отац. Јест; — али се он не надаше да је ту био какав Европљанин који би му помогао, него се одмах сети дивљака, који би га лако могли изненада напасти, убити и појести. Но Робинсон би боље био урадио да се од младости навикао, да се ни од чега не плаши, па ни од највеће опасности. У опасности ваља човек највише да је при себи. А би ће, ако из ранија негује и јача тело. Несрећи ваља у очи погледати. Кад човек живи сувише спокојно, без опасности и несрећа, као Робинсон у младости својој, онда то квари човека те постане мека срца као жена, буде бојажљив, па богме и проневаљали се. С тога није згорег што Бог овда онда пусти на нас какве непријатности, које нас натерају на живљи и духовни и телесни рад, и даду више храбрости и издржљивости. —

Као што рекох, Робинсона као да је гром поразио кад је видео човечије стопе по песку. Плашљиво погледа око себе, стаде прислушкивати чим би какав листак зашуштао, и од забуне чисто није знао шта да ради. Једва се једном мало прибере, па као онај кога вијају, заопучи бегати својој пећини. Но одједаннут прену, стаде и стресну се од чуда и ужаса.

Опазио је једно укопано место где је ватра негда горела. Око тог згаришта тамо амо лежале су — не мојте се страшити! — човечије кости: глава, цеванице, жглавкови, ребра и остале кошчице.

Сви. А од куда ли те кости ту?

Отац. На караибијским острвима живели су негда дивљаци, који имађаху тај нечовечни обичај, да непријатеље своје, које живе похватају, закољу, па онда с највећим весељем испеку, а још с већим апетитом поједу.

Драгиња. Ужасни људи!

Отац. Немој се чудити, кћерчице моја. Истина не ваља им обичај да кољу људе, али зар су они криви што су тако одрасли као животиње, нит су што учили, нит су се чему васпитали. Да си и ти рођена међ оваким дивљацима, мислиш да би ти што боља била. И ти би глупо базала по шумама тамо амо, мазала би се којекаким руменилом по телу и образу, пробушили би ти уши и ноздрву и у њих за-

денули можда шкољке и разна шарена пера, а исто би се тако радовала кад би твоји дивљи родитељи са осталим дивљацима почели се веселити око човечја печења, па би га још тако у сласт пипала и јела као данас оно што ти се најрадије једе. — Радуј се дакле што си се родила међ трезвеним и паметним људма, а сви ваља да сажалимо што има још на свету тако занемарених и подивљалих људи.

Робинсон кад опази кост, окрене лице на другу страну, стужи му се тако, да у мало није клонуо на земљу.

Чим се мало прибрао потрчи кући што је игда могао. Лама једва могаше касати за њим. Но опет га није остављала. Но он се тако плашио, да је на ово живинче и заборавио. Њезин топот чињаше му се као топот дивљака који га гони, па је још већма скакао и бегао, само да му умакне. Али и то не беше све; да би лакше бегао побаца од себе и копље и стрелу и сечиво. Па није пазио ни на пут којим трчаше; сад је потезао лево а сада десно, да на покоњ не знађаше где је и како је. Трчао је читав сахат, и како се је пренеразио, кад је опет дошао на оно исто место од куда је побегао.

Ово га још горе поплаши. Он није држао да је то оно исто место од куда је почео бегати, него мишљаше да је сасвим на другој

страни, па га кости још јаче застраше. Што је игда могао нагне бегати, и није се уставио, док од умора није онесвеснуо и пао на земљу.

Док је он ту лежао, стигне и лама па леже поред његових ногу. На срећу је пао баш на оном месту, где је био побацао оружје. Кад је после неколико тренутака отворио очи, опазио је све своје ствари на трави. Учини му се као да је све сан био то што се збило. Чисто не знађаше од куда он ту — тако га је расејао страх.

Опет се подигне на ноге; али га је онај најјачи страх већ био оставио, помисли на своје оружје и оде те га подигне са траве. Но сад је осећао умор и малаксалост кроз све кости; не могаше више онако брзо ходити као у први мах, када га је плашња гонила. Па и глад га беше прешла. Тек у неко доба сиђе се к извору да стиша жеђ.

Надао се да ће се докопати своје тврђаве, али узалуд. Још је имао више од по сахата до пећине кад се спустила ноћ; налазио се баш на оном месту, које је обично звао својом летњом палатом. Ту је био хладњак један и прилично пространа ограда, пре је ту била много бујнија трава него тамо око његова стана.

Снага га је била толико издала, да се не могаше држати на ногама. Хтео не хтео мораде ноћити у хладњаку, и ако је било подоста

опасно. Али тек што је наслонио главу и почео дремати поплаши га опет ново нешто. Од страха су га све хладни жмарци подузимали по целоме телу.

Никола. А шта ли му се то опет зби?

Отац. Чу где неко, као озго с неба, викну: *Робинсоне, драги Робинсоне, где си до сад био*! Скочи као опарен с места где је лежао и не знаде у први мах да ли да бега или да остане. У тај пар чу где га тај исти глас још једном викну, подигне очи горе од куда речи долазаху — и знате ли кога је опазио? Свога *папагаја*, који сеђаше више њега на зеленим гранама. А као шта би друго и видео? Плашљивица кад се ближе примакне ономе чега се страшио, обично се увери да је узалуд стрепио и дрхтао. Сигурно је папагају било дуго време код пећине, а господара је чешће пратио овамо к хладњаку, па се и сад подигао да га потражи на познатом месту.

Кад је Робинсон опазио папагаја, зарадова се као брату рођену. Викну га по имену и он му долете на руку, наслони кљун на образ његов и настави даље говорити: *Робинсоне, драги Робинсоне, где си до сад био?*

Од стра и бриге не могаше Робинсон целе ноћи тренути. Бадава је помишљао то на ово то на оно, све му је било пред очима оно што је видео. И кад страх и страсти памет човеку

помуте, обично помишља на свакојаке глупости. Робинсон је правио сто планова како да умакне с острва, али је био један гори од другога. Између осталога и то му суну у памет, да, чим сване, поруши све што је до сад по-градио с толиком муком и нategом. Смерао је и хладњак да поруши и ламе да пусти куд је којој воља. Па и зид пред пећином, и вртове које је насадио, све је хтео да раскопа и раз-баца, да се нигде не види, да је ту на острву радила што рука човечија.

Јован. А на што ли то?

Отац. Да дивљаци, ако би случајно дошли у ову околину, не опазе да ту живи човечија душа.

Била је зора, кад је Робинсона ухва-тио сан.

ПЕТНАЕСТО ВЕЧЕ.

Кад се Робинсон сутра дан пробудио, сам се себи чудио, како је могао на ту мисао и до-лазити, да поруши оно што је с тешком муком по-градио.

„Та ја сам се морао јуче ужасно уплаши-ти“, рече пошто се мало промислио. „Та ето од кад сам овде на острву, па ме још ни један дивљак није узнемиравао. За цело њих и нема

овде на острву! Сигурно они овда онда долазе с каквог другог острва да овде поручају њихов нечовечни ручак. И то мора да долазе на јужну страну острва, па кад сврше посао оду и не улазећи даље у острво. Ваља да је сам Бог тако хтео, да паднем баш на најнероднији део острва, који је најсигурнији. Ја се уздам у Бога да ће ме и у напредак водити тамо где је најбезбедније за мој јадни живот.“

Сад се крене кући да ради посао који је наумио.

Јован. А шта ли је хтео радити?

Отац. Хтеде да свој стан још боље обезбеди за сваки изненадни случај. Он је био уверен да ће га милостиви Бог чувати, али је хтео и сам од своје стране да поради што то за своју безбедност. И добро је радио; јер драги нам је Бог за то и дао снагу душевну и телесну, да се и сами постарамо за безбедност и срећу свога живота.

Прво и прво лати се да засади шумицу мало подаље од ограде пред пећином, која ће заклонити његов стан, те да се из даље не види. Мало по мало усадио је у земљу више од 2000 младица од неког дрвета, које брзо буја и расте, као оно врбовина. Но није их садио редом, него једно овде друго тамо, да се не би познало да је то садила рука чове-

чија, него да изгледа као да је само од себе порасла.

После науми да прокопа тајан пролазак кроз земљу из његове пећине до оближњега џбуња, да би се у несрећи могао спасти. Ово је био врло тежак и дуг посао. Разуме се по себи, да је за то време морао напустити чун, који је до то доба дубио и дељао.

Копајући тајни пролазак, извлачио је сву земљу код кућне ограде, те тако ограда постане много дубља и много виша. На много места остави мале рупе као оно на шанчевима градским, да кроз њих може гледати кад му затреба. Још је начинио и степенице да се по својим утврђењима може пењати и силазити како кад затреба.

Сад је већ држао да је довољно обезбедио своју пећину. Али шта ће ако га опколе какви непријатељи?

„Ко зна шта се иза брда ваља“, помисли у себи; „могу ме какви несресници напасти и опколети са свију страна, да се мањи нећу моћи. А онда би морао скапати од глади и жеђи. Него знам шта ћу радити. Увек ћу држати у огради по једну најмлечнију ламу, а да бих је у нужди могао ранити и у самоме дворишту, снећу у ограду један повећи пласт сена. После ћу да спремам што више могу сира и воћа, а шкољака ћу увек да приштеђујем колико се дан два одржати може.“

После му дође на памет: како би било да из извора спроведе воду кроз авлију, да се има чиме појити у случају опсаде? Али кад виде да би морао просецати неко мало брдашце, а он то сâм није кадар, окане се те намере. Место тога оде да даље настави посао на чуну, јер већ много времена није био на њему ништа радио.

Овако му прођоше многе године и ништа му се није догодило што би вредно било да вам приповедам.

Но после тога догоди се нешто што је занимљивије од свега што се до сад с њиме збило.

Једног дана, као обично, отишао је да ради на своме чуну, кад од једанпут опази у даљини где се велики дим диже горе у висину. Прво се уплашио, па онда постаде радознао шта то може бити. Брзо оде те се попне на брдашце иза своје пећине, да види шта то може бити. Тек што се попео горе, кад на велико своје чудо опази тамо на обали пет чунова једно до другога, а код ватре око тридесет дивљака, који су варварски играли неко коло око ватре, пљескали и радовали се.

Одавно се је Робинсон надао да ће овако шта видети, али га је то опет тако уплашило, да у мало није исто као оно и пре пао у несвест. Али је овога пута био мало храбрији,

те пошто се прибрао и помолио Богу, сиђе брзо доле у двориште, и стане своју тврдињицу спремати за обрану. После се до грла наоружа, и одлучи да се брани до последње капи крви. Постојав тако мало, осети како све већма постаје слободнији и храбрији. Опет се успужа по лествицама, да озго види шта ли раде непријатељи тамо код обале.

Можете мислити како га немило у срце текну, кад опази где из чунова изводе два несрећна човека па их доведоше ближе к ватри. Био је уверен да их хоће да закољу и пеку. И доиста неколицина ових дивљих нељуди докопају једног заробљеника, и оборише доле на земљу, а друга двојица полетеше на оборенога, сигурно да га прекољу. Други заробљеник стајаше близу њих и чекаше у смртним мукама, да и њега тако исто оборе. Кад виде где су сви навалили на онога првога, а њега и не гледају, стругне колико је игда могао, у нади да се бегством спасе. Бегао је право тамо где је био Робинсон.

Робинсон кад је то видео ста се и радовати и надати и бојати и грозити. Образи су му били час бледи час румени. И радовао се, и надао се нечему кад виде како бегунац тако брзо одмиче, да га гониоци ни близу не могу да достигну. Бегунац је јездио право његовој пећини. Ваљало је да преплива један мали за-

лив морски. Не премишљајући се дуго скочи у воду и заплива. Двојица између гонилаца нададу се за њим, а остали се врате к своме гнусноме ручку. Робинсон опази да ова двојица исто тако лоше пливају као што су тромо и трчали. Бегунац је већ био препливао воду и хитао ближе к пећини, а њих двојица нису допловили ни до средине.

У овом тренутку зародова се Робинсон и охрабри како нигда дотле. Очи му запламтеше као жеравица, а срце живо куцаше. Зажеле да помогне несретном бегунцу, па, не премишљајући се дуго, докопа своје копље, стрчи низ брдо и у тренутку стави се између гоњеног и гонилаца.

„Стој море!“ викну оном што је бегао и појави се иза џбуна.

Сиромах бегунац поплаши се кад опази Робинсона, који је био увијен кожама од главе до пете. Није никад видео тако чудовиште, па у први мах не знаде да ли да му падне пред ноге или даље да бега.

Робинсон му махне прстом и даде знак да је дошао да му помогне, па онда све ближе и ближе примицаше се његовим гониоцима. Кад му је један од њих дошао на домак, сјури му своје копље у голо тело тако снажно, да га је таки са земљом саставио. Други, који је био мало подаље, одапне стрелу на Робинсона и

погоди га баш на оном месту где је срце. Али стрелица је била толико тупа, да не могаше пробости кожну одећу Робинсонову.

Робинсон не даде му времена да одапне и другу стрелу, но полете на њ и обори га доле на песак баш кад хтеде да отпусти стрелу.

Сиромах бегунац стајаше међу тим онде где му је рекао Робинсон. Не знађаше да ли га овај хоће да одбрани, или ће и њега умртвити као ону двојицу. Робинсон махне прстом да му се приближи. Он послуша, приближи се мало, па застаде, опет коракну ближе па изнова застаде, и видело се на њему да се уплашио и да моли за живот свој. Робинсон му опет даде знак да му ништа неће учинити. Он дође и клече преда њ с таким изразом на лицу, као да би хтео рећи: ја ти се покоравам, ја ти захваљујем што си ме избавио и чини са мном што ти је воља.

Робинсон на то скиде образину с лица, те да види да није никакво страшило до човек као и он. А кад се насмехну на њ, он без затезења приђе ближе, клече, пољуби земљу и узе ногу Робинсонову па је стави себи на раме. Сигурно је тиме хтео рећи да му је *роб*.

Мирко. А шта је то роб?

Отац. Човек који мора само да ринта и ради, а ништа да не ужива, нити зашто да се пита — зове се *роб*. Пре је било на земљи

доста оваких несретних људи, које су други људи гонили и злостављали како ми данас ни стоку не мучимо. У Европи нема више робља, осим у султана, који још господари по нашој Босни, Херцеговини и Старој Србији.

Драшко. Па ваља нам, бабо, ослободити ту нашу браћу.

Отац. Богме, децо, држите се. Учите се и вежбајте, па да кадри будете што пре помоћи сваком брату кад је у невољи.

Мирко. Бога ми хоћемо, бабо.

Отац. Живи били па видели. Робинсону није дакле требао роб, него друг и пријатељ. С тога дигне бегунца са земље, љубазно га погледа, и поче разним знацима да га уверава, да га воли и да се ничега не плаши.

За тим му даде знак да иде и покупи оружје са она два убијена дивљака. Али он знацима показа Робинсону да ваља прво побијене да зарије у песак, да их њихови другови не би нашли, ако би пошли да их траже. Робинсону беше мило што је тако опрезан, па му рече знацима да иде и то учини. Он оде, и тако је живо копао јаме у песку, да је за четврт часа оба тела зарио у песак. Робинсон га за тим зовне, те оба одоше к пећини.

Јован. А зар је Робинсон морао убити она два дивљака?

Отац. Морао је, децо, то учинити, једно да *спасе* несретника кога су гонили, друго да *обезбеди себе.* Да су наишли на њега у пећини, они би дозвали и остале дивљаке, опколели би га са свих страна и не би га се оканули док га не би убили. Кад ничим другим не можемо да обезбедимо живот од суровог непријатеља, онда је слободно потећи на њ смртоносно оружје. —

Али, децо, би ће доста за данас. Пођимо за матером, која је справила топлу вечеру, да се мало прихватимо. (Сви се дигну и уђу у кућу).

ШЕСНАЕСТО И СЕДАМНАЕСТО ВЕЧЕ.

Кад је Робинсон с дивљаком дошао к пећини даде му знак да пође за њим на брдо. С брда су лепо видели како они црни дивљаци на обали још скачу и веселе се. Робинсону зазебе око срце: „шта ли ће, боже, бити од мене, ако ова сурова руља насрне на мој дом, пошто се тамо сита наруча. А лако се могу подићи да потраже своја два нестала друга. Шта ли сад да радим? Да л' да бегам, или да се склоним у своју тврђавицу?“

Док је Робинсон овако размишљао у себи, поврати му се опет храброст у срце, па рече: „не

нећу бегати. Бог невине чува! — Идем у своје кућиште па што Бог и срећа даде. Нећу кукавички подлећи, бранићу се до последње капи крви.“

Рекав то заиђе мало око шушњара, да га из дола не би опазили, па се дохвати лествица што воде низа стену. Заповеди дивљаку да иде за њим. Тако се оба спустише доле у двориште.

Да сте видели како је дивљак исколачио очи као Туре на печена овна, кад је опазио стан својега избавиоца. Та тако што красно није видео века својега. Било му је од прилике онако као кад наш сељак први пут уђе у нашу чаршинску кућу, па опази моловане собе, голема огледала и зачуђено се цуцка на дивану, што се ропски угиба таман за рахатлук.

Робинсон казиваше дивљаку прстима и лицем шта је наумио, ако потегне овамо она дивља чета са обале. Дивљак га је разумео, намршти се онако хајдучки, замахне буџом што је држаше у руци, па се тако накострешен окрене онамо где су били непријатељи, и као да је хтео рећи: бре нека дођу овамо синови кисели, поклаћу их ка' пролетњу јагњад! Тиме је хтео да увери свога заштитника да се на њ га може ослонити и да ће се уза њ борити док му душа траје.

Робинсон га потапше мало по раменима, па му даде стрелу и копље, јер је пре неког вре-

мена начинио некол'ко копаља. Намести га да чува стражу на дери, коју је оставио на својој живој огради. Да сте нешто из прикрајка видели нашег дивљег сина како се намрштио, као наш Србо на подринској караули. — И Робинсон оде на другу деру; јер их је, као што знате, начинио више, да може из тврђаве пратити очима дивљаке, ако би га опколели. И он је био наоружан, што наши кажу, до грла.

По час' стајали су тако, кад од једанпут заори се, истина из далека, али текар громовито: хола, е-хеј, иха! ху! ха! хи! Обојица укрутише се мало побоље и погледаше један у другога, да би се мало охрабрили. Но вика се од пут стиша, па онда се опет чу халабука — вика, мало по ближе. За тим се ка' опет притаја, па тек опет — —

Драгиња. Иха, бабо, ја бих побегла стотину конака кад би амо посрљали.

Мирко. Тако ради свака кукавица; и зечеви знају потрчати, али пристати мало па дочекати црна душманина, то је дика за човека.

Богољуб. А не бој ми се, сејо; бре неће се наш Робинсоновићу дати тако лако. Тако ми бога, починиће триста чуда и русваја, само док зажмури па јурне у црну гомилу.

Драгиња. Ну видећете да ће га разнети на стрелама.

Јован. Де умукни с твојом женском причом, да нам бабо даље приповеди.

Отац. За дуго не било, кад се тек опет осу нека опора гласина по шушњару и одлегаше се по околним брдима. Већ се наши борци приправише, запеше вам стреле да крвнички поздраве првога, који се помоли. Очима су оштро секли баш у ону страну од куда се звуци проношаху, али

Драгиња. Баш сам радознала шта ће сада бити.

Отац. А ни сам ли вам ја казивао, да се не пристоји паметном човеку бити радознао? Да би те од те рђаве навике одучио, ево прекидам приповетку, и тек ћу је сутра на вече наставити.

Кад је било сутра о вечери, отац је наставио причу даље овако:

Робинсон и његов другар стражарили су и мотрили све до мркле вечери, али не видеше ништа и не чуше ништа. На послетку се уверише да су дивљаци викали и викали своју несталу браћу, па кад видеше да се ни од куда не одзивљу, поседали лепо у своје чуниће и одвезли се од куда су и дошли. Обојица положе оружје, а Робинсон оде да спреми мало вечерице.

Овај дан био је врло знатан у животу Робинсонову, а био је баш петак; за то овом избављеном дивљаку надене име: *Петко*.

Робинсон је сад истом добио времена да мало по боље промотри својега избављеника. Био је у најбољим годинама. Тек ако му је било 20 година. Кожа му је била мрка и сјајна, а коса црна, али не вуната као у црнаца; нос му је био кратак, али не пљоснат; усне су му биле малене, а зуби бели као од слонове кости. У ушима је имао уденуте разне шкољке и пера, чиме се, рекло би се, поносио. А био је го го-цит, као од мајке рођен.

Робинсон беше од нарави врло *стидан*. Колико је био гладан, опет није могао на ино, него оде те од коже исече као неку кецељу, па је даде Петку да је припаше. За тим му дâ знак да до њега седне, те да заједно вечерају. Петко му се приближи и знацима му се захвали. За тим спусти главу до земље и ногу свога избавиоца стави себи на раме, исто онако као кад му се први пут примакао по избављењу.

Како је Робинсон био жељан света. Волео би он њега сада нежно загрлити као својега брата и друга, али помисли у себи: „ваља ми мало ставити на пробу овога дивљака, па ако буде доиста честит и поштен, онда ћу се с њим збратимити.“ С тога остави Петка нека му одаје пошту како је научио. Још му знацима даде

знати, да га узима у своје закриље, али да од њега тражи да му се покорава.

Петко му на то изнова даде знак, да му је одан и душом и телом. Робинсон му на то пружи руку и да знак да се поред њега посади и вечера. Петко снесе сена доле у подрум и намести себи за преноћиште. Робинсон није још хтео да пусти дивљака, да заједно с њиме спава у пећини, јер га још није био опробао колико је поуздан. Уз то не хте да он одмах види и тајни излаз из пећине. Све оружје, за сваки случај, унесе у пећину.

По овоме помузе Робинсон ламе пред Петковим очима, да би га научио, да он то у напредак чини.

Петко је гледао и чудио се, шта то ради Робинсон. Та он никако није могао да схвати, да је животињско млеко добра и укусна храна. Никад га свога века није сркнуо, а кад се мало доцније напио, било му је сасма по вољи.

Обојица су били уморни и почеше дремати. Робинсон даде знак Петку да легне, па за тим се и сам спусти у постељу, пошто се захвали Богу што му је дао друга у самоћи.

ОСАМНАЕСТО ВЕЧЕ.

Робинсон је сутра дан био блажен кад је помислио да има другара. Бог је у нама дубоко укоренио тежњу, да се с другим људма дружимо и пријатељимо. Бегајте, децо, из онога места где је скучена друштвеност, где зазире човек од човека. Исто тако презирите оне људе који се лепе вас, а који лисиче толико у говору своме, да управо не знате шта су хтели рећи. То су вам ниткови над нитковима, и не можете их отерати ни оманом ни тојагом. За то је најбоље клонити их се као живе ватре.

Робинсон оде с Петком прво на оно место украј обале, где је она дивљачка орда јуче држала теревенку. У путу наиђу на гробове оне двојице, што их јуче побише. Петко даде знак Робинсону, да би се дала зготовити господска ужина од она два људска тела под песком. Робинсон се на то намршти, и знацима му даде знати, да се он тога гнуша. За тим подигне у вис копље своје и попрети му знацима, да ће га с места са земљом саставити, само ако му се и кад прохте јести човечије месо. Петко га је разумео и покори се вољи његовој, али ипак му то није ишло у памет: за што да бадава иструхну та гојазна тела, кад би се у сласт дала појести. Он још никако није могао да увиди да је то што рђаво и гатко.

Кад се примакоше згаришту имају шта и видети. Човечије кости, у полу разглодане, лежаху тамо амо побацане, а на више места земља окропљена крвљу. Робинсон се окрене да не гледа очима таку нечовечност. Заповеди Петку да покупи све кости на једну гомилу, па онда да ископа раку и њој их земљом претрпа. Петко се таки лати тога посла.

Међутим Робинсон стане чаркати по пепелу, не би ли се нашла која искрица ватре. Али узалуд! Била је сасвим погашена. То га јако ожалости; јер како је сада стекао друга, не жељаше ништа више до само — ватре. С обореном главом гледао је тужно у мртви пепео. Петко га је дуго пажљиво погледао, па онда му даде неке неразумљиве знаке, докопа на један пут оштро сечиво Робинсоново и као муња суну у шуму. Робинсон се чуђаше шта је то сад наједанпут пало у главу дивљакову.

Гледећи за њим мишљаше у себи: „да се, хуља, неће да одметне. Па гледај ти њега како је и сечиво докопао. Та ваљада неће бити толико незахвалан? А ко га на послетку зна, може се он докопати и моје пећине, па ми не дати унутра. Али ће још најгрђе бити, ако ме изда својим нечовечним земљацима. Та то је гадно, та то је срамно!“ викну, па докопа копље да појури за дивљаком, те да му не дâ учинити што је наумио.

Но таман је био у најбржем трку, кад од пут опази где му Петко трчи у сукоб. Али се још већма зачудио, кад виде у руци петковој хомут суха сена, који се димљаше. А кад сено плану, Петко га спусти на земљу, баци озго још више сена, па онда наслаже сићаних цепчица. Не прође док длан о длан, а пред Робинсоном гореше жива и весела ватрица. Сад се тек Робинсон увери да је криво мислио о своме другару, па кајући се у себи што је тако пренаглио са осудом, загрли Петка и пољуби га.

Никола. А где нађе Петко ватре?

Отац. Отишао је био у шуму, па сечивом одбио две повеће цепљике са нека сува дрвета. Ова два дрвета трьо је тако хитро и вешто, да су се зажарила и планула. За тим их је метнуо у сено и потрчао што је игда могао. Наглим трчањем правио се толики ветар око њега, да је распирио још већма ватру што је била у сену.

Као што рекох, Робинсон је био изван себе од радости, кад је видео ватру где гори. Дуго је гледао у живо пламење, јер га се не могаше од жеље сито нагледати. За тим узме повелик угарак, па заједно с Петком пође к пећини. Ту наложи одмах велику ватру у кухињи, запрета неколико кромпира, па онда брзо отрчи да у своме стаданцу избира једно младо ламче. Кад га је заклао, рашчережи га, и черег један на-

такне на ражањ. Петко га је морао крај ватре окретати.

Док је Петко тако окретао, Робинсон одсече повећи комад од груди, па пошто га је пропрао, метне га у лонац да се прокуха. За тим ољушти неколико кромпира, између два камена протуцао је пиринач ситно као брашно, па и једно и друго сасуо у лонац с месом и озго налио чисте воде, колико је налазио да треба. Не заборави и мало соли сасути унутра, па онда престави лонац ближе к ватри.

Драгиња. Сигурно је хтео да направи *чорбу*.

Отац. Тако је. Већ је било прошло више од осам година како није ништа кашиком срknуо. Можете дакле мислити како му је бљуштало срце за кувањем.

Петко је непрестано колачио очи и чудио се шта ли то газда смера. Није он никад ни чуо ни видео да се што год кува, па му је сасма чудно било шта ће лонац с водом поред ватре. Робинсон уђе неким послом у пећину, а вода у лонцу поче да шуми и ври. Који је то бес у лонцу, помисли Петко и погледа убезекнуто. Али кад вода поче нагло врити и кипети, помисли у својој краткој памети: да се је морала некаква животиња загњурити у воду. „Бре не ћеш ти сву воду избити из лонца“ помисли у себи, па хитро тури руку у кључалу воду, да је избаци напоље. Али наједанпут поче тако

завијати и лелекати, да се је разлегало на све стране.

Робинсон се поплаши од те дреке. Помисли да су за цело насрнули дивљаци на његову ограду па докопали сиромаха Петка. У први мах науми да тајним ходником изађе из пећине и спасе свој јаћани живот. То му се после учини гадно: „шта, вели, зар да мучки изневерим свога друга и пријатеља?“ Полете дакле одважно у двориште, да избави сиромаха Петка, па ма га главе стало. Потегао био своје бритко сечиво, али — како се забезекнуо, кад је видео Петка сама самцита, где трчи тамо амо, и лелече и мршти се, да га је жалост била погледати. Дуго га је гледао и гледао и никако да опази шта му је. Петко му даде знак рукама, и он истом онда виде, да се је опарио у кључалој води.

А знате ли зашто је Петко тако лелекао и запомагао? После годину дана казао је једном приликом, да је он држао, да су у лонцу морале бити неке чини, и да је сам Робинсон неки чаробник, вештац ли, или тако нешто.

Робинсон га је брзо умирио и ућуткао, те опет седе и поче окретати печење. Догод је окретао непрестано је попреко гледао на лонац и грозио се, а Робинсона је погледао са страхопоштовањем, јер је све мислио да није као и други људи, но да је неко виловито чудо.

А ово је могао држати тим више, што је Робинсон био бела лица као и сви људи из Европе, и имао дугу браду и бркове.

Никола. А зар дивљаци у Америци немају браде?

Отац. Не. И доиста се и мислило да су од природе ћосави. Но сад веле и говоре људи да им расту браде и бркови, али да они још за младости ишчупају сваку длаку која се појави на телу.

Кад је била готова чорба, Робинсон виде да нема кашике за сркање, с тога разлије чорбу у два мања лонца, па из њих да се пије. Али се Петко никако не могаше склонити да пије чорбе, јер држаше да је то нека опсенарска поливка. Чисто се је грозио, кад је опазио где му госа липа ту чаробну чорбу. Али је Петко све у сласт кусао печење и кромпире.

Можете мислити како су Робинсону слатко пријала ова топла а добра јела. Заборави све што је препатио толиких дугих година, заборави да је усамљен на острву, а мишљаше да се преселио у сред Европе међу браћу своју. Ето тако Бог једним слатким тренутком потре у нама све тужне успомене.

По јелу повуче се Робинсон у своју мислионицу, да мало озбиљније промисли о свом стању, које се сада мало на боље окренуло. Сад је све у његову животу добило други вид.

Живот му није био тако самохран; имао је друга, који ако не умеде говорити, опет му је био од помоћи и на утеху. Ватре има колико му воља, и може кухати укусна и здрава јела, да довољно стиша глад у желудцу своме.

„Па шта ми још треба?“ Запита себе Робинсон. „Сад могу живети лепо и без бриге. Да л' да сада само једем и пијем од својега стада, те добрим јелом и пићем да надокнадим снагу, коју сам истрошио мучећи се и злопатећи на овоме острву? Да л' да натоварим на Петка све моје досадање послове, па нека он ринта и ради, а ја да благујем и агујем.“

Али овде се опет друга мисао истакне у глави Робинсоновој. „Шта ћу“, помисли, „ако Петко на једанпут умре, а каква непогода ватру погаси? Онда би тек било ужасно живовање; јер би се научио на рахатлук и уживање, па сиротиња и неимавштина сатрли би ме својом оштрином. О, та то би наопако било, ако би се опет тај тешки живот повратио.

„Ја сам, вели, пре био неваљало момче, а поправио сам се само *радом* и *простим умереним животом*. Сад бих се мекушким и сладострасним животом опет олењио и подронио снагу и телесну и душевну. „Не! викну, па скочи са креветца, „ја се не дам беспослици и нераду!“ По овоме журним корацима сиђе се у двориште.

Петко однесе у подрум оно од јела што је заостало, па после оде да помузе ламе.

Робинсон је међу тим опет стао размишљати о своме животу и овако се стаде заверавати самоме себи: „Све што сам прибавио својом муком, а божјом помоћу, уживаћу с највећом умереношћу. У напредак ћу јести најпростију храну, па ма колико да сам прискрбио разних јестива. И у напредак ћу да радим као и до сада, ма да ми није данас то тако потребно. Ја видим да што више радим, да сам све здравији и јачи.“

По овоме осети Робинсон да му је чисто лакше на срцу.

Ту отац заврши причање, јер је већ сунце било у велико село, и сви оду у кућу.

ДЕВЕТНАЕСТО ВЕЧЕ.

Другога вечера наставио је отац приповетку:

Робинсону је сад већ сасвим много боље било него првих дана кад је пао на острво. Једина га је брига морила: шта ће ако дивљаци опет дођу да потраже своје другове, па се између њих и њега измете борба на живот и на смрт. Чисто је задрхтао кад је помислио, да би онда опет морао пролевати крв човечију, па

још ко зна хоће ли његова глава остати здрава читава.

Ова помисао нагони га да што брже утврди своју ограду. Одавна му се врзло по памети како од свог дворца да начини мали градић. Док је био сам, није се смео тога ни лаћати, јер је знао да његова једина сила није достижна. Али сад већ пошто је стекао друга, учини му се да се може приступити утврђивању. Попне се дакле на један вис, с кога се као на тањиру могла прегледати његова авлијица с оградом, па стане смишљати план како да подигне тврђаву. Ваљало му је само око своје ограде ископати јарак, а у земљу, коју избаци на поље, уденути *палисаде*.

„У јарак ћу," рече у себи, „навратити воду из извора, али тако да протиче средом мојега дворишта, да бих имао воде у случају опсаде."

Имао је доста муке док је Петку дао разумети шта је смислио да чини. Петко за тим брзо стрчи на обалу, да донесе копала и карлице за избацивање земље. Донео је дугуљасто оштро камење и велике дубоке шкољке. Обојица се латише посла.

Можете мислити да то није био тако олак посао. Јарак је ваљало ископати најмање три аршина у дубљину а четири у ширину. Плића јама не би вредила ни уколико. Дуж кроз целу ограду износила је 80 до 100 коракљаја. То-

лики посао, а ни ашова, ни будака, ни мотике. Сад можете мислити у какав су грдан посао загазили! А и палисади требало је око 400 комада, а ничим другим не имадоше их сећи до оним оштричавим сечивом од камена. — Опет грдна мука! Па после је ваљало прокопати јаз од извора до шанчева, да би се у њих воде наточило. Па боже помози да је туда равањ био, него је брдашце једно ваљало прокопати.

Али све ове тешкоће не застрашише Робинсона. Од како је почео проводити раден и умерен живот, без зазирања лаћао се и тежих послова; а није тако био дурашан докле живљаше на дому раскошно и без икаквога рада. Имао је обичај говорити: док је мени Бога и добре воље, не бојим се ни најтежег рада. Чега се тада латио, није се оканио, док посао није био потпуно готов.

Па тако и сада. И он и Петко радили су од рана јутра до мркле вечери вољно, а све утркујући се један са другим. Сами су се с вечери чудили колико су за дан нарадили, и ако им је оруђе било тупо и гломазно. На срећу је пуна два месеца дувао ветар, који није дао дивљацима да се отисну са свога острва. И тако су на миру радили Робинсон и Петко из дана у дан.

Док је Робинсон тако радио са својим другаром, трудио се да га колико толико научи српски. А Петко није био глуп; тако је све брзо схватао, да се и сам Робинсон чуђаше. А учио га је овако: покаже му саму ствар, па онда му на глас разговетно каже како се та ствар зове. А кад му је хтео о некој ствари говорити, која се не да показати и видети, онда је правио лицем таке знаке да га је могао разумети. И не прође по године, а Петко научи толико српски, да су он и Робинсон једно другом могли колико толико казати шта мисле и смерају.

А ово беше велика радост за нашег Робинсона. Пре се с Петком разговарао прстима као са мутавцем, а сад је већ могао с њиме реч две проговорити као са својим другом и пријатељем. Сад га већ није могло толико забављати бесмислено брбљање папагајево.

На Петку се с дана на дан све више опажало, да је добричина и поуздано момче, у ком нема дволичења, него љуби свога господара као себе самога. И Робинсон га с дана на дан све већма волеше, и не прође дуго, па му је рекао да унапредак спава поред њега у пећини.

Кад је прошло од прилике четири месеца, Робинсон и Петко довршe јарак, и јендек утврде палисадма. Сад се већ нису толико бојали,

ако их дивљаци нападну. Та док би се један од њих припео на палисаде, они би га оборили стрелом, или би га приболи својим дугим копљима. Сад дакле могу без бриге шетати по своме кућишту.

Једног дана попеше се Робинсон и Петко на високу стену украј обале, с које се могло погледати тамо далеко на море. Петко погледа оштро на ону страну, где се једва једвичке видело неко острво, па од једанпут поче скакати од радости. Кад га је Робинсон упитао шта му је, рече радосно и весело: та како се не бих радовао! Тамо живе моји земљаци! Лице му се било запламтело а очи зажариле, толико је чезнуо за својом драгом домовином. То је све лепо било што је Петко тако желео, да опет оде у своју земљу к својим рођацима и познаницима, али се то тек Робинсону није некако допало. Бојао се, е ће једном улучити прилику па одбећи тамо својима. Да би га искушао рече му:

Робинсон. Би л' ти желео да се опет докопаш свога завичаја?

Петко. А како не. Ништа тако не желим до да видим своје старе родитеље.

Робинсон. Па да опет једеш с њима човечија меса.

Петко. (Озбиљно). Не, него би их научио да не живе више пусто и дивљачно, и да се

хране млеком и животињским а не човечијим месом.

Робинсон. Али ако и самог тебе поједу?

Петко. Мене? — Та то тек не би учинили.

Робинсон. Али ви тек једете човечије месо.

Петко. Та једемо, али једемо само оне непријатеље, које побијемо.

Робинсон. А да ли ти умеш начинити чун, на ком би се дало превести на ону страну?

Петко. Те како вешто!

Робинсон. Па начини себи један и превези се тамо.

Петко. (Погледа га сасвим озбиљно па онда жалостиво спусти очи преда се.)

Робинсон. Ну шта ти је? Што си тако жалостив?

Петко. Жао ми је што се срдиш на мене.

Робинсон. Од куд ти држиш да се ја срдим?

Петко. Та ето видим где ме хоћеш да одгониш од себе?

Робинсон. Па ти ето желиш да што пре одеш у своју домовину?

Петко. Ако не би мој господар тамо био, не бих онда ни Петко желео да тамо буде.

Робинсон. Али твоји би ме земљаци држали да сам им непријатељ, па би ме појели; најбоље је да се сâм повратиш кући.

На ове речи Петко узе сечиво са бедара Робинсонових, даде му га у руку и пригну главу да га сечивом, ако хоће, преполови.

Робинсон. Шта хоћеш да с тобом урадим?

Петко. Да ме убијеш. Волим и живот дати, него вас оставити.

На ово му грунуше сузе из очију. Робинсона то јако гане, обгрли га и рече му: „не бој се, мој драги Петко. Та не желим се ја од тебе растати, јер те срдачно љубим. Овим, што сам ти говорио, хтео сам само да видим, волиш ли ти мене тако јако као ја тебе.“ — По овом потекоше сузе Робинсону од радости, што му је Петко тако веран.

Кад је Петко рекао да уме начинити чун, Робинсон се јако обрадовао. Узе га дакле за руку и одведе тамо где је толико година радио на чуну. Покаже му кладу, коју ни у полу није био издубио и рече му од када се бочи с тим теретним послом.

Петко на то махну главом и насмехну се. Робинсон га упита: шта мисли о његову послу. Петко му рече да се узалуд мучио, кад се дрво много боље и брже може издубити ватром.

Ово обрадује Робинсона, као да већ седи на чуну, па се укрцава у залив которски, својим старим родитељима. — Одлучише да у име Бога одмах сутра приону за посао.

ДВАДЕСЕТО ВЕЧЕ.

Пошто су сви поседали на обична места под дрветом, настави отац приповетку даље:

Кад је Робинсон сутра дан устао и погледао на небо, опази да се је јако наоблачило. То је био знак да је опет било настануло кишно време, које тамо бива два пута у години, а у оно време кад се изједначе дан и ноћ. Киша обично лијаше чуна два месеца и за све то време није се дало ништа изван куће радити од јакога пљуска. А Робинсон је већ добро знао, да у то време, кад се овлажи, лако долази свака болетица. За то су морали одгодити грађење чуна и латити се каквога посла у кући.

Но сад му је много лакше било проводити кишне дане у кући. Имао је живу и веселу ватрицу и вернога друга с којим је могао проговорити коју реч и заједнички радити на свакоме послу. Негда је морао сам чамати и беспослен презијавати чим је настануло вече, а сад је о вечери седео крај жиже или ватрице и с Петком радио и говорио колико је хтео.

Петко је учио Робинсона свима мајсторијама, којима се довијају дивљаци да олакшају тежак живот свој; а после је Робинсон учио Петка свему што овај међу својом дивљом браћом није нигда чуо ни видео. Тако су оба били све вештији и довијарнији, па су начинили много

разних ствари, које не би починили да су сваки за се били. И тако видеше да слога кућу не обара и да ништа красније нема од добра друга и пријатеља.

Петко је за чудо вешто умео плести струке од личине, од коих се врло ласно дале резати разне хаљине. Робинсон пажљиво учаше како Петко проплеће личину, и толико наплетоше, да су могли обојици срезати алватну одећу. Како се је томе радовао драги Робинсон, кад је могао већ једном свући са се оно круто рухо од неучињене коже!

После је Петко умео да гради конце и једеке од кончасте коре ора кокосова и од разних других ћетенастих трава. Од конаца је умео да исплете мрежу, којом су себи прекратили много дуго вече ловећи рибе по обали морској.

Међу тим је Робинсон хтео да освести свога дивљег пријатеља, да га научи мислити мало и о Богу.

Робинсон. Де реци ми, Петко, ко је створио море, земљу, животиње и самога тебе.

Петко. Створио је *Типан*,

Робинсон. А које тај ваш тупан?

Петко. Громовник, што ведрп и облачи.

Робинсон. Али ко је тај ваш громовник?

Петко. То је један врло старп, стари човек, који је старији од свију ствари на земљи и који

гради громове. Старији је од сунца, месеца и звезда. Сви призивљу име његово.

Робинсон. А да ли твоји земљаци оду на неки други свет, кад помру?

Петко. Дакако, оду Типану.

Робинсон А где је он?

Петко. Горе на брдима.

Робинсон. А је ли га ко тамо видео?

Петко. Нико с њиме не сме диванити до *Овокакуци;* они га призивљу на разговор, а после нам казују шта су с њиме говорили.

Робинсон. Ваши Овокакејци исто су што и наши свештеници. — А да л' је вашим људма после смрти добро у његовим конацима?

Петко. Добро је, ако су за живота што више непријатља побили и појели.

Робинсон се чисто уплаши кад му Петко ово изусто. С тога га одмах поче поучавати правом истинитом Богу, кои је невидљив, свуда и и на сваком месту, створилац свега видљивога и невидљивога, и свезналац, а неизцрпљив у љубави својој. Рече му да ће и по смрти живети у Бог они, који су за живота добро чинили, радили и љубили друге као себе саме.

Петко ј све ово радо слушао и за кратко време добије појам о Богу. Робинсон се после с њиме заједно молио Богу побожно и усрдно. Живели су једно с другим тако лепо, да се никад нису боље могла слагати два човека.

Тако им је прошло цело кишно време а нису ни осетили. Небо се поче опет ведрити. Ветри се стишаше, а тешки влажни облаци разгалише се. Робинсон и његов другар опет почеше удисавати чист и топал ваздух пролетњи. Снага им се чисто обнови, па поскочише живо на посао, који су морали махнути због влажног времена.

Петко поче палити једно дрво тако како ће прогорети изнутра с једног краја до другога, а с поља остати здраво као оно стубљина. Робинсон гледаше како то Петко вешто дотерује, па се сам себи чуђаше како да му то није могло пасти на памет. Али и да се је тога сетио, не би му баш ништа вајдило, јер није имао ватре.

Не прође два пуна месеца, а чун беше сасвим готов. Сад су још само требала једра и неколико весала. Робинсон узе да одеше весла, а Петко поче у име Бога градити једра.

Богољуб. А како ће начинити једра? та зато му је ваљало имати платна.

Отац. Платно доиста није умео ткати, а није имао ни разбоја; али је, као што сам вам рекао, умео да гради разне плетарије од личине коју дивљаци употребљују и за једра.

Обојица свршише своје радове једно исто време. Имали су дакле и платна и весала, али је сад само ваљало отиснути чун на воду.

На несрећу било је хиљаду корака̂ја од ме̂та где су градили лађицу па до најближе об̂ле. Сад је било муке, како да пренесу чун до воде. Упртити на кркачу, то би било лудо и помислити. Та био би вам то терет синьи. Не зн̂доше шта да започињу, а никога вам ту не̂беше да им даде какав згодан савет.

Драшко. Па зашто Робинсон није полугама одурао чун до воде, кад је тако откотурао из пе̂ине оно грдно камење, које се са слемена су̂вало, кад се земља тресаше?

Отац. Та није вам он, децо, заборавио на по̂луге. И сад су њима подуврисали, али је ла̂ђица толико била тешка и гломазна да је једва с ме̂ста помицаху. Видеше да је полугама ни за ̂есец дана неће догурати обали. На срећу се стише друге неке просте мајсторије, којом се л̂ди служе у оваким приликама.

Ћирко. А каква је била та мајсторија?

тац. То су вам, децо, били *ваљци*.

Драшко. Ваљци? — А какве су то справе?

Сац. То су дугуљаста а округла дрва, па ка̂ се подмету, терет се лако по њима роза, јер су̂бла, а не храпава. Свет се њима служи да се ̂е би морао упињати и гурати гломазне терете.

Те̂што подметуше ваљке, видеше да с гурањем ̂на иде много лакше. Не прође ни два дана, а ̂ећ га спустише на воду. И како су

се само радовали, кад видеше да се у њему даје возити као на најлепшој лађици.

Сад им дакле не остаде ништа друго но да се спреме за одлазак с острва, и да у чун снесу толико хране, колико ће им требати за најдужи пут. Али куда да одлазе? Петко би најволио да се превезе на друго острво својој кућици и породици, а Робинсон је желео да се одвезе на *копно* земље америчке, па тамо да нађе Шпањолаца и други Европљана, с којима би могао отпловити својим старим родитељима у Европу. Острво Петково није било даље од четири миље, али је до америчке земље имало доста пловити. Ако се сврну на острво, онда јако заилазе од Америке, а у толико им је пут опаснији, у колико имају више пловити. А после Петко није знао друге путе морске ван онај који води његовој домовини. А Робинсон ако исто не познаваше околно море, јер њиме никад не пловљаше. Било је дакле тешко слутити којим правцем да ударе.

Али на послетку Робинсон науми крнути се па ма како испало, јер је јако чезнуо за људма. С тога уреде све што треба, па да се, у име Бога, одмах крену, чим духне повољан ветар на ону страну, где је по мишљењу Петкову морала бити сува земља.

ДВАДЕСЕТ ПРВО ВЕЧЕ.

Отац. Дакле, децо, Робинсон и Петко спремише све што треба, а ветар им духну од оне стране од куда су га желели. Сад ће се кренути и бог зна куд отићи. Рецимо им: с Богом! Ко зна да ли ћемо опет што чути о њима.

Робинсон пошто је оставио своју тврђавицу, заустави се на брежуљку и рече Петку да иде напред. Премишљао је о животу што га је самохран овде провео, и беше дубоко ганут у срцу својему, кад је промислио кроз какве је патње прошао од како је пао на острво. Погледавши горе на небо, толико је био захваллан провиђењу, да му се у очима засветлеше сузе.

Ова осећања поврате му нову снагу, погледа на све стране свога усамљенога, али опет драгога му острва, које сада оставља. Било му је исто онако као кад се ко раставља од домовине своје, да је можда више никад не види. Час је гледао у дрво, под којим је толико пута седео у хладовини кад би овладала дневна омара, час је погледао на своје рукотворине, које су га стале толико труда и зноја. Тешко му је било растати се од свега тога, као од најверних својих другова. А кад је опазио своје ламе како мирно пасу доле под брдом, било му је тако тешко, да се је морао окренути на другу страну.

Бојао се да њих ради не окане се и самога пута.

Погледа још једном свуда на све стране и повика гласно: *С Богом! С Богом! драги сведоци мога живота патничког! С Богом! С Богом!* Последње с Богом једва се чујаше од јецања, којима се узалуд опирао.

Идући обали опази свога вернога папагаја како се вере с дрвета на дрво. Тешко му беше оставити га после толиког друговања, пружи му руку и викну *Поле, Поле!* Папагај слети весело доле, успужа се с руке на Робинсоново раме и ту се спокојно посади. У тим је Робинсон већ био дошао до обале, где га нестрпељиво ишчекиваше Петко. Обоица уђу у чун.

Кад се кренуше било је осам сахата пре подне, а 30. новембра девете године живота Робинсонова на овом усамљеном острву. Време је било пријатно, а ветар је умерено подухивао. Нису ни хиљаду хвата одмакли, кад од једанпут опазише да су се приближили великој гомили шиљастих стена, које се овде онде помаљаху из воде, а највише их је било под водом. Овај гребен од стена, протезаше се од једног острвског предгорја два сахата далеко у море. Пропловити између ових шиљкова било је и тешко и опасно. Робинсон и Петко окренуше једра на другу страну и пођоше тако како ће моћи обићи ове камените чукице.

Никола. А како су они знали докле се стене пружају у море?

Отац. Јер је вода жуборила и пенила се ломећи се о шиљасто стење што је било начичкано одмах испод површине.

Тек што су били дошли до на крај ових стена, а тек чунић полети таком брзином, као да их је с леђа гонио најјачи ветар, и као да су разапели још више једара. Обојица се поплашише и брзо свуку платно доле. Али не поможе. Чун је исто тако брзо јурио као и пре. Опазише дакле да их је докопала нека валовита струја морска.

Мирко. Какве ли су те морске струје?

Отац. Дно је морско исто тако неравно као и површина суве земље. И дно морско има равнице и брда, врло дубоке доље и врло високе планине. Морска вода на дубоким долинама јури таком брзином, као оно Дрина кад покрену воде. Ове морске струје сасма су опасне по бродовље, а особито за мање лађице, које, кад дохвати струја, однесе по педесет и више миља далеко.

Богољуб. Ех, сиромаха Робинсона, где баш њега мораде постићи та несрећа.

Драгиња. Да је с миром седео на своме острву боље би му било.

Отац. Па немој, кћери, то два пут ни рећи; можда би на острву баш у то време на-

дрли дивљаци. Он се овог пута није ветрењасто отиснуо на море. Добро се је размислио пре него што је ступио у чун. Сад што га је снашло сматрао је као зао удес, или, можда, божју вољу.

Обојица опљунуше у шаке па удри крми и веслај, да би се изкобељали из силе струјине. Али узалуд! јурио је чуниħ струјом као стрела слободним ваздухом и за час тили одмакоше тако далеко, да већ више не виђаху равни својега острва. Чинило им се да је пропаст ту, јер већ почеше губити из вида и острвске брегове. Па и ако је сила струјина мало и попустила, опет не могаху отпловити острву, јер не имађаху *компас*.

Мирко. А шта је то компас?

Отац. Нек' ти Нико каже.

Никола. Компас је *магнетска игла* у малој округлој затвореној кутијици.

Мирко. А каква је то магнетска игла?

Никола. Магнетска је игла обична као и све друге игле, само је по њој превлачено тамо амо каменом, који се зове *магнет*. Од овог магнета постане игла така, да ма где метнуо кутијицу, она врх свој окрене на ону страну где је север. По овој игли управљају се морнари на широком мору, кад се ни с које стране не виде земље и планине. Јер кад знају где је север, онда одмах знају где су и остале

стране света, па плове оној страни на којој се налази место коме су се кренули.

Робинсон не имађаше компаса, није дакле могао знати на којој је страни његово острво чим га је био сасвим из вида изгубио. А зар може бити што горе, него на трошном и малечком чуниђу блудити по бескрајном мору. Па још кад се нема хране до на два на три дана, као по Богу у нашег Робинсона! Нека Бог отклони од свакога неприлику, у којој се сада налазаху наша два путника.

Но Робинсон није очајавао. Уздао се у Бога, који га је толико пута несреће спасао. А ово уздање у Бога улило му је храброст у срце, те је јуначки гледао у очи смрти, која ће га можда полагано глађу уморити.

Али се Петко био већма плашио. Он се још није био као Робинсон навикао на многе и невољне патње. Беше већ толико изнурен да не могаше ни макнути веслом. Пусти га из руку и тужно погледа у очи своме господару, као да му хтеде рећи: да ли да скочимо у пучине водне, па да на пречац учинимо крај нашем животу, који се и онако избавити не да̂. Робинсон се мало насмехну на њ, да би га што то охрабрио. И доиста се Петко посрами што је плашљивички зазирао од смрти, па дохвати весло и поче живо возити. И Робинсон веслаше. Тако су пловили, а никакве

наде да их обрадује. „Наше је веслати, рече Робинсон, а у божијој је руци да нас опет изведе на суву земљу. Ми треба да возимо до последње снаге. Не наиђемо ли на суву земљу, онда бар не можемо себи пребацивати да смо скрштених руку срљали у смрт.“ Ослонимо се на Бога. Он не спава. Ако је и спор, али је достижан. Он затвори једна врата, а отвори стотину.“

И гле обојици опет сйну нада на лицу. Опазише да је струја мало попустила. Па и вода не беше више тако мутна. Погледаше мало боље у воду и видеше да се струја поделила на два крака. Јача струја одлазаше северу, а она слабија, којом чунић брођаше, заошијаваше опет више к јужној страни.

Робинсон повикну радосно својему другару „Хола живо, Петко, Бог је с нама. Та још није дошао земан да нас двојица умремо!“

Обојица повезоше живо. Нада их је толико била охрабрила, да су без престанка веслали низ реку а не осећајући умор. И њихов голем труд не беше узалуд. Од пут дуну и ветар повољан и разапеше једра. Ветар бйјаше у платно, а они мушки веслаше. За кратко време пребродише струју и навезоше се на површину тихог и мирнога мора.

Петку потекоше сузе од радости и хтеде загрлити Робинсона. Робинсон му рече да се

умери, јер још има доста поћи док се сасвим обезбеде. Толико су још били далеко на мору, да су на *хоризонту* видели острво као неку тамну пегицу.

Мирко. А шта је то *хоризонат*?

Отац. Кад изађеш далеко у поље па погледаш небу на четири стране, не чинили ти се да се заокружило, па на крајевима спустило до доле и као грдан саплак поклопило земљу.

Мирко. Доиста ми се тако и чини.

Отац. Та округла црта у наоколо, која дели небо и земљу онде где се као рекао би додирују, зове се *довид*, или по туђиначки: *хоризонат*.

Веслари су живо радили, а ветар је подухивао ка источној страни, где лежаше острво. Мало прође, а обојица опазише брда на острву. „Живо, живо!“ викну Робинсон Петку,“ ево нас већ на крају наших мука и невоља.“

Али јест! Истом он у речи бијаше, кад од једанпут нешто тако јако удари у чамац, да обојица падоше у њ колико су дуги. У истом тренутку чуниħ се заустави и не мицаше се више са онога места. Таласи се узрујаше и почеше га запљускавати.

Овде отац прекине причање, јер их је мати позвала на вечеру, која одавна чекаше готова на столу.

ДВАДЕСЕТ ДРУГО ВЕЧЕ.

Кад су сутра дан сви дошли под јабуку замолише оца да настави што пре приповетку.

Радо и весело, причаћу вам, децо, рече па се посади на своје обично место.

Робнсон и Петко поплаше се јако кад видеше да је чунић насео. Знали су, да ако је насео на какву шиљасту стену, да онда спаса нема.

Брзо докопаше весло и сташе њиме мерити колико је дубока вода око чуна. Кад се увериште је да нешто дубља од пола аршина, не почасиште часа, но оба поскакаше у воду и на скоро се уверише да нису на стени, но да је чамац насео на пруд.

Упеше се што игда могоше да га опет отисну на дубљину. И отискоше га. Одмах обојица ускоче у њ.

Драгиња. Сад ће Робинсон за цело добити кијавицу, јер мени балабан не фали чим оквасим ноге.

Отац. Е, кћери моја, Робинсон није ни кихнуо. Кад се човек очеличи радом и навикне живети сасвим природно као наш Робинсон, онда се кихавица тако лако не добија, јер омањи назеб и не уди телу.

Пошто су Робинсон и Петко исцрпели веслима воду из чуна, науме да сад боље пазе.

За то не разапеше више платно, да би лакше по својој вољи крмили чуниħем. Повезоше дуж пешчанога пруда надајући се да ће му скоро и крај бити ту. Али су возили пуна четири сахата док су обишли пруд, толико се далеко пружао од севера к југу. Робинсон примети да је баш то оно место где им се пре девет година лађа потопила, и да је баш на овом пруду насела.

Једва једном дођоше на чистину која је је згодна за возидбу, и што игда могоше повезоше острву, које им је све било пред очима. Притераше чуниħ обали баш кад је сунце седало, и уморни изађоше на суву земљу, и радоваху се што их је Бог избавио здраве и читаве.

Цео тај дан обојица нису ништа ни окусили. Не могоше дакле чекати док стигну тврђави, него се посадише онде на обали и вечераше слатко од оне заире, коју су собом спремили. После привуку чамац у неки мали залив између два брдашца, узеше што су на пут били понели и одоше пећини. Обојица одмах легоше, али се Робинсон пре сна помолио Богу и захвалио му што их је у невољи спасао. Кад су се сутра дан пробудили и устали рећи ће

Робинсон: Но, Петко, би л' се смео опет усудити да пловимо као оно јуче?

Петко. Богме не.

Робинсон. Дакле си готов да цео твој век провекујеш са мном на овом острву?

Петко. Та да ми је овде још само отац мој!

Робинсон. Дакле још ти је отац жив?

Петко. Ако међутим није преминуо. Ја сам га оставио на дому здрава и читава.

При овим речма остави Петко кромпире, које доручковаху, и две велике сузе скотрљаху му се низ сневеселѣене образе. Обојица уѣуташе и не проговорише неколико тренутака.

После мало ѣи ће Робинсон: „не бој ми се Петко! Још је твој отац жив! Да смо живи и здрави, отиѣи ѣемо ми њему што скорије, па ѣемо га овамо довести.“

Не умем вам ѣи колико се обрадовао Петко кад чу ове речи. Весело ускликну, скочи са својега места, обгрли чврсто Робинсона и јецаше, јер од радости не могаше ни речцу да проговори.

Мати. Видите, децо, то је дивљак био, који се нигде није учио и васпитао, па ето како љуби своје родитеље и чезне за њима.

Отац. Бог је у све људе усадио љубав према њиховим старијима. То не би била деца, то би била чудовишта, која не би љубила своје родитеље, или би их лакомислено вреѣала. Бегајте, децо, од свакога, који не поштује своје родитеље. Који се одметну од својих старијих,

то су вам најгрђи хајдуци. Али ће они, не бојте се, горко платити сваку увреду, којом их уцвелише. Црн ће им образ вазда бити на божијем суду. Право вели наша лепа пословица:

Тешко оном свакоме јунаку
Што не слуша свога старијега!

Пошто се Петко мало разабрао, запита га Робинсон: да ли он добро зна морски пут, који води његовој постојбини, да не би више лутали и на несрећу какву набасали, као што је ова данашња. Петко рече да би и по ноћи погодио пут, јер је њиме више пута са својим земљацима пловио, кад су овамо долазили да прославе своје победе.

Робинсон. И ти си дакле често долазио овамо кад сте убијали и јели људе.

Петко. Дакако.

Робинсон. А је си ли и ти јео човечјега печења?

Петко. Жао ми је, ал' морам признати да јесам. Та ја онда још нисам знао да је то нешто неваљатно и злочесто.

Робинсон. На којој сте се страни острва обично искрцавали?

Петко. Обично на јужној, једно што нам је најближа, а друго што тамо има доста кокосових дрва.

Сад је тек видео Робинсон како је срећан случај био, што га је вода избацила на северну

страну острва. Да се је лађа разбила на јужној страни и вода га тамо избацила, до данас би га већ напали и изели дивљаци. За тим рече Петку да ће доиста покушати првом приликом да иду оцу његову, а за сада да морају остати на острву, јер је време да посеју врт.

И одоше одмах у врт. Робинсон и Петко копаху напоредо, а кад су се одмарали, премишљали су, како да удесе згодније и згодније ашове и мотике. Робинсон се већ био навикао смишљати и измишљати и за кратко време скрпи врло згодне грабуље. Само га је доста труда стало док је оштрим шиљцима од камена извртио у дрвету рупе, у које је клинце усадио.

По што је Робинсон прибавио и погрдио све што му је од најпрече потребе, поче мало по мало помишљати како да и *улепша* свој стан и своје вртове. Тако је, видите децо, код нас људи; кад смо набавили све што треба, кад смо живот свима потребама осигурали, онда почињемо радити и око тога, да улепшамо, да украсимо све оне ствари што су око нас; јер наша душа наслађава се на дивним лепотама. Па тако су вам постале све *лепе уметности*.

Драгиња. А шта су то, оче, лепе уметности?

Отац. *Певање, свирање, живопис, кипорешство, зидарство.* Ово су највише и најтеже, а после има и лакших уметности.

Тако је ето Робинсон почео да правило распоређује баштенске лехе и да цео врт улепша тако да га је дивно погледати. Поделио је цео врт на неколико једнаких и правилних по́ља, после је ужетом одмерио и право пресекао поширокe стазе кроз та поља, лева и десна поред стаза засадио је живу ограду, џбуниће и лисната дрва што бацају јаку хладовину, одредио је једно поље за воћњак, друго за зелен и поврће, треће за цвеће, а четврто да на њему подиже младу шумицу. У воћњаку је засадио све младице од наранаџа, што их је могао наћи на острву, па онда и многа друга разна дрва. На ово је каламио хлебово дрво и друга разна родна дрва. Он је још пређашњих година више пута каламио како је знао и умео. Многи му се калеми за онда не примише, али их је сада умео тако вешто ставити у процеп и увити, да се по готову сваки примао. — Петко се не могаше начудити шта се то Робинсону наспело те натиче младе шибљичице у друга засечена и расцепљена дрва. А кад му је Робинсон растумачио шта је то, онда је опет махао главом и дивио се томе проналаску људском.

По овоме посејаше кукуруз и засадише кромпир. Како је земља можда од створења света па до тада угар била, то је на њој бујало и расло да је милина било погледати.

Рекао сам вам већ да су обојица за време кише плели мрежу. Сад се даше на риболов. У први мах хватали су толико риба и колико не требају. Сувишне рибе бацали су опет у море. Јер и то је, децо, безбожнички, хватати па убијати и колико не треба оне животиње, које нису опасне нити су од штете.

И купали су се за време лова. Робинсон се чудио како Петко плива вешто као пловка. Попне се на какву повисоку стену покрај мора, па с ње као тица суне у воду. По више минута остане под водом, па кад се Робинсон већ поче прибојавати да није потонуо, ето ти га опет на воду, баци се на леђа, брчка се и ребеће међу таласима тако живо и несташно да Робинсон више пута гласно узвикаваше: „шта ти се, Боже, не да учинити од тог човека? На свашта га можеш привићи само кад почнеш из ра́не младости.“

Другог дана ишли су у лов. Петко је исто тако био добар ловац, као што је вешто умео да гради лукове и стреле. Стрељали су тице и младе ламиће, но толико колико су требали за храну. Робинсон није дао узалуд, ћефа ради, бити безазлене животиње.

Видите, Робинсон је био много паметнији и вештији од Петка, али је ето и Петко много којешта тако вешто умео, да је Робинсон морао од њега учити. Знао вам је дивно градити разне

алатљике од камења, шкољака, костију и рибље коже. Особито много посуђа за покућство.

Још је Петко показао Робинсону, како се од плода хлебова дрвета даје замесити тесто, које кад се испече, у многоме је налик на наш кућевни хлеб. Петко је обично јео пресно тесто, али Робинсон га је пекао на једном повећем усијаном камену, па онда га као хлебац јео уз остала јела.

Казао сам вам како је Робинсон наишао на какао и од њега набрао и собом донео млоге мехуне. Сад му је Петко показао, како се то, као оно кромпири, даје испећи у ватри. Кад су били печени, увери се Робинсон да је то врло пријатна, јака и здрава храна.

Робинсон је радо чинио покушаје. Узе дакле испржен какао и међу двама каменима самеље га у брашно, па то брашно саспе у лонац, озго напуни ламљега млека, и пристави га уз ватру. Кад се је обоје заједно прокувало, узе те опроба. И гле тако је укусно било као права *чоколада*.

Мирко. А шта ли је то чоколада?

Отац. То је млеко с упрженим какаом, само се још обично дода шећера и зачина. По свету се млого пије, особито јутром и о ужини.

Робинсон је с Петком обилазио чешће све крајеве острва. Излазили су особито у оне дане, кад је дувао такав ветар, који није давао

дивљацима да са својих острва доплове овамо к њиховом острву. Ходајући овако по острву налазили су час по нешто што им је било од користи.

Пошто су сасвим уредили и засејали врт, уговоре да се кроз неколико дана крену на пут к Петковом оцу, те да га к себи доведу. Што се ближе примицаше дан поласка, све је више Робинсон премишљао у себи: „Шта ли ћу онда чинити, ако Петкови земљаци навале на мене као на непријатеља. Знам да ће их Петко уздржавати и одвраћати, али шта он може учинити кад надре сурова руља. Убиће ме, испећи и појести.“

Робинсон дозове преда се Петка и рече му да сумња у њéгове земљаке. Петко му рече да се не брине. „Та, вели, познајем врло добро моје земљаке; не зазирите од њих ни најмање. Ни на кога вам они нису насрнули, док им нпје вреда нанео.“

Робинсон је био уверен да Петко сушту истину говори. С тога одбаци сву бригу и сумњу, и одлуче да сутра дан пођу у име Бога.

Још с вечера спусте на воду чамац, који дотле стајаше извучен на суху. Привежу га добро за један колац код обале. Цело вече спремали су што им треба за пут. Пекли су кромпира, меса, теста колико ће им довољно бити за осам дана. Петко је овом приликом показао

да се доста разуме и у куварским пословима. Научио је Робинсона како се може младо ламче испећи много лепше и брже него ли на ражњу. Пекао га је овако:

Ископао је у земљи две стопе дубоку јаму, па у њу наслагао сувих дрва и плоснатог камења. Ова је дрва запалио. Над пламен је наднео ламче и опалио га са свију страна толико, да је после оштрим шкољкама у тренутку састругао длаке исто онако лепо, као кад врелом водом ошуримо прасе. Једном оштром шкољком распорио га је и извадио утробу. Међу тим се ватра разгорела и скоро зажарила, а камење усијало. Петко док длан о одлан повадио је из јаме и угљевље и камење, па после је по дну рупе поређао једно до друго усијано камење и покрио зеленим кокосовим лишћем. На ово лишће намести печеницу, па је покрије озго кокосовим лишћем, а по лишћу поређа опет усијано камење. За тим зарије целу јаму земљом и тако је остави.

После неколико сахата одгрну јаму и изваде печеницу. Скроз се пропекла и искокала као рашак. Робинсон узе да опроба и увери се да је месо много мекше, сочније, слађе и укусније него кад се пече и суши на ражњу. Науми да у напредак увек тако пече печеницу.

По овоме обојица легоше да отпочину.

Хајдмо, децо, у кућу, вече је врло влажно и у топлој соби биће нам много пријатније. Сутра на вече наставићу вам причу.

ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ ВЕЧЕ.

Отац. Тек што су Робинсон и Петко заспали, кад од једанпут неки јаки тресак разбуди Робинсона. Ветар је страшно дувао, а грмљавина рикаше као из највећих топова.

„Хеј море устај!“ викну Петку, који се баш иза сна тргао. „Чујеш ли како бура бесни на пољу?

„Аох да чудна ветра и грмљавине“, одговори Петко; „само кад нас није сустигла на мору!“

Тек што су ово изговорили, кад зачуше неки пуцањ као кад топ пукне из даљине.

Петко помисли гром је, а Робинсон тврдо држаше да није ништа друго до пуцањ топа, па задрхта од радости. Брзо скочи с постеље и потрчи у кухињу. Заповеди Петку да иде за њим. У кухињи узме велики угарак који буктијаше и успуза се с њиме по лествицама горе. И Петко се попне за њим, али није знао зашто се попеше.

На врхунцу брда брзо потпали Робинсон голему ватру. Тиме је хтео да даде знак онима

на лађи, да се овамо на острву спасти могу; јер он је мислио да мора где у блискости да се налази лађа каква, па налазећи се у нужди пуца и тражи помоћи. Али тек се ватра беше распламтила, кад поче из обака сипати такав бујан пљусак, да је у тренутку сву ватру погасио. Робинсон и Петко морадоше се склонити у пећину да их вода не однесе.

Бура све већма беснијаше, киша непрестано лијаше, а и грмљавина не престајаше. Пуцањ се чу једно за другим више пута, али тако слабо и промукло, да је и сам Робинсон на послетку мислио да је то грмљавина с громовима. Но опет је целу ноћ мислио у себи, да мора да се не далеко од обале налази каква лађа, да ће се још срећно спасти из ове буре, и да ће га заједно с Петком примити и одвести у Европу. Ваљда се још десет пута пењао горе да потпали, али је киша непрестано лила и гасила пламен. Не оста му ништа друго, до да се помоли Богу за оне који се боре с таласима. И он се доиста усрдно мољаше за њихово спасење.

Време се разгалило тек пред зору. Робинсон и Петко одоше одмах на обалу, да виде хоће ли се где на мору указати лађа каква. Робинсону је лупало срце од страха и надања. Али шта имадоше прво и прво да виде, на њихову грдну жалост. Ветар откинуо њихов чун

и море га однело бог би знао куда. Сиромах Петко како се био спустио, кад је опазио да нема ништа више од његове наде, да види оца свога. Од жалости је био побледео и умукнуо, и стајаше онде као укопан. Очи беше окренуо на ону страну, где је мислио да је његова постојбина. За тим бризну у плач, поче се бити у прса и чупати косу.

Робинсон се својом несрећом навико делити туђу невољу. Стаде благим и пријатељским речма храбрити га и опоминњати да се умери. „Па ко зна“ рече му, „можда је то на нашу срећу што је вода однела чун. Како смо жељни да оставимо ову самоћу, лако бисмо се на њему опет навезли на широко море, па се од првог најмањег ветра потопили. Немојмо губити наде. Бог ће дати све ће добро бити.“

Петко се мало поутеши, а Робинсон поче разматрати не би ли где у даљини опазио лађу какву. Гледао је и гледао, али све бадава! Ниje се дало ништа опазити. „Морао сам се дакле преварити“, рече Петку, „кад сам од пуцња помислио да пуцају бродовски топови.“ Са жалостивим лицем пођоше оба пећини. Али се Робинсону никако не сећаше код куће. Све му се лађа врзаше по памети и чињаше му се као да је ето ту код његова острва. Попне се дакле опет на брдо, с кога је лепо видео целу источну обалу, али ни тамо не могаше ништа

да опази. За тим се успне на једно веће брдо, с кога се могла прегледати западна обала. Тек што је бацио поглед на ону страну, кад од један пут сав се промени у лицу и чисто ван себе од радости гласно повика: *лађа! лађа!*

За овим мало пољута, да се умери у ненадној радости и дође к себи. Онда стрча доле низ брдо, уђе у пећину, узме оружје и полазећи рече зачуђеном Петку: *овде су! Брзо хајде за мном.*

Петко није могао добро разумети шта му то говори Робинсон. Помисли дивљаци су ту. Брзо узме своје оружје, па потрча за господаром.

Ишли су скоро две пуне миље, док су дошли до оне обале, према којој лађа стајаше. Петко тек ту опази чега су се ради управо и подигли. Робинсон му покаже лађу у даљини, а Петко стаде бечити очи од чуда големога; јер и ако је лађа била далеко, опет је била сто пута већа од свију бродова, које је свога века видео.

Робинсон није знао шта да почне од радости. Час је скакао, час ијујукао, па онда грлио Петка и молио га да се и он радује. „Сад ћемо Петко у Европу, у Боку Которску. Видићеш тек тамо како људи живе и царују, како граде читава брда од кућа и тврђава. Тамо

ћеш тек видети како се лепо и слатко даје животарити на овој божјој земљици.“

Овако је говорио још много којешта једно за другим, за тим се предомисли. Виде да не чини добро што се само радује и радује и ништа више. Поче дакле промишљати како да даде знак морнарима што су на лађи.

Поче им викати што игда могаше. Аја, не иде, ма да је ветрић дувао од острва к мору. Рече Петку да што пре наложи ватру, која ће се дати опазити отуда са лађе. Не мину ни по часа, а пламен лизаше више од хвата у висину. Робинсон не скидаше ока с лађе, све је ишчекивао да се отуда отисне чамац овамо њима на обалу. Чекао је, али не дочекао.

Поче богме и ватра догоревати. Кад виде Петко да се отуда нико живи не миче, рече да би он могао подухватити се да отплови до брода и позове људе у помоћ. Робинсон га на то загрли и рече му да отплива, али добро да пази на се и на живот свој. Петко брзо свуче хаљине са се, откине једну зелену гранчицу и метне у уста, па скочи у име Бога у воду. Робинсон гледаше за њим и мољаше се Богу да срећно отплови и доплови.

Драгиња. А што ли ће му зелена гранчица?

Отац. Код дивљака је зелена гранчица знамење мира; ко се њима приближи са зеленом

гранчицом, ни глава га неће заболети. И Петко је понесе за сваку сигурност.

Петко срећно доплови до лађе, обплови је неколико пута све вичући: хола, ехеј, људи божји, где сте, камо ли сте, има л кога живог, изађите! Помозите! Али бадава је викао. Нико жив се одазвао није. На послетку опази лествице по којима се пење на брод, успне се по њима горе држећи грапчицу у руци.

Тек што се био попео горе, кад се од једанпут уплаши од неке животиње, коју свога века није видео. Била је црна и покривена дугим длакама. Кад је опазила Петка, почела режати. За тим је опет уђутала и улагивала се толико, да је Петко изгубио онај страх, који га је био обузео, кад ју је први пут опазио. Скакала је око њега, лизала га као да би хтела рећи: помози ми! Кад му се са свим приближила почне је миловати руком, и она му се приљубљиваше и окреташе од радости.

Петко за тим стане ходати свуда по крову и викати не би ли се когод од куд одазвао. Ишао је свуда и чудио се свима невиђеним стварима које лежаху на крову. Леђима је био окренут степеницама, које воде доле у лађу. У једанпут га нешто тако страшно груне у леђа, да је пао на кров, колики је дуг. Поплашен дигне се опет горе и погледа за собом, који га је бес лупио у леђа. Али мало се није

скаменио од чуда: пред собом виде неку прилично велику животињу с двома на зад повијеним роговима и дугом брадом на доњој вилици. Баш се је опет поодмакла и спремала да га још жешћим ударом поздрави. Петко дрекну колико игда могаше, па се као мућа залети и скочи у море.

Она прва животиња што је изашла преда њ било је псетанце од оних што их ми зовемо рундовчице (пудле). И то псетанце скочи за Петком у воду. Петко кад чу где нешто буђка за њим у води, мишљаше да се она животиња подигла за њим у потеру, и још се већма био поплашио. У мало му страх није одузео сву снагу из ногу и руку. И онда би се за цело био удавио. Ето вам и опет примера, децо, како је рђаво плашити се и како многе опасности можемо избећи кад се не дамо страхом савладати.

Сиромах Петко не смеде ни да се окрене, и пошто се мало поохрабрио, пливао је даље што је живље могао, а керица за њим. Кад је дошао до обале, толико је био малаксао, да је онесвешћен пао пред ноге Робинсонове. Мало затим доплови и керица.

Робинсон је чинио све што је знао и могао да поврати живот своме милом другу. Љубио га је, миловао га, дрмао га и викао по имену. Но не прође ни неколико минута, а Петку

се опет повратн живот, и отвори очи. Једва једном беше у стању да приповеди све што му се на броду догодило. „Изгледа вам“ рече, „та велика лађа као какво брдо, а из њега се дижу три голема дебла (мишљаше катарке). Изађе преда ме нека црна животињица, а после неко рогато и брадато чудовиште, па навали бити ме крвнички. Мора да је тај брадоња био господар целог оног брдовитог брода, јер не видех ни једног човека да се помолио.“

Робинсон га слушаше и чуђаше се. Из целога казивања Петкова изведе да брадато чудовиште није ништа друго до *коза*, да је лађа морала насести, да су људи што су били на њој поседали у чамце и спасли се. Али куд су се могли одвести, то му никако није било јасно. Да су дошли амо на острво, морали би се налазити баш на овој страни где је он са Петком, а они се ни од куда ни живи не чуше. А да су им се чамци потопили, онда би вода морала притерати обали и чамце и мртва телеса. На послетку се сети да је ветар за време буре од један пут почео дувати источно, јер је у први мах дувао западно. Ово му даклe размрси целу тајну. Помисли у себи:

„Мора да су људи источним ветром одбачени на противну страну те нису могли довести се до наше обале. Ветар их је однео к западу, тамо су се или потопили можда на

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛ. БЕОГРАД

морској струји, или искрцали на каквом од западних острва. Бог би дао да су само срећно прошли!“

Ово своје мишљење каже Робинсон Петку, а он му рече да и сам мисли да ће тако бити.

„Али шта сад да чинимо?“ запита Робинсон Петка. „Људи су се или потопили, или бог зна куда и камо спасли; не би ли ми сад могли отићи на лађу, па из ње да донесемо све оне ствари које се дају пренети? Но како би се дало то измајсторисати кад чамца немамо. Ох лепи чуниђу наш, где си сада, што ли си нас тако невернички оставио?“

По овоме се Робинсон потаре по челу не би ли се досетио какве згоде и мајсторије, којом би се како тако помогли у место чамца. Да почну градити други чун, протекло би много времена. Да и он плива као друг му Петко, није се смео да усуди, јер је од обале до лађе прилична жица била.

Јован. Ја да сам био на њихову месту, знам шта бих радио.

Отац. Дела да чујем.

Јован. Оборио бих неколико дрва и начинио *сплав.*

Отац. Баш се тога и Робинсон досети, пошто је можда хиљаду мисли преметнуо преко главе. „Сплав је“ рече „још једино што се даје одмах начинити.“

Мирко. А шта ли је то сплав?

Јован. Дунавом и Савом често се дају видети оваки сплаови. Десетак двадесет дугих а подебљих грмова спусте се на воду и привежу један за други, па се онда веслима управљају водом куда ти је воља, исто као дерегља и скела — ето то ти је сплав, на просто речено.

Отац. И Робинсон дакле науми да удеси такав сплав, да би се могли одвести до лађе и из ње довести све што би у њој било а вредно за пренос. Робинсон оста да обара дрва, а Петка посла да од куће донесе хране, ужета и свака оруђа која имају, а која би им сада могла бити од потребе.

Било је скоро вече кад се Петко повратио назад. Робинсон се дотле забављао са керицом, која је око њега скакутала, а он је по који пут и помиловао. Гледећи у њу чинило му се као да гледа своје земљаке из Европе, а керица је опет чинила све што је знала и умела: и шенила је, и ишла на обе ноге, и махала је предњим ногама, да јој ни први псећи научењаци не би замерити могли. Кад је Петко донео јело, Робинсон, ма да је био мртав гладан, опет је прво одвојио и нахранио јако огладнело керче.

На срећу је тих ноћи бивала јасна месечина, те обојица живо прионуше и радише целу

драгу ноћ. Пред зору их тако јако спопадне сан да му се више не могоше одупирати. Оставе посао да мало отпочину.

Никола. А они су и прошлу ноћ провели без сна, јер их је бура пробудила из првога сна.

Драшко. А овога су дана и трчали много, особито Петко.

Отац. Потражиште дакле зелену, меку траву, а поред ногу наместиште псето да стражари. Обојица брзо заспаше, и не пробудиште се док сунце није увелике одскочило.

ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТО ВЕЧЕ.

Чим се је Робинсон тргао иза сна, одмах је разбудио и Петка. Пошто се умише и доручковаше, наставе опет посао, који су јуче започели. Радили су живо цео дан, и кад се поче смркавати, био је сплав сасвим готов.

Два су реда дрва ставили једно на друго и добро их утврдили узицама и жилавим прућем од инђијске врбе. Сплав је био дваестину стопа у дуж и ширину, а нису га градили далеко на суву, него одмах до воде, да им привлачење с обале на воду не би задавало посла. На срећу је била слека баш кад је освитао други дан, те је вода сама подигла сплав са

суве земље. Робинсон и Петко брзо докопају весла и повеслају живо даље на море. Није прошло ни пуно по часа, а већ се довезоше до усамљене лађе.

Кад је Робинсон опазио ову грдну европску лађу заигра му срце од неке радости. У мало што је није од веље радости пољубио јер му је све лебдело у памети: ову су лађу саградили Европци, она је можда била и у мојој домовини, до јуче су по њој ходали браћа моја из Европе. Али на жалост тих Европљана нема; нестало их Бог би знао где. Можда их је и море прогутало. — Ова помисао параше осетљиво срце Робинсоново. По би века био дао, да их је опет могао од куда довикати и с њима отићи својима у Европу. Али ова је жеља била узалудна! Једино што му је могло користити, биле су ствари, које се налазаху на броду и које је згодно могао пренети на своје острво.

Богољуб. А како је он смео дирати у ствари које нису његове, него су туђе.

Отац. Шта ти мислиш о томе Јоване?

Јован. Та ја мним да може пренети их на суво, па ако се морнари врате, онда да им све лепо преда.

Отац. Имаш потпуно право! А да он није однео ствари, потопили би их доцније морски таласи и њима се нико не би користио. С тога

је имао потпуно право да однесе ствари, па ако би се доцније појавили господари, он би им предао, а нешто би му морали одбити на то што их је спасао из воде.

После прве радости почне Робинсон помишљати на то, како би се ова лађа могла покренути с места, јер је провидео све њезине делове и видео да је још здрава здравцита. Али кад је разгледао место где је насела, видео је, на жалост, да не треба ни мислити, да ће се икад покренути са својега места. Некако су је незгодни таласи сатерали међу две стене под водом, и ту се тако заглавила, да се помаћи неће, док не отрухне или је таласи не разбију.

Кад је Робинсон видео шта је и како је махне се своје помисли, попне се на лађу да види чим је натоварена и да ли се ствари нису већ почеле кварити и плесневити. А Петко је још од јуче толико био застрављен, да се једва усудио поћи горе за својим господаром. Но опет се попео на лађу, и чисто га језа с нова подузе, кад виде где опет пред њих изиђе оно јучерање чудовиште.

Али чудовиште не беше тако жустро и насртљиво као оно јуче. Лежаше на крову тако тромо, да се чињаше е се ни с места није кадро помаћи. Та већ три је дана прошло од како није нахрањено. Робинсон дакле пре свега

потражи чим би могао нахранити ову животињу. Он је већ знао шта где стоји на овом или оном крају лађе, и за часак нађе чим ће нахранити козу. Са задовољством гледаше како та гладна животиња облапорно троши бачену јој храну. Петко је међу тим са сваке стране прогледао ову животињу и није јој се могао довољно да начуди.

Сад истом поче Робинсон ходити и тражити шта се све налази у лађи. Ишао је из једне кајите у другу, из једнога тавана у други, и виде хиљаду ствари, на које у Европи слабо ко и гледа, а за њега беху од врло големе вредности. Ту су вам били пуни џакови и зденкови, двопека, пиринча и жита, па онда пуна бурад вина, ракије, барута, сачама и ђулади; даље се налазаху: топови, пушке, пиштољи, мачеви, секире, тестере, ножеви, маказе, игле, лонци, чиније, тањири, кашике, мешине, шерпење и разно друго кухињско посуђе од дрвета, гвожђа коситера и бакра. Нађе у једној кајити пуне сандуке хаљина, рубља, чарапа, ципела и другик којекаквих ствари, за које би Робинсон радо и весело дао био онај свој давно нађени и заборављени комад злата, само да му је ко ове ствари поднео на откуп.

Петко бленуше у све те ствари и чисто не могаше к себи да дође од чуда већега. Није никако могао да схвати на што ли ће те то-

лике разне ствари. Али се Робинсон радовао као мало дете. Сузе су му текле од радости чим је опазио коју ствар, па је час хватао једну час другу. Тек што је једну узео у руку, а већ је опазио другу, која му се чињаше још потребнија. На послетку спусти се у најдоњи таван лађин, да види шта и тамо има. Али је тамо била сама вода, јер је лађа доле била пробијена и вода махом кључала унутра.

Сад стаде Робинсон мислити шта да за овај мах пренесе на своје острво. Дуго се није могао одлучити. Час му је изгледало потребније ово час оно, сад се латио једнога, па одмах то одбацио и латио се нечега другога. На покоњ искупи ево ове ствари да прво и прво пренесе на острво: 1., једно мало буре барута и једно буре сачама и ђулади; 2., две пушке, два пиштоља, две сабље и два јатагана; 3, два пара нових хаљина да се понове он и Петко од пете до главе; 4., дванаест пари кошуља; 5., две секире, две тестере, два рендета, две гвоздене шипке, један чекић и још неких других справа; 6, неколико књига, нешто хартије, пера и мастила; 7., палидрвцади, труди и кремења; 8, буре двопека; 9., морнарског платна и 10., козу.

Мирко. А нашто им је баш коза; без ње се бар може бити?

Отац. Та могао је бити без ње, али ју је повео из милосрђа. Лако је по њиховом одласку могао духнути ветар и таласима потопити лађу, те би и сирота животиња потонула. А Робинсон се је научио волети сва жива створења, од како је почео самовати на острву.

Међу тим је Робинсон оставио оно чега би се Европљани пре свега латили. То је била једна повећа кутија злата и драгога камења, која се налазаше у соби капетанској. Благо није требало Робинсону.

Толико је прошло времена док су они цунњали и тражили и спремали шта ће се понети, да им је остао само још један час до одслеке. Морадоше дакле причекати док не мине слека, јер се врло тешко сплавом броди кад вода нарасти. Да не би бадава седели и чекали, науми Робинсон да се с Петком онако по Европски почасти.

Узе дакле комад просушене говеђине, две рибе харинге, нешто двопека, путера и сира, једну боцу вина, па све то постави на сто у капетановој соби, примакну столице и поседају за госпоцку ужину. Да сте само могли видети како се је Робинсон радовао, кад је опет, после толико година, сео на меку столицу и за сто и почео јести виљушком, ножем и кашиком из лепих углајисаних здела и тањира. Па онда и хлебац је тек први пут окусио по-

сле девет година. Дабогме да ми не можемо потпуно схватити ову радост Робинсонову. То би могли истом нпда, кад би, не дај Боже, и ми морали проживети неколико година без свега тога.

Петко вам не знађаше јести по европски. Он је дотле, као оно Турци, пйпао и кидао прстима. Виљушку и ножа није нигда ни видео. Кад је почео виљушком натицати залогаје, толико је шепртљио, да се је Робинсон више пута морао смејати. Робинсон му наточи вина у чашу, али он не могаше пити, јер је дотле само воду пио, а на јака пића није се навикао. Но двопека му је врло слатко падала.

Међу тим приспе одслека. Чим видеше да вода опада, сиђоше се оба с лађе на сплав и повезоше живо за таласима ка обали морској; за час су стигли обали и поскочише живо да све ствари пренесу са сплава на обалу.

Петко беше јако радознао да чује и види на што ће све те ствари, које собом понесоше. Робинсон, да би га задовољио, оде за један џбун, па тамо обуче чисту кошуљу, званично рухо официрско, назује чизме сјајне са високим сарама, припаше сабљу и намакне шешир на главу, па тако накинђурен изађе од једанпут пред Петка. Петко се тргне од чуда, пође неколико коракљаја назад, јер у први мах није управо знао да ли гледа пред собом свога го-

сподара или неко друго чудовиште. Робинсон му пружи руку и рече му да се не боји, да је он онај исти, само у другу оделу. За тим му даде морнарске хаљине и рече му да оде за један џбун и да се тамо обуче. Казао му је како ће, којим редом, навлачити хаљине.

Петко га послуша; не прође неколико минута, а он изађе обучен. Али је по готову све наопако био навукао. Кошуљу је обукао доле и кроз рукаве промолио обе ноге, чакшире је обукао тако невешто, да у њима иђаше сплетено као пиле у кучинама. Но кад је видео да га све тако тишти и стеже да се не дâ даље ни крочити, свукао се и на ново обукао све хаљине онако како је требало. Кад је погледао низа се како му све лепо доликује, поче поскакивати од радости. Сад је бар био сигуран да га ни муве мускити неће више онако крвнички моћи пецати. Само су му ципеле изгледале нешто сувише тешке и неспретне. Некако му се свидело без ципела лакше и крочити и потрчати. Замоли Робинсона да може опет ићи босоног како је научио, и он му то дозволи.

За тим му покаже како се цепа секиром и како се ради с осталим справама, које су собом донели. Петко се свему радовао. Одмах одсекоше једно високо дрво, те начинише на своме сплаву катарку, како би у напредак могли

и с платнима пловити, а не све да чекају на одслеку. Робинсон је узео на се да одеље и дотера катарку, а Петка посла к пећини, да помузе ламе; јер их већ два дана нису били музли.

Кад је Петко отишао, напуни Робинсон једну пушку, јер је хтео пуцњом да га изненади кад се поврати, и да види шта ће радити кад се заори праска. Кад се Петко повратио, био је Робинсон готов са дељањем, и Петко се чуђаше кад пре то уради, јер са каменитим сечивом обично се морало дуго и с тешким напором радити. У тај мах пролети једна повелико тица, која носаше у канџама рибу, коју је уловила поред воде. Робинсон брзо дохвати пушку и викну: „Пази, Петко, како ћу ону тицу доле да оборим!“ Тек што је то рекао, опали, и тичина паде доле на земљу.

Сиромах Петко како се је био ужасно поплашио. Паде доле на земљу, као да је куршум њега погодио, јер му паде на памет његов Тупан громовник. Помисли да је Робинсон баш главом тај громовник. Оде те клече преда њ, склопи руке, као да га је хтео молити за милост.

Робинсону се сажали, што је тако заплашио сиромаха Петка, а није му напред казао шта је пушка и како одлеже пуцањ кад се по-

вуче за тетик. Подигне га дакле са земље, загрли га и мољаше га да се ничега не страши. Рече му за тим како се гради пушка, од чега, како се који део на њој зове, како се пуни барутом, како се гради барут и од чега, како се пуца, и како куршум може да из далека убије. Напуни из нова пушку и дâ му је да опали, али он рече, да је још не сме опалити. Робинсон одмери стотину корака, тамо намести белегу, рекне Петку да до њега стане, и онда опали.

И у овај мах у мало што се Петко не стропошта на земљу, тако му се чињаше чудновато то што је видео и чуо. Белега је била сва изрешетана сачмом. Мало по мало охрабри се Петко и поче сам пуцати из пушке. Робинсон му рече да се вежба у гађању, како би се згодније могли бранити, ако би их опет, не дај Боже, напали дивљаци. Пушке и све ствари што их донесоше с лађе, толико занимаху Петка, да је све већма ценио Европце, који те чудноватости граде.

Међу тим се поче смркавати и оба легоше да почину. Робинсон је тога дана тако био задовољан, као да га је провео у сред Боке Которске.

ДВАДЕСЕТ ПЕТО ВЕЧЕ.

Робинсон никад није тако слатко спавао као те ноћи, јер од како је дошао на острво није имао ту срећу, која се сада осмеваше на њ. Сутра дан, чим је почело освитати, већ су оба били на ногама. Све ствари склоне у један шушњар, па их покрију гранама, да не би покисле, ако би киша ударила. За тим одоше на сплав, па га отискоше к лађи, чим је настала слека.

Кад су јуче били на лађи, понели су собом неколико весала. С тога је сада ишла пловидба много брже. Чим су сретно приспели к лађи, одмах покупе све даске које су на њој нашли и снесу доле на сплав, па их тако поређају, да по њима могу наместити све ствари, које су рàди пренети на острво. Ово је патосање помогло, да се ствари не оквасе, као о јучерањој пловидби.

Сад Робинсон поче добро посматрати ствари које се налазаху на лађи, да би од њих побрао и пренео само оно што му је од најпрече потребе. Сад је могао лакше пробирати, јер је јуче пренео оно што је најглавније, али је он опет врло смотрено пазио шта да понесе шта ли не.

Између осталога науми да понесе и један од шест малих топова који се тамо десише.

Јован. А шта ли ће му топови, код толиких других пречих ствари?

Отац. Нама се из далека тако чини, али је Робинсон најбоље познавао свој несигурни положај на острву, па с тога се није чудити, што је све кўпио око себе, чиме би се у невољи одбранити могао. Он је помишљао у себи ово: ствари које пренесосмо, налазе се на врло незгодном месту. Баш су на оној страни обале куда дивљаци долазе. Ако би ме напали, морао бих пуцати на њих из пушака и пиштоља, па бих лако и гдекога убио. А убијати људе, то не могу, не могу. Дај дакле да понесем топ, па чим опазим дивљаке да се на чамцима приближују острву, а ја ћу опалити један топ тако да ђуле прелети над њиховим главама. Од тога ће се тако уплашити, да ће одмах обрнути назад, и мене оставити с миром на острву.

Осим топа пренесоше овога пута још и ове ствари: 1, џак *пасуља*, џак *јечма* и џак *сочива*; 2, сандучић *клинаца* и *шрафова*; 3, дванаестину *секира*; 4, сандук с *барутом*, *сачмом*, *и ђуладма*, 5, *једро* и 6, један *брус*.

Богољуб. А нашто му баш брус?

Отац. Та да опет наоштри секире, ножеве и остале алатљике кад се отупе и искрзају.

Богољуб. А зар он на острву не имађаше камена.?

Отац. Имао га је изобиља, али не брусна камена. Ниси ли ти зар опазио, да је брусни камен много мекши од осталога камења?

Богољуб. То сам већ приметио.

Отац. Видиш дакле да му је брус био сасма потребан. С тога је паметно урадио што га је понео пре него друге сребрне и позлаћене ствари.

Пре него се повезоше, разгледа Робинсон лађу свуда на све стране. Опази да је најурило воде много више него што је јуче беше, и да су таласи толико расклиматали даске са десна и лева, да лађа тек што се није расула. Видео је да ће јој прва обична бура учинити крај, па с тога се пожури да хитно спасе све што би му доцније требало.

Кад пођоше обали, ветар је тако згодно подухивао, да су пре него обично стигли на острво. Уз пут се Робинсону чињаше да није учино као што би требало.

Драшко. А што?

Отац. Што није собом понео злато и драго камење што је било на лађи.

Драшко. А на што ће му голо благо?

Отац. Њему до душе није требало, али он мишљаше у себи: „Лако може бити да је господар од лађе јоште у животу, па ће доцније похитати амо, да види, не би ли што могао спасти. Ја сам гледао да спасем само оно што ће бити мени од користи, а не журих се да спа-

сем оно што је господару лађе можда понајпотребније. То није право, ја сам врло себично радио.“

По овоме једва је чекао да стигне на суво, да истовари ствари, па да се онда опет навезе и узме с лађе све драгоцености.

У оном тренутку, кад хтедоше да притерају сплав крају, дођоше опет у таку опасност, да у мало што им се товар не потопи у море. Сплав им некако наседе на један пруд. Но обојица се упеше и с великим напором отискоше га на воду. Обали га нису могли притерати, јер онуда вода беше поплића. Кад су га привезали за кочеве, почеше истоваривати. Од сплава до обале још је било воде и блата, и по том мочару морали су газити кад су носили ствари на суву обалу. Но они су журно радили, те су с преношењем готови били баш пред одслеку, па онда се одмах повезоше к лађи.

Тек што су у лађу ушли, а Робинсон одмах докопа фишеке са златом и кутице с драгим каменовима, па их у највећој хитњи снесе доле на сплав. Кад је то учинио беше му лакше, јер је осетио у себи, да је испунио дужност према другима. Сад поче опет за се старати се.

За овај пар узе с лађе ове ствари: многе *хаљине* и *кошуље*, многе *алате* и *посуђа*, једну *лампу* и све исписане хартије што их је нашао у капетановој соби. По том се дигну и по-

везу обали, јер је опет била настала одслека, те ветар и вода помогоше им да што пре стигну крају.

Робинсон сад стаде помишљати како да доведе све ствари под кров, јер само једна киша могла би му овлажити барут, да се њиме не би могао служити. Узе дакле *једарско платно*, да од њега скроји шаторје, под које би се све сместити могло.

Разапеше шатор, а још се није било смркло. По овоме узе Робинсон да покаже Петку како се пуца из топова. Узе те га напуни и метне у њега ђуле, па га окрене води, да ђуле, избачено из топа, лети над површином водином, да би га Петко могао боље видети. Петко се већ био навикао на пуцање из пушке, али, кад је загрмео топ, тако се је поплашио, да се од дрхтања једва одржао на ногама. Ђуле је зујало над површином морском и на послетку се изгуби у недогледној даљини. Петко на то рече: сад да ударе дивљаци са острва, би се од топа разбегали куд који, јер чим би загрмео пуцањ и зазвиждало ђуле, мислили би да то *Тупан* бије мућом и громовима.

Кад се је већ смрачило, узе Робинсон лампу да прегледа све хартије које је снео с лађе, не би ли дознао чија је управо лађа и куда је и од куд пловила. На несрећу хартије и књиге биле су написане неким језиком, који он не

разумеваше. Ово му даде повода, да опет себи пребаци, за што се у своје младо доба није паштио да изучи стране језике. Кајао се за ту нехатост, али је ово кајање било врло доцне. За то, децо, још док сте млади, учите по који страни језик, јер ћете тако много лакше живети у свету. Стари наши веле: човек вреди онолико људи колико језика зна. Па у неколико имадоше право што овако рекоше.

Међу тим Робинсон опет нешто и нешто дознаде из хартија. Нађе међу њима два писма, управљена на два трговца из *Барбада*. Барбадос је острво у западној Инђији, где се води јака трговина с робљем.

Мирко. Каква је то трговина с робљем?

Отац. Ево ћу вам рећи како свет тргује с робовима. Ви већ знате где лежи део суве земље што се зове Африка? У Африци живи један народ сасвим мрке боје. Овај црни народ још је здраво безазлен и прост. Његове сурове старешине једнако се гложе и отимају ко ће бити јачи и старији. Кад који јачи поглавица покори кога слабијега старешину, онда он тога главара посече, а његове присталице искупи и као какав еспап прода европским и осталим трговцима. Ови их после на својим лађама развуку по целоме свету, и препродају као оно наши прекупци јабуке и крушке.

Богољуб. А зашто се они дају продавати?

Отац. Та не би се већ они дали износити на пазар, али никога није било који би им помогао, да се сужанства опросте. Богати трговци, који су с њима трговали, подмитили су били све цареве и краљеве онога времена, те су им ови још ишли на руку да робље продају и муче горе него скотове. Сиромаси робови, имали су тада чемернији живот него животиње. Животиња нема толико воље своје, не уме толико мислити и тако радити као човек, па се спокојније даје потчинити вољи човечијој; али сироти црнци, људи исто као и ми, морадоше слепо слушати свога господара и чинити што он заповедаше, а господар им за тај рад није давао по готову ништа, осим суве коре хлеба и парче кошаре, где једва могаху главу склонити. Камџијао их је кад год му беше ћеф, а могао их је и убити, па ником никаква рачуна.

Мирко. Та чудна грдила, оче, за нас све. Чисто се стидим и црвеним кад ми о томе приповедаш. Хај да ми се докопати каквога трговца који препродаје робље, бих му истргао јабучицу из погана грла.

Отац. И имао би право. Нема горега греха и срамоте но трговати с људма.

Драшко. А Бога ти, оче, тргује ли се то с људма још непрестано као и пре?

Отац. Пре неколико година било је доста робља у Северној Америци, које је морало рин-

тати и радити богатим америчким земљораденицима и фабричарима, а није имало више права од наших паса и мачака. То се не допадне другим државама северо-американске државне заједнице, те на главној скупштини рекоше и заповедише да тога више не буде. Али државе, које имадоше робља, не хтеше то да учине, те се северне државе са овим јужним државама покрвише. Ратоваше једно с другим да душманскије бити не може, изгинуше толике стотине хиљада људи док се борба није свршила.

Мирко. Па ко победи, оче?

Отац. Северне државе, које су хтеле да од јако робље буде слободно. И од тада па све до данас нема више робова у земљи америчкој.

Драшко. Евала им, оче. Међер су ти американци на избор људи!

Отац. Доиста, сине, оно су ти најплеменитији народи на свету који љубе ред и слободу, који војују за ред и слободу, и који су готови листом гинути, кад им ко хоће да одузме ту човечанску слободу.

Мирко. А шта је, оче, права човечанска слобода?

Отац. Па то ти се само каже. Поштуј себе али исто тако поштуј и другога; недај на се, али исто тако недај ни на другога. Не дај да ко бадава живи о твојој муци, али немој ни ти

да готованиш о туђој муци. Ради и уживај, а старим и слабима помогни да пред твојим очима не живе чемерно, да би се и теби помогло кад би остарио и изнемогао. Никад немој бити охол и помислити да си што већи и важнији од осталих људи, а презири онога који се у глупости својој хоће да поневиди. Немој бити притворан и неистинит; реци свакоме истину у очи, а стрпељиво сноси кад се и теби истина у очи чита. Немој мислити да само твоја памет пашовати може, него попричуј како и други мисле, зборе и творе, па с њима заједно договарај се и обавештавај се, кад год што хоћеш да чиниш на корист целоме народу. Кад нађеш читаву чету једномисленика, немој онда помислити да су у вас само све истине и врлине, него их поштуј и примај и из онога кола људи, коме ти мислиш да не припадаш. — Ето то вам је, децо, од прилике слобода.

Драшко. Вера и Бог, оче, чуваћемо своју слободицу, а драге воље помоћићемо и другима кад им се слобода одузима. Ну реци ми, оче, има ли још гдегод на овој нашој лепој земљи робља?

Отац. Богме га има доста у Азији и Африци, а у Европи још тек само у Цариграду. Турци још гледају кроз прсте ту трговину с људма.

Мирко. Та све би ишло као навијен сахат, само да није тих пустих Турака. Али да ми је

да им ја судим само неколико дана. Искихали би све зулуме, које починише нашем јадном народу.

Отац. Остани при речи. Кад поодјачате, би ће прилике да покажете јесте ли вредни осветници свога мученог народа.

Робинсон је даље нашао неке рачуне, из којих је видео, да је на лађи било од прилике стотину робова, које су водили у Барбад. Каже и Петку шта пише у хартијама и да мисли да су се несретни робови зацело спасли овом буром, која је уставила брод међу стенама. Поседали су у чамце па отишли на своја острва, где можда и данас живе сретно и задовољно.

Петко рече да и сâм мисли да су се тако спасли.

„Ето видиш“ рече му Робинсон, „бура је истина разорила брод, али је спасла толике људе од вечита сужанства.“

По овоме Робинсон прибере све хартије и остави на сигурно место заједно са златом и драгим каменовима, да би у случају, ако би се негда повратио у Европу, знао коме ће благо предати.

Још су пуних шест дана пловили лађи и из ње доносили све што се могло преносити. Хиљаду ситница донели су отуда, јер су им требале час по кад започну какав већи посао. Ми их се не би ни дотакли, али је по њих све

то било преважно, јер дућана на острву није било, па да купе кад им кака маленкост затреба. На лађи је највише било големих слоновских зуба, из којих се граде скупоцене ствари, али их се они и не дотакоше, јер им не беху од икакве потребе. Било је и џакова с кавом, али и то не пренесоше, јер је Робинсон тврдо наумио да живи што простије и да избегава сваку посластицу, која мало храни, а много дражи желудац. Него место тога отковаше с лађе што више могоше дасака, јер су знали да ће им оне више требати. Исто тако пренесоше и све остале топове, и сву гвожђарију, коју нађоше тамо амо по лађи.

Учинили су били већ осамнаест превоза. Кад су деветнаести пут отишли на лађу, приметише да се бура приближује. Пожурише се што игда могоше и надаше се да ће стићи на обалу пре него ветар духне. Но труд им беше узалуд. Тек да су били на половини пута, а стиште се са свију страна така валовита бура, с грмљавином, громовима и кишом, да су таласи запљуснули цео сплав, и све ствари с њега ринули у пучину морску. Њих двојица грчевито се ухватише за дрва, да их таласи не би отиснули у море, који су аршин два у висину запљускавали над њиховим главама.

Али на послетку савладаше таласи и сами сплав. Покидаше све конопце, којима беху при-

везане греде једна за другу, и расточише се куд која по усколебаној површини морској.

Драгиња. Сиромах Робинсон!

Сви. Чујмо, чујмо!

Отац. Петко покуша да се пливањем спасе, а Робинсон се чврсто ухвати за једну греду, па је с њоме час тонуо доле, час се пео на таласне врхове. По готову је више био под водом него ли над њом. То га тако занесе да већ ништа нити чујаше нити виђаше. На послетку га изда и последња снага и обесвести се. Само је још последњи пут викнуо, а за тим се изгуби у грдној таласини, која га је отргла са греде његове.

На срећу је Петко био врло близу њега. Он је био добар пливач, и давно би се био спасао, али се не хтеде одмаћи од свога господара. Кад виде да Робинсон тоне, загњури се живо, докопа га својом леваком, а десницом повеславаше док није изашао горе на воду. По овом упне се из петиних жила и с грдним напрезањем доспе с телом свога господара на обалу.

Петко изнесе тело Робинсоново подаље на суво, па с највећим очајањем наднесе се на њ, викаше га, дрмаше и трљаше по целоме телу; десет је пута притиснуо своје усне на уста његова, да би му даха удахнуо. На послетку појавише се неки знаци живота на лицу Робин-

сонову, и после краткога времена опет дође к себи.

„Где сам ја?“ запита слабим и дркћућим гласом, пошто је очи отворио.

„На мојим рукама, драги господару,“ одговори Петко, а на образу му суза сузу сустизаше.

Да сте, децо, нешто из прекрајка видели како је Робинсон топло захвалио Петку што му је живот избавио, а Петко опет узтумарао се тамо амо од веље радости, не знајући чим пре да угоди своме опет оживелом господару.

Но најбоље ће бити, децо, да овде прекинемо приповетку. За данас је доста.

ДВАДЕСЕТ ШЕСТО ВЕЧЕ.

Као што вам рекох, Робинсон је опет дошао к себи. Те ноћи је тако мирно и слатко спавао под својим шатором, а на правом правцатом кревету, да је изјутра опет био тако лак и снажан, као да се јуче није ни борио с таласима. Устав од сна, прво је захвалио Богу што му је одржао живот.

Бура је беснила целу драгу ноћ. Обојица бише радознали да виде шта се догодило с лађом.

Кад се сунце родило, попеше се обојица на брдашце украј обале и погледаше тамо на море. Лађа није била на своме месту. По где-која даска или гредица вићаше се украј обале, и то је био доказ да ју је бура у комаде размрвила. Робинсону беше сад мило што није оклевао, него је с брода све спасао што се спасти дало. Благо сваком оном човеку, који се тако влада, да при сваком неугодном догађају може ево овако као Робинсон рећи: *што је до мене стојало, учинио сам; ја нисам крив.*

Робинсон и Петко извуку на суво све даске и греде од лађе, јер су напред знали, да ће им то бити кад тад потребно. За тим начини распоред, по ком ће да свршују послове.

Ствари је ваљало пренети к пећини у град, али им се свидело опасно да при пренашању остављају остале ствари саме на обали. С тога Робинсон удеси тако, да пре подне један, а после подне други преноси, како би увек један остао код ствари на обали. Напуни топове, па их намести на обали тако да им грла гледају у море. За тим наложиште ватру, коју ће свагда подстицати онај који је на стражи, па упалиште витиљ, који ће вазда тињати, да би се у тренутку опалили топови, ако би дивљаци овамо потегли.

Робинсон поче први да преноси. Свуче официрско одело, које имађаше на себи, па

обуче просто морнарско, и за пас задене до два самокреса и кратак јатаган. Прво натовари неколико бурића с барутом, и друге неке ствари које ваља чувати од влаге, па се крене у име Бога.

Псето, које се није нигда од њега растајало, праташе га и сад, али не узалуд. Начинио му је од конопаца прави хам, па га је с преда упрегао, те му је помогло одвлачити терет. Псето вам се даје свему лако научити; не прође много, па вам се и ова Робинсонова куца навиче своме новом послу, те је вољно вукла као какво извежбано кљусе.

Кад се је повраћао, поведе Робинсон собом и све своје питоме ламе, које је навикао на теглење. Лама је било седам; свака је могла понети по готову товар; па сад можете мислити колико је цео карван могао понети.

Ствари је толико било, да се не могоше сместити у пећини и подруму до ње. С тога разапеше још један чадор на сред града, да за време буде магаза за кабастије ствари. Осми дан у вече биле су све ствари пренесене, само даске оставише у неком густом шипрагу, где су наумили да их хране све док им не буду затребале.

Драгиња. А шта би с козом?

Отац. И њу су, дабогме, одвели, па је пустише у обор, где су притварали ламе, с којима врло брзо учини познанство.

Сад је Робинсон с Петком имао пуне руке посла, чисто нису знали с кога краја да започну, који је посао од кога пречи. Но Робинсон је јако волео *ред и правилну поделу послова*, па је брзо умео оценити шта ваља чинити пре шта ли после. Пре свега почеше градити шупу једну, где би се боље него под шатором дале сместити ствари. Но за ово је ваљало знати мало дунђерског заната, а они богме обојица тога не знађаху.

Али шта се је могло отети Робинсону, који, као што знамо, не жаљаше ни мало својега труда. А сад је још имао и различних справа и алатљика. Најтежи послови били су му сада играчка, јер их је вољно и дурашно радио и пре док није имао алата и помагача. За кратко време оборише вам они дрва, отесаше и усправише стубове, начинише између њих зидове од цигаља, ударише двојак кров: један од дасака, други од кокосова лишћа.

Кад је зграда била готова, изгледаше као обична наша сељачка кућица. Рекох вам да је Робинсон пренео и прозоре с лађе, које је скинуо из собе капетанове. Сад те прозоре усади лепо у зидове ове нове зграде и осветли је изнутра таман колко треба. Петко гледаше кроз стакла то споља то изнутра, и чуђаше се тој живој згоди, која и не дâ силном ваздуху и

киши унутра и опет пропушта светлост боље него најбистрија вода.

Пошто је кућа готова била, помисли Робинсон, како би се дао начинити згодан улазак у град, а да се тиме не науди јакости његовој. Учини му се да ће понајбоље бити ако подигне праву капију са мостом над шанцем, па мост да се може дизати и спуштати како кад затреба. Имали су сада и ексера, и пијавица, и стегâ и ланаца и бравâ, па су могли брже и сталније подићи је него пре. Припремише дакле све што треба, па онда пробише деру на дрвеном зиду, који опасаваше тврђаву. Дера је била толико широка, да су у њу таман усадили капију, коју су већ пре тога били отесали, па је сад само склопили, стегли и уковали. Мост су тако наместили, да кад се подигне, он таман притвори целу капију. За тим наперише топове на граду, два с преда, два лево, два десно. Сад су дакле и потпунце били сигурни од дивљакâ, и опет имали згодан и, што но реч, госпоцки улазак у свој стан.

Приближи се време жетви. Нису имали српа, него су жњели неким старим мачем, а кромпир су покопали правом мотиком, коју су имали у својој магази. Све је ишло с нагегом док не беше справа, а сада су радили као шале ради. Радост је било погледати како се журе и од-

мичу, чисто би човек желео да им се и сам придружи и помогне снопити.

Богољуб. Ала бих сам волео, да сам сада међу њима, па да им помогнем.

Драшко. А нашто чак тамо тумарати у пусто острво? Радити се даје овде исто као и тамо. Ко нам брани латити се тежа рада кад смо готови с учењем и писањем. На дрвљаник, брајко, па лупај облице и уноси цепке у кућу. Па да видиш како је и у врту згода жива копати, сејати, залевати и плевети. Има богме код нас доста посла за онога који хоће да ради.

Отац. А кажи ми, Јоване, за што ја вама дајем да радите и ове теже послове?

Јован. Да се навикнемо не седети безпослени, и што ћемо радом постати здравији и јачи.

Отац. Тако је. Као год што је рад начинио Робинсона веселијим и задовољнијим на усамљеном острву, тако ће исто и нас окрепити и разведравати у овој лепој и питомој земљи.

Кад је храна била пожњевена, онда ти наши островљани прегну живо да је омлате и извеју. Добили су пуне четири вреће чистога зрна. Са лађе су донели толико довпеке, да је било доста за неколико месеца; но Робинсон опет покуша да сам умеси и испече хлеб.

С брода је донео и жрвањ један. Требало му је сад само сито, на које ће брашно про-

сејати, и пећ где ће да испече хлебове. Сито начини од некаква ретка платна, кога је повелик комад спасао са лађе, а пећ су сад могли сазидати од по муке. Била је готова пре него је настапуло обично кишно време.

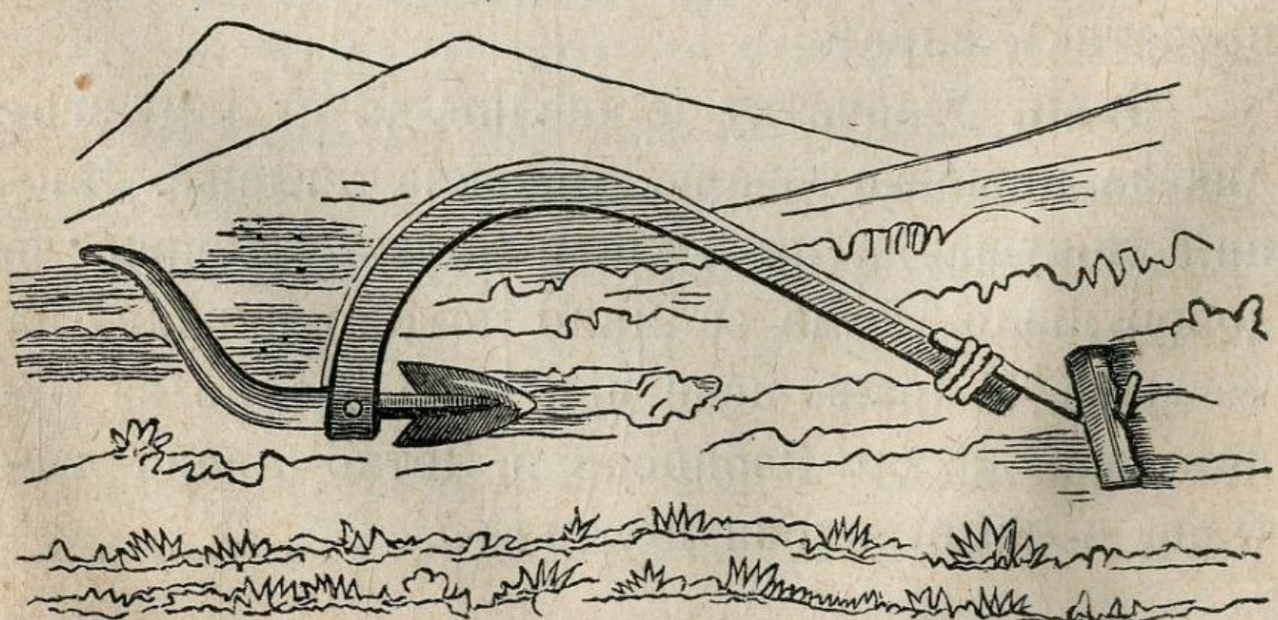
Робинсон умеси неколико хлебова од ражи, а неколико од кукурузна брашна. Кад је опробао обах леба, виде да је ржаница много укуснија од прохе, па одлучи да у напредак већи део своје њиве посеје ражју, како би га вазда имао колико му је потребно за пециво хлеба. А ово сејање није ишло на острву баш тако тешко; а сејало се и жњело два пута у години.

Још нешто нису имали, чега није било ни међу оним стварима што су нашли на лађи; то је ашов. Имали су један, али не од гвожђа, но од тврда дрвета. А што је боље боље, дрвен ашов нигда не може бити као онај од тврдог железа. Како је већ Робинсон хтео да му од јако буде најглавнији посао земљорадња, то сад поче помишљати, како би се дала удесити ковачница, у којој би могао сковати и ашов, а можда и све друге справе, које му устребају.

Ова помисао није сад била тако бенаста. У својој магази имао је по готову свега што треба ковачу: наковањ, мале и велике чекиће, разне гвоздене шипке и полуге, сијасет других старих гвожђарија, и једне ручне мехове. И тако се латише, у име Бога, да награде ковачницу.

Над кухињом подигну велики кров од дасака, под којим се згодно дало радити и у кишно време. И кад је киша почела падати, велики су део тог кишног времена проводили у ковачници. Па посао им је ишао прилично од руке. Кад сковаше ашов, покушаше да начине и плуг, којим би се згодно дало орати. И кад га начинише, тако су се радовали, као мала деца.

Робинсонов плуг није био као ово наши плугови. Узели су једну криву, тврду а спретну и полакшу облицу, па на једном крају, који додириваше земљу, утврде плуг и држак један, којим ће орач окретати плугом то на лево то на десно како му кад затреба. На другом крају наместили су ждрепчаник за вола ил' за коња, ал' како их нису имали, то су наизменце сами теглили. На кратко, плуг је изгледао исто онако како су градили стари Јелини, кад почеше земљу обделавати. Да би сте га, децо, боље себи замислили, ево сам вам га овде нацртао:

Богољуб. Чудноват плуг.

Јован. Па без и једног точка.

Отац. У почетку су, децо, све справе биле тако просте, па су их после мало по мало предругојачавали и поправљали, да згодније и послуже при човечијем раду.

Робинсон се и могао радовати што је удесио плуг, јер он га је сам измислио, нити је имао каква таква цртежа од њега. Хиљадама хиљада година протекло је док су људи пронашли овакав најпростији плуг. Онога, који га је први изнашао, поштовао је свет као врло великога човека. Стари Мисирци на реци Нилу држали су да је неки *Озирис* први пронашао плуг, и како су они у свашта живо и мртво веровали, то су и њега поштовали као ратарскога бога. Феничани су опет држали да је плуг начинио први и први неки *Дагон*, па су га тако поштовали, да су га називали и *небесним сином*.

Никола. А зар Робинсон није могао ламе презати у плуг?

Отац. У почетку је мислио да су ламе згодне за ношење товара, а не и за теглење. Доцније покуша да на њима и плужи. И врло је добро ишло. Ламе се мало помало навикну на теглење, и орање поче ићи тако згодно за руком, као да су Робинсон и Петко прави ратари, а ламе волови и коњи.

Још им је нешто не достајало, што је врло потребно за орање. То је била *дрљача*.

Без дрљаче се не даду раздробити они гломазни бусени, а семе може само онда напредовати, кад се баци у ситну земљу, па њоме озго покрије.

Робинсон скује дакле толико гвоздених клинаца, колико је требало. Онда одеље једну пречагу, и у њу добро углави све те клинце, тако да оштри шиљкови, у правилном реду, стоје на пољу. У пречагу усади дугу мотку, која је служила за руду ламама. Тако је била готова и дрљача.

Кад је престала киша, посеје Робинсон две мерице ражи, мерицу јечма и по мерице граха. После пет месеци донела му је жетва дванаест пута толико: двадесет и четири мерице ражи, дванаест мерица јечма и шест мерица граха. То је било више него што њих двојица могаху за по године потрошити. Но Робинсон је био добар старац, бринуо се да од свега има више него што треба до потоње жетве, јер је знао да може оманути род, или га смлавити туча и друге непогоде. За то науми да начини хамбар, где би увек имали у приправности толико хране, да би се могли исхранити у неродној половини године.

Како је време било непрестано лепо, то он и Петко скину кров са шупе, па на њој озго

начине још један спрат, где ће храну сасипати. Други је спрат вазда теже градити од првога, који се наслања на земљу, али се Робинсон с Петком толико трудио и довијао, да је на послетку испао тако добро, као да су га прави дунђери градили.

Међу тим се коза ојарила и два мала јарета трчала су тамо амо по авлији. Псето је стражарило ноћу, папагај је брбљао и правио им друштво кад једу и раде. Ламе опет посташе много корисније него пре, јер сад су добивали од њих и смока и опет их презали у плуг. Робинсон поред свега тога није био потпуно срећан. Непрестано га је тиштало што није код својих старих родитеља, и што је знао да ће та пре та после један од њих преминути, а други остати сам самцит на острву, да сужно прочами остатак дана својега живота. Но опет је себе храбрио у срцу говорећи: Бог, који ме је довде довео, неће ме ни од јако напустити. Сваки дан ми олакшава мој живот усамљенички, он ће ми помагати и кад остарим. Останем ли опет самохран, он ће остати уза ме вечити другар!

И тако је Робинсон проводио живот сасвим спокојно. Нити су га какве зле мисли изнутра, нити дивљаци споља узнемиривали.

ДВАДЕСЕТ СЕДМО ВЕЧЕ.

Отац. Но, децо, спремите се да данас чујете нешто страховитије. Робинсон и Петко радили су сваки дан, и то разне послове. Били су вам они и пекари и ковачи и кројачи и дунђери и столари и колари и лончари и баштовани и ловци и рибари. Што су више радили снага им је бивала све јача, што су мање седели беспослени, тим су им дани пролазили брже и ведрије.

Тако прође више од по године. За цело то време Петко није се смео усудити да помене Робинсону, како га жеља вуче својој постојбини, али је свагда, кад сврши посао, ишао горе на брдо, од куда је могао видети ону страну где лежи његово острво. Ту је стојао задубљен у мисли и уздисао за својим старим родитељима. Слутило му се да их више никад неће видети. Робинсон је избегавао сваки говор о идењу на Петково острво, јер је желео да пре поласка посвршују све радове.

Сад су били готови с оним што је најпотребније. С тога Робинсон рече му: како би било да граде једну лађицу, па да иду по његовог оца на острво. Петко чисто не знађаше шта да ради од радости, кад му Робинсон ово помену. Одмах сутра дан латише се посла, и сад им је ишао много брже него пре, јер су

имали правих секира, чекића, сврдала, пијавица и т. д.

Једног јутра пошље Робинсон Петка да донесе с обале коју шкољку, јер их одавна нису били јели. Не прође дуго, а он опет дојури пећини. Од страха и трчања толико се био задихао, да је једва могао изговорити ове речи: *„Они су овде! овде!*

И Робинсон се уплаши, и журно га упита: ко је управо дошао на острво?

„О господару, господару!“ рече Петко“ има их један, два, три, шест чамаца!“ Од стра не могаше одмах да погоди број *шест.*

Робинсон се брзо попне горе на брежуљак и виде да је доиста тако како Петко говори. Дивљаци се на шест чамаца привезли к обали. Брзо се сиђе доле низ лествице и запита Петка, који је од страха дрктао: хоће ли му својски помагати, ако дође до боја с дивљацима.

„До капи крви!“ одговори Петко, који се међутим опет почео храбрити.

„Добро дакле,“ рече Робинсон; „ми ћемо покушати да не дамо дивљацима да учине што су наумили. Уз пут ћу ти казати шта смерам да чиним, а сад брзо на посао.

Свукоше са градскога зида један топ, који је био на точковима, изнесоше шест пуних пушака, четири пуна пиштоља и две сабље. По

два пиштоља задеше оба за појас, сабље обесише о бедра, а пуну једну торбу понеше ђулади, праха и сукије. За тим повукоше двоколице, на којима беше топ, и са тихом и ужасном свечаношћу одоше кроз грацку капију.

Пошто су прешли преко моста, уставе се. Петко се је повратио, те подигао мост, закључао капију, а за тим се по лествицама, што су биле уза стену, попне горе на брежуљак, па кроз шипраг сађије доле, те дође опет топу. Ово су учинили с тога, да им је тврђава сигурна, ако би морали узмицати испред дивљака.

Сад поче Робинсон казивати Петку како је намислио да се бију. „Пре свега ћемо,“ рече,“ обићи брдо шумом, да нас непријатељи не би опазили. За тим ћемо се кроз џбуње све већма приближавати обали, док нам не дођу сасвим на домак. А кад им толико будемо близу, онда ћемо од једанпут опалити топ, и управити да ђуле зафијукне над њиховим главама. За цело ће се непријатељи од тога тако поплашити, да ће одмах побећи у чамце и отићи од куда су и дошли“.

Петку се учини овај план сасвим удесан. Робинсон му рече:

„Непријатељи ће у забуни својој оставити сужнике, које су собом довели да их побију и поједу, и тако ћемо их избавити а да ни капку крви не пролијемо. Но ако непријатељи не по-

бегну, но уздајући се у то што их има много навале овамо на нас, онда, драги мој Петко, будимо људи, и боримо се храбро, па ма какве опасности настале. Ми смо се дигли да спасемо људе од мученичке и гадне смрти. Онај, који све види, биће нам на помоћи да и учинимо то добро дело, Нека буде воља његова.“

По овоме пружи Робинсон Петку руку и обојица се закуне да се заједнички боре докле у њима даха траје.

У тим су већ били стигли не крај шумице и ту се зауставе. Робинсон рече Петку да се одостраг успуза на једно високо дрво, које му показа, те да види колико су далеко непријатељи. Петко то учини, и кад се вратио назад рече, да се с дрвета врло добро даје разгледати непријатељска хордија; „баш су поседали сви око ватре и нипају тело једног несретника, кога су већ заклали и испекли. Други је до њих везан на земљи, и тога ће за цело до који час заклати. Но овај други, чини ми се, да није од нашега народа, јер је беле коже и има браду.“

Робинсон узме *дурбин*, који је такође нашао на лађи, па се журно заклони за исто дрво и прогледа чету непријатељску. Доиста је све тако било као што је Петко рекао. Њих четрдесет до педесет сеђаху око ватре, а онај везани доиста беше Европљанин.

Како му је срце уздрхтало кад сад први пут виде Европљанина после толиких дугих година. Хтеде да полети тамо, да учини триста русваја од мрких дивљака, те да спасе својега земљака. Но био је толико разуман, те за време савлада ову страсну жељу.

Шумица се на другу страну протезаше још ближе дивљацима. Оду тамо и на згодном брежуљку насаде топ баш за последњим џбуном, кога су се огранци у средини тако проредили, да је грло од топа било слободно. Сад га нанишане тако да кугла прелети над главама непријатељским. Робинсон пришане своме другару: да све ради оно што ће и сам чинити. Онда спусти две пушке поред себе на земљу, а трећу задржи у руци. Петко учини то исто. За тим принесе запаљени витиљ на ваљу од топа, који ужасно рикну, мислиш да гром пуче.

Кад чуше дивљаци тај изненадни и никад нечувени пуцањ, попадаше лицем на траву, као да их је кугла све махом погодила. Робинсон и Петко чекаху шта ће се даље збити, и бише на опрезу да се бију, ако би до боја дошло. После по минута дођоше опет к себи дивљаци из своје занесености и усправише се на ноге. Бојажљивци потрчаше у чамце, а храбрији латише се оружја.

Дивљаци су чули само пуцањ, а нису видели како је плануо барут и како је кугла пре-

звиждала над њиховим главама. С тога се и нису толико уплашили, колико се могло очекивати. Окретали су се и на све стране гледали, и кад не могоше ништа да опазе, почеше се опет купити око ватре. Бегунци се вратише из чамаца. Опет поведоше своју дивљу игру и са највећом виком и урланијом поскакиваху, а оружјем махаху то горе то доле, то на лево то на десно.

Робинсон почека да се игра сврши, али кад по игри опази где се хорда опет утабори и посла двојицу да сиромаха Европца доведу на клање, не почаси часа, но пришане Петку: *ти лево, ја десно! Пали!* Обојица опалише у један мах.

Петко је боље гађао него Робинсон; јер на левој страни ватре стропошта се пет, а на десној само троица. Од ових осам палих један је био на месту мртав, а седморица храњени. Не могу вам ни описати с каквим су страхом поскакали остали који осташе читави. Једни потрчаше на једну, други на другу страну и дераху се као бесомучни.

Робинсон и Петко наново напуне топ и избаце га исто онако као и пре. Сад су дивљаци опазили и пламен и дим, и чули ђуле како страховито фијуче над њиховим главама. Ово их тако поплаши, да су на врат на нос докопали храњене и укрцали се у своје чунове

Тако су живо возили, да су за четврт часа толико одмакли, да су се једва видели на мору. На обали су оставили привезана два своја чамца.

Робинсон и Петко изађу из шушњара, приближе се Европцу и одреше му руке и ноге. Робинсон га упита српски, па онда енглески: ко је и од куда је? Он одговори: *Хиспанус*, а то је значило да је Шпањолац. Више не могаше говорити, толико је био слаб. Срећом је Робинсон понео собом и једно срче вина и пружи га Шпањолцу. Шпањолац чим се је напио, окрепио се толико да је могао на ноге устати. Робинсон му даде пушку, да би се могао бранити, ако би се дивљаци случајно вратили. За тим се окрене Петку и рече: сад се већ не бојмо, ако би се дивљаци и повратили. Нас тројица, па још кад смо у нашем граду, можемо се и од веће чете бранити, него што је ова данашња.

Мирко. А како ли Шпањолац допаде шака дивљачких?

Отац. Робинсон га о томе још није био ни запитао. Кад он није био радознао, неће ни вама бити ништа, ако вам то и сутра преповедим.

ДВАДЕСЕТ ОСМО ВЕЧЕ.

Отац. Дакле да наставимо приповетку; где оно стасмо?

Мирко. Баш вас ми запитасмо: како је Шпањолац дошао међ дивљаке, а ви прекидодосте.

Отац. Доцније ћу вам о Шпањолцу говорити, јер се међу тим нешто догодило, што вам морам напред испричати.

Робинсон похита да види шта ли има у оном чамцу, што су га дивљаци оставили на обали. Кад му се приближио, зачуди се. Та у њему је лежао још један сужник, ком су, исто као и Шпанцу, биле везане и ноге и руке. Изгледао је више мртав него жив.

Робинсон се пожури да одреши конопце и да му помогне устати на ноге, али сужник не беше кадар да се усправи, нити је могао говорити, него је само жалосно гледао; јер је мислио да га хоће да прекољу.

Овај сужник није био Европљанин него дивљак. Робинсон зовне Петка да му проговори неколико речи својим језиком. Кад се Петко приближио и добро погледао човека у чамцу, догоди се нешто што је и Робинсону и Шпањолцу натерало сузу на очи. Петко се чисто преобрази и изгледаше као изван себе. Полети у наручија сужникова, притиште га на своја

прса, љубљаше га, викаше, смејаше се, скакао је, играо и плакао, пљескао рукама, био се у лице и груди, и на ново викао — једном речју: изгледао је као суманут. Робинсон га је морао више пута питати: шта му је, док му је у стању био одговорити: *ово је мој отац.*

Та не да се све оно испричати што је Петко чинио радујући се свом старом оцу. Ваљда је двадесет пут скакао из чамца и опет у чамац. Час је седао на земљу, откопчавао свој пршњак и метао на своја раздрагана прса главу очину, да га угреје; час га је трьо по ногама и рукама, јер се биле уштапиле од крутих и стегнутих конопаца; па би му опет загрлио и врат и свој образ притиснуо уз његово старо лице, које је небројено пута пољубио. Робинсон је имао у срчету још нешто вина, па му пружи и заповеди да протре помодреле удове својега бабајка. За тим се удали да не смета изненадној радости оца и сина.

После неколико минута приближи се Робинсон и запита Петка: не би ли добро било, да даде својему оцу који залогај хлеба. „Овај прождрљивац све је појео!“ рече Петко, па покаже прстом на себе. Робинсон му на то пружи свој сопствени доручак, а он га таки даде својему родитељу. Тек што је то учинио, залети се и отрча као мућа. Док му је Робинсон повикнуо: хеј море куда си нагао, а њега је већ

нестало. После краткога времена ето ти га натраг, али је ишао много лакше него пре. Кад је ближе дошао видеше где у једној руци носи један земљани суд с водом, а у другој комад хлеба и сира. Воду пружи својему оцу, а јело Робинсону, да би се надокнадио за доручак, који је уступио његовом старом, слабом оцу. Хладна је вода јако пријала староме дивљаку, јер је од суве жеђи већ клонуо био.

Сад се окрене Робинсон Шпањолцу, који такође лежаше на трави слаб и изнемогао. Даде му сир и хлеб, а Петку рече те му принесе суд са водом. Шпањолац је с благодарношћу погледао на Робинсона и хтеде се подићи на ноге, али не могаше, јер је јако био изнемогао, које што је дуго био везан, које што је стајао на опрезу све док се дивљаци нису одмакли од обале. Петко се посади близу њега и као свога оца протре га вином по свима удовима.

Док се Петко забављао око Шпанца час по час се окретао и гледао шта му ради отац. Једном му се отац већма прући по трави, да би се боље одморио, а он као тица одскакуће лагано к њему, и опет се брзо врати натраг кад виде, да је отац од умора мало прилегао. Робинсон хтеде с Петком да одведе Шпањолца у чамац, али га Петко сам узе на леђа и снесе доле у чун, и повесла тако живо, да Робинсон није могао ићи за њим напоредо оба-

лом. Робинсон није био ни на по пута, а Петко се већ вратио да одвезе и други чун. Кад је. Робинсон стигао на место где је био чун с болесницима, већ је и Петко стигао с другим чамцем. Тако је Петко умео брзо и трчати и веслати.

Сад су се налазили баш према пећини и граду. Да би болеснике лакше пренели, начине од неколико грана носила. Прво су пренели једнога па онда другога. — Робинсон се у срцу радовао што је добио још два друга. Сад се је опростио мисли, да ће опет морати негда сам самцит чамовати на острву. Та зар од њих четворице неће баш он последњи умрети.

Избављеницима није ништа тако потребно било као сан. Робинсон удеси дакле постеље за обојицу, а за тим смлачи мало вина, те им опере подбула и натекла места на удовима. За тим обојица легоше да отпочину.

Оба домаћина засукаше рукаве да зготове добру вечеру. Петко оде да донесе младо ламче, а за остало старао се Робинсон. Тумарајући тамо амо по кући мишљаше у себи: У овој малој државици има нас четири грађанина и четири вере. Ја сам хришћанин источне, а Шпањолац западне цркве; мој Петко зна све што исповеда наука Христова, али не припада ни овој ни оној цркви, он је дакле протестанат-сло-

бодоверац, а његов отац незнабожац. Да ли да настанем око тога да сви једну веру верујемо?“

Шта мислите, децо, шта је здрава памет Робинсонова одговорила на ово питање његово?

Сви. Ми мислимо да није требало да дира у туђу веру.

Отац. А за што да им не наметне своју веру?

Јован. Јер нас се баш ништа не тиче шта Петар и Павле *верују*, само кад они онако живе како се људма *аристоји*.

Отац. Али кад имамо власт над њима, а увиђамо да су у заблуди, за што као не би смели гонити их да се окану те заблуде?

Драшко. А шта би се тиме и помогло? Кад присилимо некога да нешто верује, неће бити ни у длаку *паметнији* и *бољи*.

Отац. Имаш потпуно право. Кад га принудимо, онда га нисмо уверили да је био у заблуди. И најбоља вера не вреди ништа, ако нисмо осведочени о њезиној истини. И од куд зна овај за цело, да се онај други налази у заблуди? Можда је овога вера лажнија него ли онога? Та ми знамо да сви људи могу да заблуде и погреше; за то нико своје мњење и своје уверење не сме наметати другом. Вера ништа не смета да се пазимо и љубимо. Нас Срба и Хрвата има од три вере: и хришћана источне, и хришћана западне цркве, и мухаме-

данаца у Босни. Треба ли за то да се међу собом мрзимо и цепамо? Сачувај боже. Ми смо браћа по крви и језику, браћа по срећи и несрећи, коју делимо од како смо се доселили у овај крај Европе, браћа смо по песмама и причама које се од памтивека проносе кроз све крајеве наших лепих и родних земаља. И чујте ме, децо, ко би вас год хтео да цепа од остале своје браће што су друге вере, тај вам не жели добра, тај вам је злотвор, тога треба да заспете кољем и камењем као диндушманина нашега народа, који је доста и варан и харан и гажен и тлачен.

Сви. Ево вере тврде, да ћемо тако и радити.

Отац. Ако будете вредни чувари заједнице и љубави међу својом браћом Србима и Хрватима, онда ћу се ја поносити да сам вам био учитељ, и у гроб ћу лећи с тврдом вером: да ће се Српство и Хрватство ослободити и чврсто здружено отпочети да живи животом слободним, великим и славним.

Наш је Робинсон мислио о вери исто овако као ми. „До врага сваки онај,“ помисли у себи, „који би хтео другога силом да обраћа у веру своју. На мом острву мора владати човечност и слобода свима верама. Ја ћу се трудити колко више могу, да их *обучим* свему што треба, да

знају, па да са мном заједно могу лепше и лакше, простије и разумније живети.“

Међу тим се Петко повратио и сад почну пећи и кухати. Робинсон му рече: „чујеш ли ме, Петко, данас ћемо да славимо двојаку светковину, јер смо данас избавили два сужна од мученичке смрти, и довели под наш кров твојега оца, за којим си толико чезнуо! Данас ваља да изнесемо на сто најбоља јела што их умемо зготовити.“

Петку није требало говорити да се радује. Он је био весео како нигда дотле. Непрестано је певао, скакутао и смејао се, али је ипак све послове вршио брзо и као што треба.

У тим се и оба госта пробудише. Још их по мало тиштао бол, али су се ипак осећали толико опорављени и оснажени, да су могли прићи и сести за софру. И сад се тек поче Петков отац дивити и чудити свима европским стварима, које је видео пред собом.

При столу је Петко *тумачио* Робинсону све што је говорио његов отац и Шпањолац.

Богољуб. А зар је Петко знао Шпански?

Отац. Не, него је Шпанац знао у неколико онај језик, којим се говори у постојбини Петковој, јер је тамо живео више од пола године. Шпанац је од прилике ово причао за столом:

„Ми смо“ вели, „на нашој лађи водили трговину с робовима. Били смо на африканској

обали, па смо тамо за разне европске ствари добили злата, сребра, слонових костију и *црнаца*. Око стотину црнаца били смо натоварили и с њима смо пошли у *Барбад* да их тамо с добром ценом продамо. Но двадесет их умру још на путу, јер смо их били затворили у један крај лађе, где су се једва мицати могли. Напрасна, а снажна бура, однесе нас обалама *бразилским*, а како нам се лађа била разлабавила, то не смедосмо пловити широким морем, него смо се придржавали обалâ. Од једанпут нас подузе снажан ветар западни, па нас у помрчини ноћној одбаци далеко од земље на неке стене близу неког острва. Нашав се у невољи, избацимо неколико топова, и одлучисмо да останемо на лађи докле се само може издржати. А да би смо што пре исцрпели воду из лађе, ослободисмо црне робове, да нам помогну. Но они, чим се дочепаше слободе, докопаше чамце да спасу себи живот и слободу.

Нисмо знали шта да радимо. Нагонити их нисмо могли. Нас је било петнаест, а њих осамдесет, па су се неки од њих били докопали и нашег оружја. Да нам однесу чамац, не би нам ништа друго остало, до да липшемо на наседнутој лађи. Тамо амо, па их стасмо молити, или да нас не оставе, или бар да нас собом поведу. И морам признати, да су ови робови имали и срца и човекољубља. И ако су

од нас били доста пре тога мучени, опет се сажалише и рекоше да послазимо к њима доле у чамац, али да оставимо на броду све наше оружје. Ми учинисмо као што они рекоше, и кад се понамештасмо у чамце, једва су се држали на води, толико су препуни били.

Покушасмо да притерамо чамце оближњем острву, али духну противан ветар, и поред свег нашег веслања, отера нас опет на широко море. Изгледало је као да ће нам скоро бити крај. И како смо се зачудили, кад нас таласи све до једнога здраве и читаве одбацише к једном сасма непознатом острву, где нас становници за чудо љубазно примише.

Код ових острвљана живели смо све до данас, сваки онако како је могао. Живели смо богме доста оскудно, јер и острвљани немају ништа друго до рибе коју лове, и нешто мало воћа, што рађа местимице по острву. Но они су опет делили с нама што су имали и учили нас како ваља рибе ловити. Нашим црнцима било је ту као и код куће њихове, јер су и тамо живели од риболова. Још су сада уживали потпуну слободу.

Пре неколико дана насрне на острво неки народ из околине, па стаде бити и пљачкати. Острвљани скоче на оружје, а и ми се латисмо оружја из захвалности што су нас тако лепо примили. Ја сам се борио уз ову старину,

који је сунуо у најгушће редове непријатељске, као 'но лав, ком су лавиће однели. Кад видех где га опколише, ја притрчим да му помогнем, али на несрећу саманташе нас и свезаше обојицу.

Два дана и две ноћи били смо заробљени са везаним рукама и ногама. Нит' нам даше јести, нит' што пити. Само су нам овда онда бацили по коју трулу рибу, коју вода беше избацила.

Данас, чим је почело освитати, одвукоше нас у чамце, да нас, по њиховом гадном обичају, поједу где на другом месту. И ту сâм господ Бог доведе вас двојицу, те нас спасосте и учинисте нам добро, које вам нигда нећемо моћи вратити."

После ових речи умукну Шпањолац и суза му затрепта на трепавицама. Робинсону би мило, што је он у длаку тако судио о судбини људи са лађе, кад је опазио да на наседнутој лађи нема нигде никога.

„А чија је била лађа?", запита Робинсон.

„Двојице трговаца из *Кадикса*", одговори Шпањолац; „но само је један од њих рекао да за еспап узмемо на африканским обалама робове, а други се тога гнушао, и заповедио да само узимамо злато и сребро."

После овога разговора узме Робинсон Шпањолца за руку, и одведе га у пећину, где су

биле све оне ствари, што су спашене са брода. Шпањолац се запрепастио кад их је опазио. Петко му је морао испричати све по реду, како су ове ствари пренели с брода на острво.

Робинсон упита даље Шпањолца: чији ли су били они драги каменови? а чије оно официрско рухо што га је нашао на лађи?

„И једно и друго својина је једног енглеског официра“, рече Шпањолац. „Овај официр живео је дуго времена у Инђији. Враћајући се кући поболи се јако, и замоли нас те га изнесемо из лађе на африканску обалу. Ту је и преминуо. Што је остало иза њега, понели смо собом у Барбад, па отуда после да пошљемо породици у Енглеску“.

Робинсон покаже Шпањолцу хартије, које је спасао са лађе, и у којима Шпањолац нађе име онога трговца, ком је злато припадало, и име официрове удовице, којој је ваљало предати драго камење и одело њезиног умрлога мужа. Сад Робинсон поче чувату све ове ствари као највећу светињу.

Међу тим се поче смркавати. Сви су тога дана били толико заморени, да су морали мало за раније лећи.

И ми, децо, пошто се помолимо Богу и вечерамо, одмах ћемо ићи у кревет, да сутра можемо раније устати и до сунца мало радити у врту.

ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТО ВЕЧЕ.

Отац. Другог дана сазове Робинсон све грађане острва, да се сви заједно договоре о неком хитном послу.

Драгиња. А какав ли беше?

Отац. Мртво тело дивљаково још је лежало на бојноме пољу, па га је ваљало сахранити, пре него би почело трулити и пуштати из себе смрдљива испарења, која трују ваздух. Узеше дакле секире и пођоше сви заједно тамо на место.

Богољуб. Рекосте са секирама?

Отац. Та да, јер нису хтели копати гроб, него су пошли да одсеку једну гомилу дрва н начине ломачу, на којој ће у пепео сагорети тело мртвога дивљака.

Јован. И Римљани су спаљивали своје мртве.

Отац. Не само они, него и многи други народи из старога века. Робинсон је волео тај обичај увести у своме острву, где је доста дрва било, него ли радити онако неразумно, као што су чинили његови земљаци у Европи, који су мртва тела сахрањивали у сред вароши и по црквама. Данас, Богу хвала, увидео је паметан свет да то шкоди здрављу људском, па се мртва тела сахрањују само у гробљима изван вароши.

Пошто је Робинсон с другарима спалио мртво тело заједно са телесним остатцима оног

печенога и једенога, повратише се опет у зидове грацке. Уз пут је казивао Петко својему оцу, како Европљани не једу месо човечије. Старини је то у почетку било чудновато, али мало доцније и сам је увидео да је то нечовечно. Петковом оцу надене Робинсон име *Четвртко*, јер је четвртак старији од петка. Овим ћемо га именом и ми у напредак звати.

Робинсон сазове опет савет, у ком је Петко био тумач, па као поглавица целога друштва отвори седницу овим речма:

„Моја драга браћо! Ми сад свега имамо, што је потребно за миран и задовољан живот. Но све то ја не могу с мирним срцем уживати, кад знам да имаде још људи, који живе у оскудици и сиротињи. То су твоји земљаци, пријатељу Европљанине, што се налазе тамо међ дивљацима и проводе живот патнички. Желим дакле да сви промислимо и да кажемо како би се најлашке дали довести овамо на острво.“

Пошто мало поћуташе, почеше редом казивати како који мисли. Шпањолац предлагаше, да сам оде с једним чамцем и да их доведе. Тако је исто хтео сам да иде и Четвртко. Петко је опет желео да отац остане, а он да иде са Шпањолцем. Како се дакле породише разна мишљења, то Робинсон стави на гласање ово питање: јесте ли за то да иде

Шпањолац и Четвртко, а Петко и ја да останемо овде. Већином гласова буде одлучено да овако буде.

Мирко. А што ли не оде Петко, он је млађи, па би живље и веслао.

Отац. Њега није хтео пустити од себе Робинсон, јер се бојаше да га не снађе како зло тамо где му не може прискочити у помоћ; а друго, Четвртко је познавао боље и море и како се по њему путује. А Шпањолац је морао зато ићи, јер иначе његови другови Шпањолци не би хтели превести се амо.

Уговориште да се обојица првом згодном приликом крену на тај пут. Но пре тога ваљало је засејати десет пута већу њиву од досадашње, јер кад се намножи друштво, биће потребно и више хране.

Неколико недеља бавиште се дакле сви око орања и сејања. Кад су средили све те пољске послове, онда се почеше припремати за пут.

Но пре него су пошли, примети Шпањолац, из чега се видело да је поштен човек и да љуби Робинсона. Рекао је: „Грађанине Робинсону! Моји другови Шпањолци нису ништа друго до прости морнари као што сам сâм. А морнари знаш да нису најнежнији и углађени људи. А и сам их све толико не познајем, да бих ти за свакога могао добар стајати. Ја бих дакле био тога мишљења, да пропишеш правила, под

којима се примају на острво, и да се ниједан не прими, који се не би хтео потчинити тима правилима.“

Робинсону би мило што је Шпанац тако поштено мислио, састави правила и сазове опет све на договор. Кад су се искупили рече им: „Ја сам написао закон, по ком се има владати скаки онај који дође на острво. И ми ћемо се сами по њему управљати. Да би овај закон важио, ваља да сва четворица прогласимо и потврдимо. За нас ће све важити; сви ми ваља да на њега прво пристанемо, па онда да га потврдимо. Кад би овај закон прописао само ја један, онда би то била само моја воља, а самовољство свет нерадо трпи. И кад би се ко противио моме закону, остали не би били дужни да бунтовнике натерају на послушност, јер они закона нису ни прописали. Да се овако што не би догодило, ми ћемо, као грађани овога острва, сви заједно издати закон, а ко хоће да се овамо досели, прочитаће му се, па пристане ли на њ — широка му врата у нашу земљу, не буде ли му по вољи, а он може остати неко време, а после нека иде и тражи себи земљу где владају онакви закони, који су њему по вољи.“

Предлог Робинсонов сви примише. Прочиташе закон, разговорише се по дуже о њему, нешто изоставише, нешто додаше, и онда га

сва четворица потписаше и ударише печат, који је Робинсон изрезао био од нека мека камена. На печату је био у среди плуг. Тај је грб значио: да је ово државица само за оне грађане који знојем лица свога зарађују хлеб свој. Петка је на закону потписао Робинсон, а Четвртка Шпањолац.

Закон је гласио овако:

„Које рад да живи на острву „*Робинсону*“ обвезан је:

1. слушати све законе и уредбе, које буде издала скупштина острвљана, на добро свију насељеника;
2. мора радити и живети умерено и честито, јер се на острву не сме трпити никакав лењивац и раскошник;
3. не сме се кавжити и инатити, и кад се деси каква увреда, нико не сме сам себи бити судија, него ваља да потражи суда у општој судници, која ће се завести;
4. Мора радити све оне послове, који буду одређени на добро целога грађанства, и кад би настала опасност по земљу, мора је бранити до последње капи крви;
5. мора са свима становницима устати противу онога, који би хтео да гази овај закон и друге које скупштина буде прописала, па га натерати: или да се зе-

маљским законима покори, или да се с места сели из острва.

Робинсон.
Четвртко.
Петар.
Петко.

Сад се почеше Шпањолац и Четвртко спремати за пут. Један су од чунова очистили од воде и где је требало ударили пијавице и пошивак.

Драшко. А зар су се могли сви Шпањолци вратити на том једном чуну са оног другог острва?

Отац. Не. Но тај је чуниħ био потребан само до тамо, а отуда ће се довести сви на оним чамцима од потопљене лађе, који су се још доста добро одржали.

Пошто буде унесено у чун хране колико је потребно, а и ветар духну повољан, оба путника срдачно се опростише од Робинсона и Петка и одоше те разапеше једро. Петко је био као утучен од туге што се мора опет да растаје од свога драгога оца. Још у вече пре поласка, осамио се у једноме углу и од жалости не могаше вечерати. Сад, кад је већ дошло до растајања, није се никако могао ни утешити. Час по час је грлио оца и очи му пливаху у сузама. Стари се једва силом могаше отрћи; али кад је већ био ушао у лађицу и

отисли је од обале, Петко на ново скочи у воду за њим, доплива до чамца, да му још једном пројеца с Богом остајте. По том се опет врати на обалу, успне се на један вис, и одатле је тужан и жалостан гледао и уздисао за чамцем, док га са свим није изгубио из вида.

Робинсон је хтео да га што више може поутеши, па с тога је тај дан путовао с њим по брдима и ловио дивљач. Још нису бог зна колико одмакли били, кад керица, која је за њима скакутала, поче лајати, а све врзећи се око подножја неке стене, која је сва у жбуну обрастила била. Обојица се приближише тамо, и нађоше пукотину у стени, која је толика била, да су се у њу само провући могли.

Робинсон се није хтео никад оканути, док не би ушао у траг ономе што би му се појавило, па с тога рече Петку да опроба, би ли се провући могао. Петко га послуша. Но тек што је био ушао, опет као опарен искочи на поље и са страховитом дреком потегне бегати. Једва га је Робинсон сустигао и уставио. Кад га је запитао: од чега се тако поплашио, рече: „та видео сам унутри неко чудовиште; светле му се очи као жеравица, а чељусти му толике, да би нас оба као мухе прогутало.“

„Та ваљда није какав змај, о ком приче причају,“ рече Робинсон, па пође да сам види какво ли је то страшило.

„Немој, ако Бога знаш, улазити у пећину“ стаде преклињати Робинсона. „Та док извали оне пусте вилице, твој ти Петко богме не поможе.“

Робинсон се насмеја и рече: „А је ли тебе изело? Прођи се узалудног страха, но иди кући и донеси лампу.“

Петко оде, и он с пуном пушком оста да стражари пред пукотином.

„Који ли ће враг то бити,“ премишљаше у себи, „кад се је Петко тако јако поплашио. Да не буде каква љута и опака животиња? Пантер, тигар, лаф или кака друга грабљива скотија. Али да их је било на острву, зар их до сад не бих опазио, јер ја нисам овде од јуче. Али, ако је доиста каква грабљива звер, онда није сасвим паметно ни увлачити се у јазбину! Но кад није Петку одгризла нос, та ваљда неће ни мени. За цело се је Петко поплашио од нечега што баш није ни мало страшно. Морам дакле ући унутра да провидим шта је, не би ли мога Петка одучио да се одмах од свачега не плаши.“

Међу тим дође Петко са упаљеном лампом, и опет поче преклињати Робинсона, да се окане увлачења у јазбину, јер се лако може несрећа догодити. Робинсон је добро промислио шта све може бити у јазбини, па с тога није толико ни зазирао. Још храбриште Петка

да не преза кукавички, но да пође за њим; узе лампу у леву руку, а напуњен пиштољ у десну руку, па у име Бога провуче се унутра.

Но тек што је ушао унутра, кад доиста спази нешто, што га мало поустави. Али не хте одмах бегати, но пружи лампу тамо даље у помрчину и разгледа побоље. И гле шта опази. Није било ни ово ни оно, већ једна стара, ослабела лама, која се ту склонила да на миру умре. Пошто је још једном добро разгледао око себе и ништа више није опазио осим остареле ламе, викну Петка да му се што већма приближи.

Петко је дрхтао од страха, али ипак не могаше на ино, но прије своме господару. И како се јако посрамио, кад виде, да ни очи ни чељусти нису тако страшне и големе, као што их је у свом страху уочио.

„Ето видиш, мој Петаче, „рече Робинсон,“ како си се, тако рећи, од нигде ни чега уплашио. Где су оне големе очи што горе као огањ живи? Где ли грдне чељусти, што су их твоје очи виделе?

Петко. Чисто ми се и сад чини баш да сам их доиста видео.

Робинсон. Та ја знам да се је теби учинило; али треба да знаш, да страх јако може да нас превари. Изнесе нам пред очи, чега и нема на овом свету божијему. Ето су тако по-

стале све авети, вукодлаци и вампири. Старе, плашљиве баке изнашле су то да варају малу неразумну децу, или су их себи у помрчини уобразили људи зечијега срца, исто као ево ти данас. Махни се море детињарије, па буди једном озбиљан човек. Отвори добро очи кад опазиш што, и немој се одмах плашити као жена.

Петко се обећа да у напредак неће тако пренаглити кад опази нешто изненада. Међу тим је стара лама испустила душу, и обојица је дохватише и изнеше на поље. Сад добро разгледају пећину, и видеше да је врло пространа и згодна, и изађоше на поље те забележише и уочише место, да би је опет наћи могли у случају потребе. Била је изнутра као отесана, чудо суха и хладовита, а кристали са зидова одбијаху светлост од лампе тако дивно, да би помислио, е је цела изба од јасногa огледала.

Робинсон одлучи, да у напредак ту станује у оне дане, кад је врућина претерано јака и несносна, а у исто време да ту храни све оне ствари, којима уди велика топлота. На срећу није била ни четврт сахата удаљена од тврђаве. Петко одјури одмах те донесе справе и алатљике, да улазак пошире што се више може. Начинише на њему згодан а појак притвор. На овом су послу радили све до повратка Шпањолчева и остале свите.

ТРИДЕСЕТО ВЕЧЕ.

Отац. Пазите, децо; код Робинсона се опет нешто ненадано догодило. Већ је било осам дана протекло, а ишчекивани путници никако да дођу на острво. Обојицу поче то мало узнемиравати. Петко је ваљада двадесет пута на дан излазио горе на брдо, и бадава је очи морио, јер их никако ни с које стране не могаше опазити. Једнога јутра, баш кад је Робинсон нешто радио у кући, дотрчи Петко и још из далека радостан повикну: Ево их, ево их!

И Робинсон се на то јако обрадовао, докопа привлачно стакло (биљур) и потрчи с њиме на брежуљак. И доиста опази, али још доста далеко, неку доста повелику дерегљу, где се упутила амо острву. Погледа за тим на стакло, махну главом и рече Петку: бојим се да ће то бити неки други, а не они. — Петко на то клоне с преварена надања.

Робинсон погледа још једном добро у даљину, и већ је сад добро могао распознати и лађу и људе на њој. И сам дивећи се рече зачуђеном Петку: Ово нису Шпањолци с твојим оцем, него једна енглеска шалупа (тако зе зову повећи чамци) и на њој пуно наоружаних Енглеза. Ходи са мном, рече Робинсон, па журно одјезди на другу висину, с које се боље могаше видети северна обала.

Тек што су тамо стигли били и погледали на море, кад доиста, на своје не мало чудо, опазише на једно по сахата далеко на мору, где се голема лепа галија уставила на котви.

Робинсон се и чудио и бојао и радовао; радовао се што види пред собом лађу која га лако спасти могаше, а бојао се што је управо овамо допловила; јер какве би је намере овамо могле и довести: ветар је није могао догонити на ову страну, јер буре скоро није ни било на овим крајевима; прави јој пут никако није овом страном, јер Енглези немају на овим крајевима никаквих посаобина с којима би стајали у свези.

„Да не буду *гусари?*“ помисли у себи и то га поче бацати у бригу.

Мирко. А шта су то гусари?

Отац. Има, децо, овде онде људи, који се тако злочесто васпиташе, да њима није ништа зазорно красти и отимати. Крадљивци и отимачи зову се на сувој земљи *лопови*, а на мору *гусари*.

Јован. Ал' ви рекосте, да су на лађи били Енглези?

Отац. Тако се бар учинило Робинсону. Али ко га зна? Можда су ти неваљалци гусари отели енглеску лађу, па се за тим обукли у енглеско рухо, да би се рекло, е су баш прави Енглези. — Да су прве године његова самовања амо дошли, Робинсон би био радо и весело пристао

да га гусари нађу и као роба куда међу свет одвуку; али сад, кад му је све пошло на боље, никако није желео да допадне шака њихових. Рече дакле Петку да им ваља бити на опрезу, па га позове дм се поизмакну куда даље, па да из прикрајка пазе шта ће се на лађи и око ње догодити.

Одоше дакле на једну висину, која сва беше обрасла дрвљем и шипрагом. Одатле су све лепо могли видети, а да их нико живи не опази. Видеше како с лађе сиђоше у чамац осам наоружаних и три ненаоружана човека. Доцније се могло лепо видети, да су овој ненаоружаној тројици везане руке до лаката. Чамац притераше крају. Кад су се искрцали одрешише везе на оној тројици. Један од ових паде на колена пред оним наоружанима, и по тужном лицу могаше се познати, да их за нешто моли. Друга двојица такође час по дизаху руке у висину, као да се Богу моле, да им помогне.

Робинсон гледаше све то, и чуђаше се шта то може бити. „Ето видиш, господару, „рече Петко,“ богме и твоји земљаци хоће оне људе да убију и поједу.“ — „Хајде прођи се!“ рече му мало зловољно, и поче даље стаклима да разгледа.

Опази с ужасом где један више пута замахиваше јатаганом над главом једног од заробљеника, који му се мољаше. На послетку

виде и то: како се цела наоружана чета разиђе по острву, а заробљенике остави онде на месту.

Сва тројица тужна и брижна посадише се онде на траву. То подсети Робинсона на оно стање, у ком се је налазио првог дана, кад га је вода избацила на острво, па одлучи да невољницима помогне, само ако ту помоћ доиста заслужују.

Петко оде те донесе пушке, пиштоље, сабље и праха и олова колико је потребно. Робинсон је остао на месту, да посматра, шта ли ће се још даље догодити. Пошто је Петко стигао те пушке и пиштоље добро напунили, опази Робинсон, где се наоружани морнари опет искупише, па једни легоше у један, а други у други хлад, да проспавају полудневну врућину. Робинсон почека још добар четврт часа, па се онда приближи тројици невољника, који још непрестано сећаху на оном истом месту. Пришао им је с леђа, те га нису могли видети, и као да их гром порази, кад им викну: ко сте?

Сва три скочише да бегају, али им Робинсон проговори енглеским језиком: „не бојте се, дошао сам да вас избавим!“ —

„Онда сте ви морали с неба доћи,“ рече један, па с поштовањем се поклони и поче га забезекнуто посматрати.

„Помоћ долази од Бога“, рече им Робинсон; „али кажите ми, добри људи, каква вам је невоља и како бих вам могао помоћи?“ —

„Ја сам капетан лађе,“ одговори онај што је шешир скинуо; „овај до мене био је мој крмар, а овај трећи путник је. Моји се мрнари побунише противу мене, и у силу Бога лађу ми отеше. У почетку су ме хтели убити заједно са овом двојицом, али су се доцније смиловали и живот нам опростили. Али је милост, коју нам учинише, још ужаснија од смрти, јер они ће до који час отпутоватм, а ми ћемо остати на овом пустом острву, да помремо од глади.“

„Ја ћу ма својом крвљу и животом спасти вас од оте невоље, али двоје тражим од вас: прво да се потчините закону, који је издан на овом острву; друго да ми дате реч, да ћете мене и мојега другара одвести у Европу, ако вам помогнем да опет добијете своју лађу.“

„И ми и лађа са свачим што је на њој — стојаћемо вам на услузи, а док смо овде, слушаћемо закон острвски.“

„Добро дакле,“ рече Робинсон, па сваком даде по пушку и јатаган, с напоменом, да их дотле не потрзају, докле им он не рече. „Ваше убице у дубоком су сну, покушајмо да их савладамо, а да узалуд крвцу не просипамо.“

Петко узе конопце, којима су ова тројица везана била, па пође за њима. Приближише се

првом; овај је тако чврсто спавао, да су му на тенане везали и ноге и руке, и стрпали махраму у уста, пре него се добро и разбудио био. Заповедише му да се с места не макне, а ако најмањи знак даде од себе, да ће му куглу пројурити кроз главу. Наместише га тако да лицем гледа на море, те да не може видети, шта се амо догађа са осталом његовом дружином.

Сад прићоше другом и учинише му тако исто. И свезаше га, и наместише га да гледа у море, и припретише му. Већ су шесторицу били овако свезали, кад се она двојица на мах пробудише, поскочише на ноге и докопаше оружје.

„Неваљалци једни!“ викну им Робинсон, погледајте остале ваше другове, па ћете видети да смо јачи, и да вам је узалуд бранити се. Оружје доле! Главом се игра, који одмах то не учини“

„Милост! милост! господине капетне!“ повикаше обојица, и бацише оружје далеко од себе, и клекоше на колена. И њима буду свезане руке као и осталима. За тим и њих и све остале у тавницу, то јест у пећину где су нашли ону стару ламу. Рекоше им, да ће стражар одмах убити онога, који покуша остављати дрвена врата тамничка. Пре тога су им одузели ножеве, које су имали за пасом.

Сад одоше Робинсон и Петко и остали њихови савезници, те помоћу полуга извуку шалупу на суво, и у дну јој пробуше толику рупу, да се за онај мах није могло више на њој возити.

Јован. А што ли то учинише?

Отац. Знали су они врло добро, да ће с галије послати други чамац, кад виде да шалупа не долази; зато су начинили ров на шалупи, да је собом не би могли одвести.

И доиста се тако зби. Око три сахата опалише на галији топ, да би се морнари са копнога већ једном повратили на брод. Опалише доцније још два топа у подужим размачицама, па кад видеше да људи опет не долазе, онда доиста послаше и други чамац острву. Робинсон се са својим друговима повуче на једну висину, да отуда види шта му ваља даље чинити.

Чамац се устави на обали. Људи, који се довезоше, одмах потрчаше шалупи, и кад је видише на сувом, и још пробијену, пренеразише се од чуда. Викаше на све стране, али не могаху никога довикати. Било их је десеторица и сви до грла наоружани.

Робинсону рече капетан, да међу затвореним има три честита и вредна момка, који су само за то пристали уз побуну, што су се бојали, да их остали не потуку, или вргну у море.

Петко и крмар буду таки послани да их брзо доведу. Кад су стигли, рече им капетан: но хоћете ли ми од сад бити верни и послушни?

„До гроба!“ рекоше обојица и падоше ничке пред њим.

„Ја сам вас увек хвалио као честите и вредне момке. Доиста сте онда таки и били. Ја ћу вам дакле да опростим неверу, коју сте ми учинили, али тражим да ми сада делом покажете, да сте доиста заслужни овога мога помиловања.“ Сва тројица беху толико ганути тим изненадним опроштајем, да су им сузе потекле од радости и захвалности. Капетан им даде оружја и рече им да слушају све што буде Робинсон наредио.

Људи што дођоше с другим чамцем викаше, пуцаше то на једну то на другу страну, али од њихових другова нигде ни гласа ни трага. На послетку видеше да им је узалуд вика и пуцњава, па кад се поче сутон хватати, почеше се и они давати у бригу. Отиснуше дерегљу једно стотину корака од обале, у намери да ту котву баце. Но било се је бојати, да ће они мало попричекнути, па онда оставити другове где су ту су, докопати се галије, па с њоме даље отпловити. Ова је плашња бацала у бригу и капетана и Робинсона.

Срећом је Робинсон свагда био довијаран у оваким приликама. Заповеди Петку да с јед-

ним од тројице морнара оде за џбун, који је на једно две хиљаде корацаја био удаљен од чамца, па отуда да се одазивају на вику морнара. „Чим опазе да на чамцу прислушкивају на њихов одзив, и виде где се људи почну искрцавати да их на суву потраже, одмах нека одмичу даље и заводе људе што даље и дубље у шуму. За тим нека заошину и другим путем опет натраг дођу!“

Ова ратна варанција добро је помогла. Чим мрнари с чамца чуше где им се са сува неко одзива, повеслаше брзо обали и с пушкама у рукама потрчаше оној страни од куда се је глас разлегао. Двојица осташе да чувају чамац.

Петко је с другаром вршио посао да не може боље бити. Одмамише људе по готову по миље дубоко у густу дубраву, над којом се већ наднео био мрак. За тим се брзо повратише натраг својим вођима. Робинсон каже капетану какав је удесио план: смерао је да освоји и савлада целу чету, а да се ни капка крви не пролије.

Међу тим се било са свим смркло. Тихо и лагано као мачке примакоше се Робинсон и дружина му чамцу, и већ су били на једно двадесет корака до њега а нико их није опазио. На једанпут сви, онако из мрака, поскочише, повикаше и зазвекеташе оружјем, и попретише да ће их као мишеве потући, ако се

обојица с места не предаду. И доиста се оба чувара одмах предадоше и пружише руке те им повезаше.

Тек што су то учинили, одмах извуку и чамац на суво. За тим оду с обојицом заробљеника у оближњи џбун, да ту почекају на долазак осталих. Ови дођоше, али не сви у један мах, и бијаху тако заморени, да се једва држаху на ногама. Не дâ се ни казати колико су се запрепастили, и како су се почели вајкати, кад видеше да им чамца нема онде где су га оставили. Било их је свега петорица. Један од помилованих буде послан да их упита: јесу ли готови да одмах положе оружје и да се предаду? Ако неће, нека им реку: да је намесник овога острва поставио око педесет људи на једно тридесет корака од њих и да ће их куршумима разнети као ветар плеву. Чамац им је већ узапћен, остали су им другови покорени и позатворани, а њима не остаје ништа друго, или да се предаду, или да изгубе главе.

У тим је Робинсон наредио те се звекетало оружјем, да би се већма веровало речма изасланиковим.

„Хоћете ли нам доиста опростити? викну један од петорице, а капетан му рече онако невиђен из помрчине:

„Томо Челебио! познајеш ли гласа мога? Положи оружје заједно с друговима, па ће вам

се живот опростити свима, па и самоме *Гороган*у. Гороган је био онај, који је потпалио целу ову побуну.

Сви побацаше своје пушке од себе, а *Гороган* викну: „Бога ради опростите ми, господине капетане! Милост имајте према мени неваљалцу! Верујте ми није ни у длаку бољи од мене! Милост! Милост!

Капетан му одговори: „све што могу чинити то је да проговорим коју добру реч за тебе код намесника овога острва. Мораш дакле чекати док он целу ствар не расправи и пресуди.“ —

По овоме буду послани Петко и она тројица помилованих те свима руке повезаше. У тим се врате и остала три морнара са острва, па кад видеше кâква је коб постигла њихова друга, предадоше се без и једне речи, те и њима руке попритегоше.

Сад им се приближе капетан и Робинсон, кога су држали за официра намесниковог. Капетан одабере међу заробљеницима оне, за које је поуздано знао да су поштена срца и да су се доиста покајали. Оне, које је одабрао, поведу собом у град, а остали буду притворени у нову пећину са осталом њиховом браћом. Још су из пећине пустили двојицу, за које је рекао капетан: да су се зацело до сад покајали за погрешку своју.

Шта се је даље догодило причаћу вам, децо, али — сутра на вече.

ТРИДЕСЕТ ПРВО ВЕЧЕ.

Отац. Но, децо, прича о Робинсону приближује се крају. За кратко време биће коцка бачена, и видеће се хоће ли и даље остати на острву без икакве наде на избављење, или ће му се давнашња жеља, да види родитеље, испунити.

Помилованих је било десеторо. Скупе их пред град. Робинсон им у име намесниково објави, да ће им се погрешка опростити, ако своме господару помогну да опет дође до своје лађе. На ово сви у глас рекоше да ће од јако потпуно верни и поуздани бити своме господару, а Робинсон им на то примети: да ће верном и поштеном службом спасти не само свој живот, него и живот осталих њихових другова што су у затвору, а у случају да не помогну лађу освојити, сви ће сутра на уранку бити побијени.

Ову пресуду саопште и затвореним. За тим буду одведени и апсеници и они помиловани, да се међу собом договоре, те да апсеници још већма утврде у верности ове друге.

Међу тим је крмар живо настао, те је поправио онај пробијени чамац, и кад беше готов, Петко му поможе те опет обадва чамца спусте на воду. По овоме буде одлучено, да од једног чамца узме крму капетан, крмар да крми другим, а људе да поделе и у један и у други. Сви се добро наоружаше и понеше праха и олова колико је потребно, и капетан, пошто се је поздравио с Робинсоном, уђе у лађицу и разапеше једрило. Половина помилованих мрнара уђе у један, а друга половина у други чамац.

Никола. Чудно ми је да и Робинсон није с њима отишао.

Отац. Он не оде с њима не за то што се бојао, него што је нашао да ће тако бити паметније. Апсеници су могли за његова одласка обити врата и отети тврдињу; а тврдиња му је била једина сигурна узданица и не могаше је остављати без сигурне обране. И сâм му је капетан саветовао, да остане у граду заједно с Петком.

Сад се је, што но реч, ломила судбина Робинсонова, па с тога је био тако раздражен, да се не могаше скрасити на једноме месту. Ишао је горе доле, тамо амо, а глава му је била пуна узрујаних мисли. Час би седео који тренутак у пећини, час би се попео на зидове градске, а час би се успузао по лествицама

на врхунац изнад пећине, да би отуда кроз помрчину ноћну прислушкивао жуборење воде, која ће му на својим хладним таласићима донети — избављење. Цео целцати дан није ништа окусио, па опет не могаше ни залогајак узети од вечере. Робинсон, што дубље у ноћ, све је био узнемиренији; јер је било уговорено, да чим сретно буде освојена лађа, да капетан одмах даде избацити три топа овамо њему за знак, а поноћ већ промашила била, а пуцањ се још никако не чујаше. Међу тим се Робинсон поче мало по мало стишавати савлађујући јуначки у себи и наду и страховање. „Ја сам," вели „Петка учио, да *кад се што ломи на добро ил' зло, да се онда добру нада, али да је спреман и на сваку несрећу.* Дође ли срећа, добро је дошла; дође ли што друго, нека нас бар не изненади."

Робинсон дакле спреми се да стрпељиво сноси, ако би баш цело предузеће неповољно испало. Уздао се у провиђење божје, које му је толико пута показало пут, како да се спасе мучних неприлика. Истом он у мисли бијаше, а тек отуда с мора загрмеше топови.

„Један, два, три!" бројаше Робинсон радосно. Сад је био потпуно уверен, да је галија освојена и да је настао час његова избављења.

Од радости му се, што но наши веле, створише крила, те полети доле низ лествице, отрча

Петку, који дремаше на клупи од бусена, загрли га, а сузе му грунуше на очи.

„Шта ти је, господару?“ запита га Петко, али он не могаше говорити, но само му тихо прошапта: „О Петко, — Петко.“ Радост му је одузела говор за онај мах.

„Ох, Боже погледај на главу мога господара!“ помисли Петко у себи, јер је за цело држао да је Робинсон полудео. „Лези господару!“ рече му и хтеде га ухватити под руку, да га одведе у пећину. Но Робинсон га погледа с неописљивом радошћу, и рече му: „Да спавам, велиш; сад да спавам, кад је Господ Бог испунио моју једну једину, давнашњу жељу? Зар ти не чу пуцње од топова? Зар ти не знаш да је галија освојена?“

Сад се и Петку отворише очи. И он се поче радовати, али не толико себе ради, колико ради Робинсона. Јер њему је ипак било жао растати се са својом постојбином, и ако је желео да са својим оцем прати Робинсона у Европу, од куда се тако дивне и чудноватe ствари разносе по свима крајевима света.

Робинсон је био сад неспокојнији него пре. Час се пењао горе на врхунац и молио тихо Богу, захваливши му се на избављењу, које му је послао; час опет слазио доле, грлио Петка, причао му о Боци Которској и почео спремати

ствари, које му ваља собом да понесе. Тако га мину цела целцата ноћ. а ни да је оком треиуо.

Кад је почело освитати, поче гледати на ону страну, где је лађа на котви стојала, и нестрпељиво очекиваше свануће, те да очима види галију, своју спасилицу. И свану, и помоли се сунце из мора, али он на своју највећу ужас виде, — да је галија ишчезла. Дрекну што је игда могао, и полумртав наслони чело на дрво што бејаше близу њега

Петко му брзо притрча, и дуго не могаше дознати шта се то збило с господаром. Тек, по што је Робинсон дошао мало к себи, пружи руку на море, и слабим, полумртвим гласом рече му: *„зар не видиш?“* — Петко погледа и тада дознаде какви су боли обрвали господара му.

Док су они тако стајали у највећем очајању, чуше од једанпут неки жубор с друге стране хума, и чињаше им се да чују љуцки ход. Скочише, погледаше тамо и с радосним чуђењем видеше — капетана, који се са својим људма пењаше горе на брежуљак. Робинсон му као мућа отрча у наручја! А кад се је окренуо, опазио је галију где се укрцала у пространи оцек између две стене на обали. То га опет поврати к себи и наново обрадује. Чим је видео галију, одмах се је сетио, да је капетан на уранку бродио сасвим другим правцем и

потерао галију оном крају острва, где је било колико толико пристаништа.

Дуго је Робинсон држао на прсима капетана, који је такође био радостан, па онда почеше један другоме захваљивати. За тим приповеди капетан како су лађу освојили. „Био је,“ вели, „мрак, и ми смо са свим мирно ушли у галију, нити смо морали кога рањити ни убијати. У помрчини мене нису ни познали, а на остале, као своје другове, нису ни сумњали. Неколицина се само поче опирати, али им је било узалуд. Похватали смо их и повезали.“ За тим се поче захваљивати Робинсону: „Ти си, племенити човече, и делом и саветом помогао ми да опет дођем до своје лађе. Ено је тамо! Располажи с њом, а и сам ти стојим на услузи. Што речеш, биће испуњено.“ —

По овоме нареди капетан те се из лађе донеше укусна јела и вина, па седоше сви заједно и доручковаше. При доручку приповеди Робинсон капетану цео свој живот и капетан толико пута мораде се чуду чудити.

„Реците само, шта све желите, да чиним за вас,“ рече му капетан, пошто је целу историју саслушао.

„Поред онога што вам јуче рекох, имао бих вас још за троје молити: *прво*, да останете овде све дотле, док се мог честитог Петка отац не поврати са Шпањолцима; *друго*, да

осим мене и мога друштва, примите на лађу и све Шпањолце, па прво да пловите Кадиксу, те да их тамо оставимо у њиховој домовини; *трећe*, да и оним најгорим побуњеницима живот опростите, па да их оставите овде на острву, где ће за цело поправити свој окаљани живот.

Капетан рече да ће урадити потпуно онако како он жели. Одмах даде довести преда се апсенике, пробере међу њима оне понајгоре, па им каже пресуду. Ови се на то обрадоваше; јер по закону ондашњем ваљало им је главе изгубити. Робинсон им рече како им ваља живети и радити на овом острву, и обећа им оставити све своје справе, покућанство и стоку. „Уздајте се у Бога,“ рече им, „радите и слажите се, па ће вам живот на острву бити пријатан.“

Још док је он говорио, дојури Петко готово без душе и донесе радостан глас: да долази његов отац са Шпањолцима, и да баш сада прилазе крају. Сви се дигоше да им изађу на сусрет, али је пред свима напред отрчао Петко, и кад су они тамо стигли, он је већ висио о врату свога старога оца.

Робинсон се зачуди кад виде међу дошлима још две женскиње. Кад је за то упитао Петка, одговорио је, да су то жене двојице Шпанаца, који су се на његовом острву оженили. Оба

ова ожењена Шпањолца, чим су чули да Робинсон смера да отпутује а на острву да остави неколицину морнара, замолише га да и они са својим женама могу на острву остати, јер по свему што су чули о животу на овом острву, они не желе себи боље домовине.

Робинсону је била сасма по вољи ова жеља, и радо им дозволи да остану на острву. Било му је милије што ће ова два честита човека својим ваљаним и поштеним животом бити узор оним рђавима, те их приклањати да и сами од јако живе смишљеније, уредније и неузнемирујући никога.

Али како се је бојао, да морнари што их остављa, не учине каква нереда по острву, кад се они с галијом удале, то их дозове преда се и рече им:

„Ја за сада остављам острво, и ви ћете ту остати са Шпањолцима, који ће посести мој град и у њему живети. Они ће хранити пушке, прах и олово и сва оруђа, а њима сам казао да вам од свега тога дају колико вам треба, но само тако ако узбудете се слагали и у миру живели. Насрнули какви непријатељи, дужни сте сви један другога бранити; кад је време пољским радовима, радићете сви заједнички, а жетву ћете делити међу собом на равне делове. Ја ћу гледати да сваком приликом дочујем за вас како ли живите на острву. А

ко зна, можда ћу и сам доћи после неколико година, да овде проведем остатак својега живота. Тешко онда ономе од вас, који буде преступио заповести моје. Нећу имати милосрђа према њему; бацићу га у један чун и отиснути у море онда кад по њему бесне буре и ветрови.“

Сви се заверише да ће живети по наредби његовој.

Робинсон начини списак свпју ствари, које ће да понесе, и које се имају пренети на брод. Побележио је ове ствари: 1, хаљине које је сам начинио од коже, и штит за кишу и сунце, који је начинио од кокосова лишћа; 2, стреле, лукови и камена сечива, која је сам био починио; 3, папагаја, псето и две ламе; 4, свакојако посуђе и оруђе, што их је поградио још док је сам самцит био; 5, злато, сребро и драго камење и онај велики комад злата, на који је био наишао још првих дана како је дошао на острво.

Пошто је све ово било пренесено на галију, онда урекоше да се другог дана крену. Робинсон и Петко зготовише по том ручак, те да пре поласка почасте капетана и нове насељенике који остају. Зготовили су све што су најбоље имали, и капетан се не могаше довољно да нахвали, како је Робинсон вешто и укусно зготовио. А да би показао да је и његово срце исто тако племенито као и Робинсоново, на-

реди те се с галије снесе на суво доста хране, праха, гвожђа и оруђа, и то све поклони дружини која остаје на острву.

Пред вече замоли Робинсон да га на један сахат оставе на само, јер је пре поласка рад да сврши још један важан посао. Сви се удалише, а он се попе на брежуљак, и ту још једном размисли о свима тешким и лаким, и пријатним и непријатним данима, што их је од почетка па до данас проживео на острву. С пуним срцем сети се Бога и захвали му на милости његовој, што га учини и јаким и храбрим и паметним, те је могао савладати све невоље, које су много пута на њ га наилазиле. Не дâ се ни казати речма шта је све у том тренутку осећао, али у кога је срце чисто и осетљиво, томе и не треба казивати; сам ће у себи све то осетити.

Сад се приближи час поласка. Ганут до суза окрете се Робинсон дружини што остаје, и опомене их да буду *радени*, *сложни* и *честити*, и препоручи их заштити божјој, која је и њега вазда пратила на острву. Још једном погледа на све стране, и захвалив се Богу на избављењу, повикну друштву „с Богом ми остајте!“ и с Петком и Четвртком уђе у галију.

Ветар је тако повољан дувао, да су брзо одмицали од острва. Док год се је острво видело, све дотле стајаше Робинсон на крову и тужно гледаше на њ, где је *дванаест година* про-

живео, те му је омилело као и његова рођена домовина. Кад је ишчезао у тами и последњи врх планине, уздахнуо је и сишао доле у капетанову кајиту, да пријатним разговором разблажи навалу осећаја, који му беху испунили срце.

Пловили су били срећно. За 24 дана стигну у Кадикс. И Робинсон се извезе на суво, да потражи трговца, ком је припадало злато и сребро, које је избавио с наседнуле лађе. Нашао га је, и преда му, и јако се је радовао, кад му трговац рече, да је сад тим благом избављен од велике невоље. Био је дошао таман до *банкротства*.

Мирко. А шта је то банкротство?

Отац. Кад је ко дужан више но што је кадар платити, онда му се узме оно што још има, па се саразмерно поделе на све његове повериоце.

Злато је дакле помогло, да сиромах трговац не дође до банкротства. Трговац хтеде један део поклонити Робинсону, али овај не хте ни по што да прими. Њему је довољно било, што је био на помоћи овом поштеном човеку онда кад му је така помоћ највише требала.

Сад се крену галијом у средиземно море. У путу им се догоди тужан случај. Стари Петков отац поболи се; чинило се око њега све

што се могло и умело, али бадава; после двадесет и четири часа предао је Богу душу. Сиромах Петко у мало не пресвиште од туге за оцем. И обе ламе не могоше поднети пловидбу, занемогоше и липсаше.

На послетку стигне лађа на острво *Малту*, које припада Енглезима. Ту је била код своје рођаке удовица онога енглеског официра, који је путујући из Индије умрьо, и кога је драго камење спасао Робиннон са лађе. Напита где седи удовица и нађе је у врло великој оскудици. Како већ пуне две године није ништа чула о свом преминулом мужу, то је била допала грдне сиротиње. Била је бледа и суха од тешке бриге, а дечица, а и сама скоро оголила. Робинсону би мило, што је баш он био тај, који је сиротој породици донео утеху и помоћ. Преда јој драго камење, и виде како се полуувело лице женино осу руменилои, те прену као оно клонула биљка, која се опорави после благе кише.

Овде се налазаше једна лађа, која је полазила у Боку Которску. Робинсон се опрости с капетаном, захвали му се и с Петком уђе у ову лађу, која је већ после неколико сахата отпловила.

Поспешан ветар врло журно гоњаше галију у напред. После неколико дана наступише у залив которски, а кад је Робинсон из далека опазио зидове и куле својега рођенога ме-

ста, толико је био потрешен, да су му сузе грунуле на очи. Још само можда један час, па ће пасти у загрљај свога старога родитеља. Чим је ступио на обалу, чуо је од неког познаника да му је мати још пре неколико година умрла. Очи му се наводниште кад чу тај тужни глас, али се устезаше да не плаче пред оним млогим светом на обали. Помолио се у себи Богу за њезину стару душу.

Кад је ушао у град, толико га је био жељан, да би био пољубио улицу, да му само не би зазор од онолике силне светине. Не оде одмах кући, него одседне у једној гостионици, а неког старог свога пријатеља, што га је ту затекао при чаши вина, пошље кући својој, да оцу онако из далека каже да му је дошао син; јер ко зна би ли старац остао жив од радости, кад би од једанпут видео очима сина, кога већ дванаест година није видео и мислио за њ да је одавна међу мртвима. Овај стари прика рече Робинсоновом оцу: „да видите, чико, као да ваш син по свој прилици још живи.“

„Мој син?“ рече старина хладно и с горачном тугом насмехне се.

„Ја бих тако реко, јер има овде у гостионици неки странац из Млетака, који вели да познаје лично вашега сина.“

„Не веруј му, лаже!“, рече старац мало љутито.

„А за што да лаже; та он рече да га је видео својим очима.“

„Е да!“ викну старац и уста са столице на ноге.

„Седите, седите, чико; та рекао ми је да ваш син намерава скорим вратити се кући.“

„О, кад би га милостиви Бог само скоро довео.“

И довео га је. Та тај човек, што ми је за вашег сина говорио, знате ли ко беше?“

„Ко?“

„Ваш син.“

„Мој син?“.... рече старац полузагушљивим гласом и опет седе у столицу.

„Оче мој!“ викну у исти мах Робинсон, који је дотле стајао близу отворених врата и цео говор слушао.

„Сине мој!“ — викну старац и то беше све што је могао изговорити. Гледали су дуго једно другом у очи не дишући и ништа не говорећи. За тим обојица бризнуше у плач и сузе им олакшаше терет на срцу.

Петко је међутим гледао на све стране по собама и чудио се шта ти нема по њима. Цео дан је ишао из једне собе у другу и чудио се намештају, сликама и простиркама.

Као мућа пронесе се глас по целоме граду, да се је Робинсон повратио са далека пута. Све је живо тих дана говорило о Робинсону.

Сви га желеше да виде и од њега самог да чују приповетку његова живота. Кућа његова оца за кратко време напуни се светом, и мораде свима и свакоме приповедати све шта се с њиме збило. Приповедајући свагда им је на послетку рекао: *ви који имате своју децу, ако их доиста љубите, а ви их за рана навикавајте да раде, да буду честити и умерени.* Кад би опазио децу, рекао би им: *драга моја дечице, слушајте ваше старије; учите све што можете и што вам се даје научити; чувајте се беспослице која води свакоме злу и неваљалству.*

Робинсон замоли оца да му дозволи учити столарски занат, јер док је био на острву, најрадије је тесао и дељао. Отац му то дозволи. Заједно с Петком ишао је сваки дан у месну столарницу, и како су обојица били одрасли и поучљиви, а и пре тога су још доста знали од тесачког посла, то изучише занат за годину дана и одмах отворише радњу на своју руку.

До смрти су живели и радили заједно. На труд и умереност већ су се толико навикли били, да ни по дана не могаху седети беспослени. За спомен свога усамљеничкога живота на острву, одреде један дан у недељи, када су живели исто онако као што су живели на острву. Слагали су се са сваким, имали су призрења према сваком, нити су одмах строго осуђивали онога, који би што погрешио. Били

су услужни, и љубили су друге. Особито су поштовали Бога, као поуздана друга и тешиоца из њихова усамљеничка живота. Гнушали су се кад је когод лакомислено и безумно поменуо име божје. И Господ је благословио сваки њихов рад, јер ником Господ не дели тако издашно своје благослове, као вредним раденицима. Онде где се вољно и разумно ради, тамо је и Господ Бог, а гнуша се од оних, који у лењости хладују, а име му свето призивљу у помоћ. Помозите си, па ћу вам и ја помоћи, вели Господ Бог, за то сам вам дао мозак, срце, руке и цело тело које се послушно креће како ви хоћете. Строго ћу казнити све трутове лење, а вредну и поштену децу пазићу и помагаћу и дању и ноћу.

Робинсон и Петко задовољно живеше сл до дубоке старости. Здравље их је врло добро служило, јер здравље с радом другује. Сваки се на њих угледаше а град их је поштовао као прве своје грађане.

Овде отац ућута. Деца још мало ноћуташе, па онда поскочише са својих места и рекоше оцу: *и ми ћемо се од јако журити и слагати као Робинсон и Петко.*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА